

Πρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού

Πως έγινε ο Πάπας «αλάθητος»

Κριτική παρουσίαση έρευνας του ρωμαιοκαθολικού
θεολόγου-ιστορικού Α. Μπ. Χάσλερ που έγραψε
ένα βιβλίο-βόμβα στα σπλάγχνα του παπισμού

β' έκδοση

Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις

Αθήνα, Τρίκαλα 2002

Πρόλογος α' εκδόσεως

Όπως έχει ήδη αναγγελθή, η Ελληνική Πολιτεία προχωρεί εις την σύναψιν διπλωματικών σχέσεων με το Βατικανόν. Βεβαίως διευκρινίζεται, ότι δεν θα συναφθή Κογκορδάτον. Τούτο, όμως, μικράν έχει σημασίαν. Σημασίαν έχει, ότι η σύναψις διπλωματικών σχέσεων με το Βατικανόν αναγνωρίζει τον πολιτικόν χαρακτήρα του πάπα και την αξιώσιν του να είναι «βασιλεύς», αρχηγός πολιτικού κράτους και «ηγεμών του κράτους του Βατικανού». Ορθώς, λοιπόν, η Ιεραρχία της Εκκλησίας μας αντιτάσσεται εις την σύναψιν της ως άνω πολιτικής συμφωνίας. Ευθαρσείς δε Ιεράρχαι μας εδήλωσαν απεριφράστως την αντίθεσίν των προς μίαν τοιαύτην ενέργειαν, η οποία πλην άλλων σημαίνει «οπισθοδρόμησιν» πολλών αιώνων δια την Ελληνικήν Πολιτείαν και Εκκλησίαν. Διότι, ενώ οι ίδιοι οι παπικοί αγωνίζονται να απαλλαγούν από την ιδέαν ενός πάπα – κοσμικού άρχοντος, ημείς αναγνωρίζομεν το μεσαιωνικόν παπικόν κατεστημένον. Όπως δε εδήλωσαν οι αντιδρώντες Ιεράρχαι, θα αναλάβουν αγώνα διαφωτίσεως του Ελληνικού Λαού περί της φύσεως του Βατικανού. Εις το πλαίσιον αυτής της προσπαθείας ο «Ορθόδοξος Τύπος» δημοσιεύει επικαίρου ενδιαφέροντος εργασίαν του πρωτ. Π. Γεωργίου Μεταλληνού, ο οποίος παρουσιάζει εις τον Ελληνικόν Λαόν πρόσφατον μελέτην ενός Γερμανού, παπικού θεολόγου – ιστορικού, ο οποίος εις μίαν σπουδαίαν έρευνάν του απορρίπτει το παπικόν αλάθητον και δίδει την σημερινήν εικόνα του Βατικανού, η οποία αποδεικνύει την τρομεράν αλλοίωσιν, που υπέστη ο Χριστιανισμός εις τον χώρον του Παπισμού. Είναι και τούτο μία επιβεβαίωσις του γεγονότος, ότι ενώ ο σύγχρονος ρωμαιοκαθολικός κόσμος επιδιώκει την επιστροφήν του Παπισμού εις την αλήθειαν της Εκκλησίας, ερχόμεθα εμείς να στηρίζομεν το κλονιζόμενον παπικόν οικοδόμημα.

«Ο.Τ.»

Ὁ Χριστός ἐπιπλήττει τὸν πάπα: «Τὸ βασίλειό μου δέν εἶναι σέ αὐτόν τόν κόσμο!» (Σχέδιο τῆς ἐποχῆς).

Πρόλογος β' εκδόσεως

Η επανέκδοση ενός πονήματος γίνεται συνεπεία δύο, κυρίως, λόγων: α) της εξαντλήσεώς του και β) της εμφανίσεως καταστάσεων, που καθιστούν αναγκαία τη μελέτη του. Και οι δύο αυτοί λόγοι συντρέχουν στην αναδημοσίευση ενός κειμένου μας, που πρωτοεμφανίσθηκε το 1979, εποχή συνάψεως του Κονκορδάτου της Ελληνικής Πολιτείας με το Κράτος του Βατικανού, χωρίς την εκκλησιαστική αποδοχή αυτής της ενεργείας, η οποία όμως έγινε πανηγυρικά εφέτος στη βατικανή Νουντσιατούρα (Πρεσβεία) των Αθηνών.

Η πρόσφατη επίσκεψη του πάπα στην Αθήνα απεκάλυψε τους αληθινούς στόχους του Βατικανού. Το σκοπούμενο δεν ήταν η πολιτειακή εκ μέρους μας επιβεβαίωση της κρατικής – κοσμικής εξουσίας του Βατικανού και της βασιλικής – ηγεμονικής ιδιότητος του πάπα της Ρώμης, διότι αυτό είχε γίνει με την σύναψη του Κονκορδάτου, στο οποίο είχαν αντιταχθή οι Αρχιεπίσκοποί μας, με κορυφαίο τον από Τραπεζούντος **Χρύσανθο** (†1949). Κύριος στόχος ήταν η κατάφαση εκ μέρους της Εκκλησίας της Ελλάδος της διπλής ιδιότητος του πάπα: εκκλησιαστικής και κοσμικής.

Έτσι, χάσαμε ως Εκκλησία τη μεγάλη ευκαιρία, με την επίσκεψη του πάπα στην Αθήνα, να ενεργήσουμε κατά τέτοιο τρόπο, ώστε και να μείνουμε πιστοί στην αληθινή έννοια της ελληνικής φιλοξενίας, αλλά και στην εκκλησιολογία μας, ώστε να ματαιωθή ο ύπουλος στόχος της βατικάνειας διπλωματίας, αλλά και πρότυπο ορθοδόξου πατερικής συμπεριφοράς να προσφέρουμε στις άλλες κατά τόπους Ορθόδοξες Εκκλησίες, που στερούνται ελευθερίας... Δεν το επετύχαμε, «*κρίμασιν οϊς οϊδε Κύριος*»! Αντίθετα ο πάπας «τα πήρε όλα και έφυγε», όπως δείχνουν και οι θριαμβολογίες των κληρικών και θεολόγων του και οι ερμηνευτικές για τις δηλώσεις του πάπα διευκρινήσεις τους, που αποδεικνύουν ότι τα κείμενά μας όχι μόνο δεν τον «επόνεσαν», αλλά του έδωσαν την ευκαιρία, όπως ήταν και από πριν γνωστό, να απαντήσει «καταλλήλως», σώζοντας το κύρος και την αυθεντία του απέναντί μας.

Την ανατύπωση της παλαιάς αυτής μελέτης, επειδή συνδέεται με συγκεκριμένο γεγονός (το Κονκορδάτο του 1979) την αφήνω κατά βάση στην αρχική της μορφή, με κάποιες μορφολογικές επεμβάσεις μόνον.

Άθικτη παραμένει και η Εισαγωγή της, διότι συνετάχθη στην περιρρέουσα ατμόσφαιρα του 1979 και αποτελεί κριτήριο των σημερινών επιλογών μας.

Δυο λόγια μόνο για τον συγγραφέα του αναλυομένου εδώ βιβλίου. Ο μακαρίτης τώρα **Αουγκουστ Μπέρναρντ Χάσλερ** (August Bernhard Hasler), ικανότατος ιστορικός (Δρ Θεολογίας και Φιλοσοφίας), με τον οποίο διητήρησα αλληλογραφία μέχρι τον θάνατό του, που συνέβη στην αρχή της δεκαετίας του 1980 – και ήταν μόλις 42 ετών – συνέχισε την γραμμή του γνωστού ρωμαιοκαθολικού καθηγητού **Χανς Κυνγκ** (Hans Küng), που έγραψε ογκώδες βιβλίο κατά του παπικού αλαθήτου, με τον τίτλο: «*Unfehlbar?*» («*Αλάθητος;*»). Ο **Χάσλερ** παρουσίασε την ιστορική διάσταση του προβληματισμού. Το σπουδαίο είναι ότι ο **Χάσλερ** όπως μου έγραφε, ετοίμαζε νέα ογκώδη εργασία για την διδακτορία ανά τους αιώνες, αρχίζοντας από τον δικό μας Πεισίστρατο και φθάνοντας ως τον Παπισμό!

Κατά τη διάρκεια της έρευνάς του στο Βατικανό τον βρήκε και ο θάνατος (αιφνίδια). Γι' αυτό η ανατύπωση της εργασίας μας συνιστά και ευλαβικό μνημόσυνο στη μνήμη ενός ορθοδοξούντος ρωμαιοκαθολικού επιστήμονος.

Η αναφορά όμως στο «αλάθητο» του Ρωμαίου Ποντίφηκος επιτρέπει και έναν ακόμη συνειρμό. Ερωτούν οι συντιζόντες του χώρου μας, πότε κατεδικάσθη η «Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία» ως αιρετική. Λησμονούν όμως την Σύνοδο επί **Μ. Φωτίου** του 879, που είναι για την Ορθοδοξία η 8^η Οικουμενική Σύνοδος (**Ι. Καρμύρης**, π. **Φλωρόσφκν**, π. **Ρωμανίδης** κ.ά.), και η οποία κατεδίκασε το Filioque και τους εισηγητές του στο Ιερό Σύμβολο. Αλλά και ως προ το *αλάθητο*. Αν ο άγιος **Μάρκος** έλεγε τον 15^ο αι., ότι «αποστρεφόμεθα» τους Λατίνους ως αιρετικούς», τι θα έλεγε το 1870 με την δογματοποίηση του (επί αιώνες αδογματίστου) αλαθήτου;

Ευχαριστώ, τέλος, τις Πρότυπες Θεσσαλικές Εκδόσεις και τον εκδότη κ. Λαυρέντιο Ντετζιόρτζιο που ανέλαβε να επιμεληθεί και δημοσιεύσει την παρούσα έκδοση.

Πρωτοπρ. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός
Αθήνα, 4 Ιουλίου 2001

A. Εισαγωγή

Δύναμη και αδυναμία!

Αντηχούν ακόμη οι θριαμβευτικές ιαχές του Πολωνικού λαού, που υπεδέχθη για πρώτη φορά στην ιστορία του, στην ίδια του την χώρα, ένα πάπα, και μάλιστα καταγόμενο από την Πολωνία. Οι αντιχριστιανικές δυνάμεις κάνουν το παν να περιορίσουν την σημασία του γεγονότος, το οποίο, όπως είναι φυσικό, έχει λάβει τεράστιες πολιτικο-κοινωνικές διαστάσεις. Οι Χριστιανοί όλου του κόσμου βρήκαν – και δίκαια – μια μοναδική ευκαιρία, για να αποδείξουν την ακατάβλητη δύναμη του θρησκευτικού συναισθήματος, που τίποτε δεν μπορεί να το εξαφανίσει από τα βάθη της ανθρώπινης υπάρξεως. Εύστοχα επίσης έγινε λόγος για «επίδειξη δυνάμεως» του διωκομένου Χριστιανισμού εις το κομμουνιστικό – μαρξιστικό περιβάλλον, το οποίο με τους διωγμούς του δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να συντηρεί την Εκκλησία των Κατακομβών, που ενσαρκώνει στην εποχή μας τον πρωτοχριστιανικό δυναμισμό της Εκκλησίας. Υπήρξαν όμως πολλοί και εκείνοι, που, κινούμενοι στο γνωστό ιδεολογικό – εξωπραγματικό κλίμα ενός θρησκευτικού φιλειρηνισμού, είδαν την υποδοχή του πάπα **Ιωάννου – Παύλου Β'** από τον Πολωνικό Λαό ως μία προσωπική επιτυχία του πάπα και του Παπισμού, ο οποίος μπόρεσε έτσι να δείξει την δύναμη που διαθέτει και την επιρροή που μπορεί να ασκεί πάνω στους οπαδούς του.

Είναι όμως γραφικά αποκεκαλυμμένο και ιστορικά βεβαιωμένο, ότι ο Θεός αποδεικνύει την επηρμένη ανθρώπινη δύναμη ως αδυναμία (βλ. Α' Κορ. Ι, 18. 24. 27. κ.λπ.), διότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη δύναμη από την Αλήθεια. Μια εγκόσμια δύναμη, λοιπόν, που στηρίζεται στην πλάνη και την διαστρέβλωση της αιωνίας θείας Αληθείας, όσο και αν παρουσιάζεται στα μάτια του κόσμου πανίσχυρη και ακατάβλητη, κρύπτει μέσα της την τραγικότερη αδυναμία, που μάταια προσπαθεί να καλύψει με την εξωτερική της λάμψη και επιτυχία. Παρά τα αμύθητα πλούτη του και την παγκόσμια διπλωματική επιρροή του ο Παπισμός, επειδή είναι θεμελιωμένος, ως «σύστημα», στην παραχάραξη και αλλοίωση της χριστιανικής αλήθειας, μοιάζει με «*βασιλείαν μερισθείσαν καθ' εαυτής*» (Ματθ. 12, 25), γιατί συνεχώς δέχεται στα ίδια του τα σπλάγχνα τις εκρήξεις της αμφισβητήσεως και αμφιβολίας, εκ μέρους των οπαδών του εκείνων, που κατορθώνουν, παρά το βάρος της καταθλιπτικής παραδόσεως που σηκώνουν, να διακρίνουν, με την δύναμη της επιστήμης, το μέγεθος της αλλοτριώσεως, την οποία υπέστη ο Χριστιανισμός ως θεία Αποκάλυψη στον

χώρο του Παπισμού. Τούτο αποκαλύπτει ένα σπουδαίο βιβλίο, που μόλις προ τριών μηνών εξεδόθη στα γερμανικά και που έρχεται να αποδείξει πόσο μεγάλο λάθος κάνουν εκείνοι, που εν ονόματι, όπως είπαμε, ενός αθεμελιώτου φλειρηνισμού είναι πρόθυμοι να αμνηστεύσουν τον Παπισμό σαν σύστημα και να τον αναγνωρίσουν σαν Εκκλησία.

Πρόκειται για το βιβλίο του γερμανού Θεολόγου **Άουγκουστ Μπέρνχαρντ Χάσλερ**, που φέρει τον τίτλο: «*Wie der Papst Unfehlbar wurde – Macht und Ohnmacht eines Dogmas*» [= *Πως ο πάπας έγινε* (για την ακρίβεια: πως τον έκαμαν) *αλάθητος – Δύναμις και αδυναμία ενός δόγματος*]. Εν όψει του προετοιμαζομένου θεολογικού διαλόγου με τον Παπισμό, ένα βιβλίο σαν αυτό του **Χάσλερ** έχει μοναδική αξία. Διότι δεν απευθύνεται μόνον στον θεολογικό κόσμο, αλλά χωρίς να στερείται επιστημονικής θεμελιώσεως και σοβαρότητας παρουσιάζει το θέμα κατά τέτοιο τρόπο, που και ο μη επιστήμων ή ειδικός θεολόγος να μπορεί να συλλάβει το μήνυμα του βιβλίου. Αν μάλιστα ληφθή υπ' όψιν, ότι ο διάλογος, παρά τον βαρύ χαρακτηρισμό του ως «θεολογικού», δεν είναι υπόθεση μόνο μιας elite – μιας εκλεκτής μειονότητας – αλλ' ολοκλήρου του εκκλησιαστικού πληρώματος, το οποίο από την Καινή Διαθήκη (Πράξ. 15, 6 ε.) έχει το θεόδοτο δικαίωμα να κρίνει και αποφασίζει για την πορεία και ζωή της Εκκλησίας ως Σώματος Χριστού, το βιβλίο του **Χάσλερ** υπηρετεί τον διάλογο κατά τον καλύτερο τρόπο, διότι φανερώνει όχι απλώς την αδυναμία, αλλά την πτώση του Παπισμού και την απόσταση, που τον χωρίζει από την ουσία της Εκκλησίας.

*Ένας δριμύς πολέμιος
του αλαθήτου*

Ο συγγραφέας του βιβλίου **Α. Μπ. Χάσλερ**, γεννήθηκε το 1937 στο Άαντορφ της Ελβετίας. Ανήκει δηλαδή, όπως και ο καθηγητής **Χανς Κονγκ**, στη γενεά των ελβετών θεολόγων, που τηρούν κριτική στάση έναντι των καινοτομιών του Παπισμού, και έχουν προκαλέσει πραγματική επανάσταση στους κόλπους του. Σπούδασε σε σπουδαία κέντρα του Παπισμού: στο Φρίμπουργκ, την Γενεύη, το Πάντερμπορν, την Τυβίγκη και τη Ρώμη. Το 1965 πήρε τον τίτλο του Δρος της Θεολογίας. Το 1996 έγινε συνεργάτης του γνωστού καρδινάλιου **Α. Μπέα** στην Γραμματεία του Βατικανού για την ενότητα, όπου έμεινε μέχρι το 1971, με ειδικότητα τις σχέσεις του Βατικανού με τους Λουθηρανούς και Παλαιοκαθολικούς.

Το 1976 πήρε ένα δεύτερο διδακτορικό τίτλο στο Μόναχο, στην Νεώτερη Ιστορία και Επιστημολογία. Τώρα γράφει ένα έργο για την λατρεία των Δικτατόρων στα ολοκληρωτικά – φασιστικά καθεστώτα. Μένει σήμερα και εργάζεται στη Ρώμη. Οι σπουδές και οι τίτλοι του **Χάσλερ** δείχνουν την ποιότητά του ως επιστήμονος και συγγραφέως, οι δε μακροχρόνιες αρχειακές έρευνές του την ειδικότητα που έχει σε θέματα, με τα οποία ασχολείται.

Με το θέμα του παπικού αλαθήτου δεν ασχολείται ο **Χάσλερ** εδώ για πρώτη φορά. Η δεύτερη διδακτορική διατριβή του, που υπεβλήθη στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου, έχει τον τίτλο: «*Πίος Θ' (1846-1878). Παπικόν αλάθητον και 1^η Βατικανή Σύνοδος. Δογματοποιήσεις και επιβολή μιας Ιδεολογίας. Τόμοι I-II, Στουτγκάρδη 1977*» (γερμανικά). Ένα ογκώδες έργο με πλούσιο και εν πολλοίς άγνωστο αρχειακό υλικό. Ο συγγραφέας ερεύνησε 38 αρχεία, εχρησιμοποίησε δε μία βιβλιογραφία, που καταλαμβάνει 33 σελίδες. Όσοι γνωρίζουν εξ ιδίας πείρας, τι σημαίνει αρχειακή έρευνα, και το γεγονός ότι η ιστορία των δύο τελευταίων αιώνων χωρίς το υλικό των αρχείων δεν μπορεί να γραφή, μπορούν ιδιαίτερα να εκτιμήσουν την προσφορά του **Χάσλερ** στην θεολογική επιστήμη. Δέχθηκε βέβαια ο συγγραφέας πολλές και σφοδρές επιθέσεις από συντηρητικά στοιχεία του Παπισμού, που τρομάζουν και μόνο με την ιδέα ότι κάποιος θα επιχειρήσει να ταραξεί τα θολά νερά του παπικού κατεστημένου. Τώρα έρχεται το παρόν βιβλίο να παρουσιάσει το θέμα περισσότερο συνεπτυγμένα και εκλαϊκευμένα, και από μια άλλη προοπτική, ώστε να μπορούμε να μιλούμε για νέα εργασία.

Και το παρόν όμως βιβλίο γνώρισε από την αρχή αντιδράσεις. Ένας γνωστότατος εκδοτικός Οίκος του Μονάχου, που είχε αναλάβει υπεύθυνα να τυπώσει την εργασία, για «εκκλησιαστικο-πολιτικούς λόγους» ακύρωσε την συμφωνία! Έτσι ανέλαβε ο λιγότερο γνωστός εκδοτικός Οίκος R. Piper την έκδοση. Πρόκειται όμως για μια πολύ καλαίσθητη έκδοση, με XXXVII+319 σελίδες, και πολλές φωτογραφίες, όλων των προσώπων, τα οποία πρωτοστάτησαν στην 1^η Βατικανή Σύνοδο και στην ανακήρυξη του παπικού αλαθήτου.

Το βιβλίο αρχίζει με ένα εκτενές *Εισαγωγικό Σημείωμα* (σελ. XIII – XXXVII) γραμμένο από τον γνωστότατο Καθηγητή και Διευθυντή του Οικουμενικού Ινστιτούτου του Πανεπιστημίου της Τυβίγκης **Χανς Κυνγκ**, ο οποίος με την απόλυτα θετική κριτική του για το νέο έργο του **Χάσλερ**, καταξιώνει τον συγγραφέα και την προσπάθειά του. Βέβαια ο **Κυνγκ** είναι γνωστός ως το black sheep (το άτακτο παιδί, θα λέγαμε εμείς) της παπικής οικογενείας.

Ιδιαίτερα το βιβλίο του: «*Αλάθητος;*» («*Unfehlbar?*»), Κολωνία – Ζυρίχη 1970), αποτελεί μια από τις κριτικότερες εργασίες, που εμφανίσθηκαν ποτέ πάνω στο παπικό αλάθητο. Μια άλλη εργασία του: «*Christ sein*» (1974, και σε μικρή έκδοση 1976) αποδεικνύει το φιλελεύθερο-επαναστατικό πνεύμα του συγγραφέως, που επηρεασμένος φανερά από την σύγχρονη προτεσταντική φιλελεύθερη θεολογία, δεν περιορίζεται στην κριτική των πράγματι «κακώς κειμένων», αλλά φθάνει σε σημείο να θέσει υπό αμφισβήτηση και κεντρικές του Χριστιανισμού διδασκαλίες. Η υπογραφή του **Κουνγκ** στο βιβλίο του **Χάσλερ** δείχνει την πνευματική συγγένεια των δύο θεολόγων και προσδιορίζει του πλαίσιο, το οποίο κινείται και ο **Χάσλερ**, που δεν είναι άλλο από την τάση της προτάξεως της επιστημονικής ιστορικής κριτικής απέναντι προς ό,τι αποτελεί εκκλησιαστική (εν προκειμένω: παπική) παράδοση.

Τα κίνητρα και κριτήρια δηλαδή του **Χάσλερ**, όπως του **Κουνγκ**, είναι καθαρά επιστημολογικά. Ο συγγραφέας είναι πρόθυμος να θυσιάσει μια παράδοση της «Εκκλησίας» του, όταν αυτή δεν βρίσκει επαρκή επιστημονικά-ιστορικά ερείσματα. Μια τέτοια τάση όμως, εφαρμοζόμενη και σε θέματα πίστεως-αποκαλύψεως είναι φυσικά πολύ επικίνδυνη. Σε ένα θέμα όμως πρώτιστα ιστορικό, όπως είναι το παπικό αλάθητο, η μέθοδος αυτή είναι εκείνη, που εγγυάται την ορθότητα των συμπερασμάτων του συγγραφέως και αποδεικνύει το αβάσιμο των θέσεων των κατηγορών του.

Μετά ένα βραχύ **Πρόλογο** (σελ. 1-2) εκτείνεται το κύριο σώμα της εργασίας, διαιρεμένο σε 10 **Κεφάλαια** (σελ. 3-269). Ακολουθούν **Σημειώσεις** (σελ. 270-278) και **Βιβλιογραφία κατ' εκλογήν** (σελ. 279-282). Ένα **Παράρτημα** (σελ. 283-301) περιλαμβάνει κείμενα, που αναφέρονται στην κριτική εναντίον των έργων του **Χάσλερ** και στις απαντήσεις του στους επικριτές του. Το βιβλίο συμπληρώνεται με **Πίνακα Προσώπων και Τόπων** (σελ. 302-318).

Για να μάθει ο Λαός μας

Επειδή έργα, όπως αυτό του **Χάσλερ**, μένουν συνήθως άγνωστα εις τον πιστό Λαό μας και εις αυτούς ακόμη τους θεολόγους μας, οι οποίοι μόνον, αν γνωρίζουν ξένες γλώσσες και διατηρούν επαφή με την ξενόγλωσση βιβλιογραφία, έχουν την δυνατότητα να τα μελετήσουν, και επειδή από την άλλη πλευρά σπάνια ή και καθόλου παρουσιάζονται τέτοια βιβλία στον ελληνικό πνευματικό χώρο, θα

επιχειρήσουμε στην συνέχεια μια κατά το δυνατόν ευρύτερη και πληρέστερη έκθεση του περιεχομένου του βιβλίου του **Χάσλερ**. Ίσως δοθή ποτέ η ευκαιρία να μεταφρασθή το βιβλίο αυτό εξ ολοκλήρου στη γλώσσα μας. Μέχρι τότε όμως αξίζει τον κόπο να έχει μία επαρκή γνώση του τόσο ενδιαφέροντος περιεχομένου του ο Λαός μας για ένα θέμα, που δεν παύει να αποτελεί θεμέλιο του Παπισμού ακόμη και σήμερα και ένα από τα σπουδαιότερα εμπόδια για την επανένωση του Χριστιανικού κόσμου. Όπως ο ίδιος ο **Χάσλερ** πολύ εύστοχα γράφει: «Ο Παύλος ο Στ' απέθεσε την τιάρα του, οι δύο διάδοχοί του Ιωάννης Παύλος ο Α' και Ιωάννης Παύλος ο Β' παραιτήθησαν από τον θρόνο και το στέμμα. Παραμένει όμως η απαίτηση των Παπών για το αλάθητο και μαζί η θέσις ισχύος των. Διότι περί δυνάμεως επρόκειτο, όταν το 1870 ανεγνωρίσθη εις τον πάπαν το αλάθητον εις ζητήματα Πίστεως και Ηθών και συγχρόνως άμεσος υπεροχή εφ' όλης της Εκκλησίας» (σελ. 2).

Κατά την αναλυτική έκθεση του περιεχομένου του βιβλίου θα παραφράζουμε ή θα μεταφράζουμε τα λόγια του ιδίου του συγγραφέως. Όπου θα κριθή αναγκαίο να παρεμβάλουμε δικές μας κρίσεις, θα τις θέτουμε σε παρενθέσεις εκεί μόνο, όπου είναι δυνατόν να φανούν ως λόγια του συγγραφέως. Σύντομη κριτική και συμπεράσματα δικά μας θα ακολουθήσουν μετά την ανάλυσή μας.

B. Από τον Ραββί Ιησού στον «αλάθητο» πάπα

Το πρώτο κεφάλαιο (σελ. 3-23) φέρει τον τίτλο: «Από τον Ραββί Ιησού στον αλάθητο πάπα». Ο συγγραφέυς παρουσιάζει σύντομα την ιστορική εξέλιξη του προβλήματος του αλαθίτου, για να φανεί ο τρόπος επιβολής του στον Παπισμό.

Έτσι μεταξύ των άλλων λέγει: Στην δισχισιειτή ιστορία του Χριστιανισμού διαμορφώθηκαν πολλές Εκκλησίες. Ομολογίες και Αιρέσεις που επικαλούνται όλες το όνομα του Χριστού. Μία από τις πολλές αυτές ομολογίες είναι και η «Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία», που θεωρεί τον εαυτό της ως την μόνη αληθινή Εκκλησία. Ο Προκαθήμενος της πάπας χαρακτηρίζεται ως Βικάριος-Αντιπρόσωπος του Χριστού. Απαιτεί άμεση ηγεσία σ' ολόκληρη την Εκκλησία και το αλάθητο για κάθε του απόφαση «εκ καθέδρας» επί ζητημάτων πίστεως και ηθών. Ποιος δρόμος οδηγεί από τον Ραββί Ιησού στον αλάθητο πάπα και Βασιλέα της Ρώμης;

Εν συνεχεία ο συγγραφέας προσπαθεί να τονίσει την τεράστια διαφοροποίηση που επήλθε στο χώρο του Παπισμού, όταν συγκρίνεται η σημερινή «Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία» προς ό,τι ίδρυσε στον κόσμο ο Χριστός. Βέβαια στα ερμηνευτικά θέματα ο συγγραφέας φαίνεται επηρεασμένος από τον Προτεσταντισμό, όπως άλλωστε και ο πνευματικός πατέρας του **Κουνγκ**, κυρίως δε από την εξουθενωτική για κάθε έννοια παραδόσεως μέθοδο της *απομυθεύσεως* του **R. Bultmann**. Έτσι δεν δέχεται π.χ. ο συγγραφέας ότι ο Χριστός μίλησε ποτέ για το «αλάθητό» του (σελ. 3). Τι άλλο όμως σημαίνουν τα λόγια του: «*Εγώ ειμι η οδός και η αλήθεια και η ζωή;*» (Ιω. 14, 6. Πρβλ. Ιω 8, 40.45. Ιω. 16, 7 κ.λπ.).

Βέβαια με την μέθοδο της απομυθεύσεως ο «επιστήμων» γίνεται αυθεντία και κριτήριο της θείας Αληθείας και αποφαίνεται αυτός, τι κατά την γνώμη του είπε ο Χριστός και τι όχι.

Δυστυχώς και ο συγγραφέας δεν κατορθώνει να μείνη ανεπηρέαστος από την προτεσταντική αυτή mania της απομυθεύσεως, όπως και αρκετοί δικοί μας θεολόγοι, που αρνούνται την πατερική ερμηνευτική χάριν των αμφιβόλου ποιότητας μεθόδων του δυτικού Χριστιανισμού, για να μη φανούν ότι δεν γνωρίζουν την «τελευταίαν» λέξιν της επιστήμης... Χάριν του προσωπικού γοήτρου θυσιάζεται η αποκάλυψη και η πίστη της Εκκλησίας! Έτσι σε πολλά σημεία διαφωνεί ο Ορθόδοξος αναγνώστης με τις θέσεις του συγγραφέως, όσον αφορά βέβαια σε δογματικά θέματα, όπως το παραπάνω. Γι' αυτό θα περιορισθούμε εδώ βασικά σε ό,τι αναφέρεται στο πρόβλημα του αλαθήτου και κυρίως στην ιστορική πλευρά του, που, ανεξάρτητα από κάθε τάση επιστημονικού δογματισμού, αντιμετωπίζει ο **Χάσλερ**.

Για να επανέλθουμε όμως: Ο Χριστός – λέει ο συγγραφέας – δεν έδωσε κανένα «σύστημα» (διδασκαλίας). Για πολλά θέματα (πολιτική, τέχνη, σχέση των φύλων) δεν μίλησε. Δεν έδωσε σημασία στα λόγια, αλλά στην πράξη, στην ενέργεια του ανθρώπου. Έτσι διακρίνει μεγάλη αντίθεση ανάμεσα στον Χριστό και το δογματικό σύστημα του Παπισμού, όπως τούτο διαμορφώθηκε τον 19^ο και 20^ο αιώνα. Ο Χριστός – λέγει – δεν θέλησε να δημιουργήσει καμμία Εκκλησία (προτεσταντική άποψη). Εκήρυξε μόνο την «Βασιλεία του Θεού» σ' ολόκληρο τον ισραηλιτικό λαό, χωρίς την διάθεση όμως να ιδρύσει μια χωριστή κοινότητα. Για τους μαθητάς Του επίσης σημασία είχε όχι το κήρυγμα τόσο, όσο το πρόσωπο του Χριστού. Η πρώτη χριστιανική Κοινότητα εν τούτοις ονόμασε τον Χριστό «Κύριο», τον εθεοποίησε και τον ανακήρυξε παγκόσμιο διδάσκαλο. Όλ' αυτά βέβαια αποτελούν ανορθόδοξες και αντιεκκλησιαστικές – προτεσταντικές θέσεις, που η

«ακαδημαϊκή θεολογία» της εποχής μας έχει αναγάγει σε δικό της δόγμα. Ο συγγραφέας πάντως προσπαθεί με κάθε τρόπο να δείξει την αλλοτρίωση, που υπέστη ο Χριστιανισμός στον Παπισμό. Δυστυχώς όμως και εδώ και σε άλλα σημεία, «μαζί με το νερό του μπάνιου πετά και το ίδιο το παιδί». Μαζί δηλαδή με τα πραγματικά έκτροπα του Παπισμού αρνείται και ό,τι συνιστά γνήσιο χριστιανικό – εκκλησιαστικό στοιχείο.

Στην συνέχεια, μιλώντας για την «εξέλιξη» της Εκκλησίας, αναφέρεται στην δημιουργία του κανόνος, πρώτα των παλαιοδιαθηκικών βιβλίων (τέλος α' αι.) και μετά της Καινής Διαθήκης (τέλος του δ' αι.). Οι Χριστιανοί απέκτησαν το ιερό τους βιβλίο, που εθεωρήθη θεόπνευστο. Έτσι η *αλάθητη διδασκαλία* συμπληρώθηκε με το *άγιο και αλάθητο βιβλίο*. Ο κανόνας όμως απαιτούσε κάποια αυθεντία εκκλησιαστική, που να μπορεί να τον επιβάλει. Τις αρχικές χαρισματικές τάσεις αντικατέστησε κατόπιν η έννοια του Καθιδρύματος. Ο αγώνας εναντίον των αιρέσεων εδημιούργησε την ανάγκη ορατής αυθεντίας. Έτσι θεωρήθηκαν οι Απόστολοι ως αντιπρόσωποι του Χριστού στην διακυβέρνηση της Εκκλησίας, οι δε αρχαίοι Πατέρες συγκεντρώνουν την προσοχή τους στα διάφορα αποστολικά κέντρα (π.χ. ο **Ειρηναίος** στην Ρώμη) ως εγγυητές της αληθείας. Αργότερα η πολιτική σημασία της πόλεως νικά την αποστολικότητά της, όπως συνέβη λ.χ. με την Κωνσταντινούπολη, η οποία ως νέα πρωτεύουσα απέκτησε γρήγορα και σπουδαία εκκλησιαστική σημασία.

Η εποχή του **Μ. Κωνσταντίνου** επιφέρει μεταβολή και στην έννοια του εκκλησιαστικού αξιώματος. Παράλληλα προς την κοσμική ιεραρχία δημιουργείται η εκκλησιαστική ιεραρχία. Οι κληρικοί αξιωματούχοι παίρνουν πολλά προνόμια από την Πολιτεία. Το εκκλησιαστικό δίκαιο διαμορφώνεται παράλληλα προς το κοσμικό. Έτσι δημιουργούνται δύο τάξεις στη ζωή της Εκκλησίας: Οι αξιωματούχοι (κληρικοί) και οι λαϊκοί. Οι πρώτοι γίνονται «διδάσκαλοι» και είναι *ενεργητικοί*. Οι άλλοι, οι λαϊκοί, είναι οι «απαίδευτοι» και περιορίζονται σε ένα *παθητικό ρόλο* στη ζωή της Εκκλησίας. Κανείς όμως δεν διενεόθη ποτέ κάποια αλάθητη διδακτική εξουσία. Παρ' όλο που μερικές Σύνοδοι απέκτησαν υποχρεωτικό χαρακτήρα, κανείς δεν μίλησε για το αλάθητό τους. Μάλλον το αλάθητο αποδιδόταν στον αυτοκράτορα. Και εδώ πρόκειται για ισχυρή προτεσταντική επίδραση και μερική παρερμηνεία του θεσμού των Συνόδων και μάλιστα των Οικουμενικών, παρ' όλο που και ένας Ορθόδοξος δεν μπορεί να μη δεχθή πολλές από τις θέσεις του συγγραφέως.

Από το σημείο αυτό όμως αρχίζει η αναφορά του συγγραφέως στην εξέλιξη του Παπισμού και περιορίζονται στο ελάχιστο οι «ανακρίβειες» και «παραποιήσεις», που παραπάνω συναντήσαμε. Έτσι λέγει στην συνέχεια: Από τον δ' αι. κ.ε. οι επίσκοποι της Ρώμης επιχείρησαν επανειλημμένα να επιβάλουν το ανέκκλητο και την υποχρεωτική σημασία των αποφάσεών των. Επικαλούνταν προ πάντων τα χωρία Ματθ. 16, 18 και Λουκ. 21, 22. Κατά την α' χιλιετία όμως κανείς πάπας δεν μίλησε ποτέ για το αλάθητό του. Διότι κατά την α' χιλιετία το περιεχόμενο της πίστεως ήταν για την Εκκλησία σπουδαιότερο από την μορφή, και η ορθή διδασκαλία σημαντικότερη από την νομική αυθεντία. Από την εποχή όμως του πάπα **Γρηγορίου Ζ'** (1073-1085) άρχισε η νομικίστικη σκέψη να κατακλύζει την Εκκλησία της Δύσεως. Οι κανονολόγοι πρόβαλαν πρώτοι το ερώτημα: ποιος έχει την ανωτάτη αυθεντία στην διδασκαλία της Εκκλησίας;

Πρώτος που απάντησε στο ερώτημα αυτό ήταν ο φραγκισκανός **Πέτρος Ολίβι** (1248/9-1298), ο οποίος και αναγνώρισε το αλάθητο στους Πάπες. Στην διένεξη των φραγκισκανών με τον πάπα για το ζήτημα της περιουσίας τους θέλησε ο **Ολίβι** να κερδίσει με την διδασκαλία για το παπικό αλάθητο την παπική εύνοια! Ο πάπας **Ιωάννης ΚΒ'** (1316-1334) όμως εχαρακτήρισε την φραγκισκανή διδασκαλία για το παπικό αλάθητο «έργον του Σατανά». Οι επίσκοποι της Ρώμης δεν ενδιαφέρονταν τότε γι' αυτήν την θεωρία, γιατί είχαν σπουδαιότερα προβλήματα. Ο Παπισμός, ως καθεστώς και σύστημα, αντιμετώπιζε την αντίδραση του πληρώματος, που κορυφώθηκε αργότερα στην Σύνοδο της Κωνσταντίας (1414-1418). Η Ρώμη είχε την εποχή αυτή τρεις πάπες, που ο καθένας αναθεμάτιζε τους άλλους. Γι' αυτό η Σύνοδος εξέλεξε νέο πάπα. Έτσι όμως το κύρος του παπικού θεσμού κουρελιάστηκε και επικράτησε η άποψη για την αυθεντία της Συνόδου και το αλάθητό της (η παλαιά δηλαδή και ορθόδοξος άποψη). Πρώτος ο γάλλος θεολόγος **Ιωάννης Γκέρσων** (1363-1429) μίλησε για το αλάθητο της Συνόδου. Ο καρδινάλιος δε **Νικόλαος Κουζάνος** (1401-1464) είναι εκείνος που πρώτος εχρησιμοποίησε τον όρο «αλάθητος». Δεν έπαυσαν όμως οι προσπάθειες να αποκτήσει το σύστημα διδασκαλίας του Παπισμού το κύρος της αυθεντίας, ιδίως μετά την εμφάνιση του Προτεσταντισμού (1517) και τον ισχυρότατο κλονισμό που αυτός επέφερε στο οικοδόμημα του Παπισμού. Στον αγώνα τους εναντίον του Προτεσταντισμού οι πάπες θυμήθηκαν την διδασκαλία περί αλαθίτου. Ακόμη βέβαια υπήρχε αντίδραση για την παραδοχή μιας κεντρικής εξουσίας της Ρώμης. Έτσι στη Σύνοδο της Τριδέντου (1545-1563) και αυτή η ανακήρυξη του παπικού πρωτείου προσέκρουσε

στην αντίδραση πολλών επισκόπων, ιδιαίτερα εκείνων από την Γαλλία. Υποστηρίχθηκε όμως από ιταλούς επισκόπους και ιησουΐτες η ιδέα του παπικού αλαθήτου. Οι καρδινάλιοι **P. Μπελλαρμίνος** (1542-1621) και **K. Βαρώνιος** (1538-1607) πρωτοστάτησαν στον αγώνα για τα δικαιώματα του παπικού θεσμού. Τον 18^ο αι. όμως, κυρίως με το βιβλίο του επισκόπου **I. Ν. φον Χοντχάϊμ** – γνωστού ως **Φεβρόνιου** (1701-1790) – κυριάρχησε η άποψη για το αλάθητο όχι του πάπα, αλλά της όλης Εκκλησίας. Και κατά τον 19^ο αι. μια διδασκαλία υπέρ του παπικού αλαθήτου, εκτός από την Ιταλία και την Ισπανία, δεν μπορούσε να βρει πουθενά αλλού στηρίγματα.

Η αλλαγή όμως, που επέφερε στην Ευρώπη η Γαλλική Επανάσταση (1789), ήταν και για τον χώρο της Εκκλησίας αποφασιστική. Η δύναμη του Παπισμού φάνηκε να εξατμίζεται. Εν τούτοις γρήγορα ο Παπισμός μπόρεσε να ξεπεράσει τον κίνδυνο, όπως φάνηκε με την σύναψη παπικού Κονκορδάτου με τον Ναπολέοντα (1801). (Πάντα το Κονκορδάτο θεωρείται ως παραδοχή της δυνάμεως του Παπισμού, γιατί προϋποθέτει την αναγνώριση του πολιτικού χαρακτήρος του!) Έτσι μπόρεσε ο πάπας **Πίος Ζ'** να κερδίσει την εμπιστοσύνη κυρίως του κατωτέρου κλήρου. Οι μεταβολές επίσης στις επισκοπικές θέσεις, που πραγματοποίησε ο πάπας βάσει του Κονκορδάτου, αύξησε το κύρος του στους γάλλους επισκόπους. Η αυθαιρεσία των γάλλων επισκόπων σταμάτησε και ο κατώτερος κλήρος βρήκε «προστασία» στην Ρώμη. Ήταν καλύτερο άλλωστε να έχει κανείς ένα «Δεσπότη» μακριά, παρά εκατό κοντά του! Και στην Γερμανία οι εξ αιτίας της Γαλλικής Επαναστάσεως μεταβολές και ανακατατάξεις έφεραν την εκεί Εκκλησία πιο κοντά στην Ρώμη. Το σχέδιο για δημιουργία «κρατικής Εκκλησίας» απέτυχε στο Συνέδριο της Βιέννης (1814-15) λόγω της αντιδράσεως του παπικού αντιπροσώπου. Η παπική Κουρία επανέκτησε την δύναμή της. Και ο παπικός κόσμος της Δύσεως αποζητούσε την εξουσία της Ρώμης, για να αποφύγει την πίεση της Πολιτείας. Έγινε έτσι κοινή απαίτηση μια κεντρική διοίκηση της Εκκλησίας από την παπική Κουρία.

Αλλά και τα πνευματικά ρεύματα της εποχής ισχυροποιούσαν όλο και περισσότερο τον παπικό θεσμό. Ο Διαφωτισμός είχε καταντήσει πια «εκτός μόδας» και οι άνθρωποι ζητούσαν νέες αυθεντίες. Ο γάλλος συγγραφέας **Σατωμπριάν** (1768-1848) μίλησε για την ομορφιά των καθολικών δογμάτων, εθίμων και μυστηρίων. Άλλοι ενίσχυσαν την πίστη στην εκκλησιαστική παράδοση. (Ήταν άλλωστε η εποχή του ρομαντισμού, όπου του παρελθόν – οποιοδήποτε – εξιδανικευόταν). Ο γάλλος κόμης **De Maistre** (1753-1821) παρουσίασε ως αίτημα της εποχής του αλάθητο του

πάπα. Δεν ενδιαφέρθηκε βέβαια καθόλου για μια αγιογραφική ή ιστορική θεμελίωση της αξιώσεώς του! Οι ίδιες τάσεις παρατηρήθηκαν και στην Γερμανία. Η στροφή αυτή των μακράν της Ρώμης (Ultramontanes) προς το παπικό Κέντρο ισχυροποίησε τον Παπισμό στη συνείδηση του παπικού κόσμου. Για τον σκοπό δε αυτό χρησιμοποιήθηκαν όλα τα γνωστά μέσα επηρεασμού των μαζών. Από την εποχή του πάπα **Γρηγορίου ΙΣΤ'** (1831-1846) η Ρώμη άρχισε να εκμεταλλεύεται τη στροφή του ρωμαιοκαθολικού κόσμου προς τον παπικό θεσμό. Ο πάπας **Γρηγόριος ΙΣΤ'** σε ένα βιβλίο του, με τον τίτλο «*Ο θρίαμβος της Αγίας Έδρας*», υποστήριζε τη θέση, ότι ο πάπας ως πραγματικός μονάρχης πρέπει να είναι και αλάθητος! Με μεγαλύτερη συνέπεια συνέχισε το έργο του **Γρηγορίου** ο διάδοχός του **Πίος Θ'** (1846-1878). Η παπική αυθεντία προβαλλόταν ως το αποτελεσματικότερο όπλο εναντίον του Φιλελευθερισμού, του Ορθολογισμού και της Φυσιοκρατίας.

Ιδιαίτερα ενισχύθηκε γι' αυτό ο παπικός συγκεντρωτισμός. Απαγορεύθηκαν οι εθνικές επισκοπικές Σύνοδοι. Οι επίσκοποι είχαν την υποχρέωση να επισκέπτονται συχνά την Ρώμη, για να συνειδητοποιούν την εξάρτησή τους από αυτήν. Οι Νούντσιοι διεκπεραίωναν τις νέες αυτές παπικές αποφάσεις. Εγχειρίδια θεολογικά με έμφαση στο επισκοπικό αξίωμα δέχονταν αναθεώρηση. Στις Κατηχήσεις άρχισε συστηματικά πλέον να γίνεται λόγος για το παπικό αλάθητο.

Ο **Πίος Θ'** προχώρησε και σε ένα συγκεκριμένο πείραμα. Το 1854 ανακήρυξε ως δόγμα του Παπισμού την «άσπιλο σύλληψη» της Παναγίας: η Θεοτόκος αμέτοχος του προπατορικού αμαρτήματος. Το ενενήντα τοις εκατό των επισκόπων βέβαια συμφώνησαν με την παπική απόφαση. Προβλήθηκαν όμως και αντιρρήσεις, κυρίως από την Γερμανία. Ο πάπας τότε απαγόρευσε τις συζητήσεις. Ο μεγάλος θεολόγος και ιστορικός του Μονάχου **Ιγνάτιος φον Ντέλλιγκερ** υποχρεώθηκε να σιωπήσει! Έτσι ο πάπας με την ανακήρυξη του νέου δόγματος – καινοτομίας για τον Χριστιανισμό – έκανε επίδειξη του αλαθήτου του. Βέβαια οι αντιδράσεις δεν σταμάτησαν. Κυρίως στην Γερμανία οι περισσότεροι θεολόγοι, εν ονόματι της ιστορίας και της επιστήμης, αντιστάθηκαν στον παπικό αυτό συγκεντρωτισμό, ιδιαίτερα ο **Ντέλλιγκερ**.

Η ταχύτατα διαδιδόμενη «παπολατρία» ομολογείτο ως κάτι το ξένο προς την ουσία της Εκκλησίας. Ο κίνδυνος της επικρατήσεως ενός «ειδώλου» απειλούσε τη χριστιανική Δύση! Οι Ultramontanes (οι μακράν της Ρώμης παπικοί) κοσμούσαν τον πάπα **Πίο** όχι μόνο με τίτλους, όπως: Βασιλεύς, Πάπας-Βασιλεύς, Ηγεμών, Καίσαρ, λαμπρότατος πρίγκηψ, ύψιστος κύριος του κόσμου, βασιλεύς βασιλέων κ.λπ., αλλά συνέθεταν και ύμνους εκκλησιαστικούς προς τιμήν του, χρησιμοποιώντας τα ίδια

επίθετα, με τα οποία υμνούσαν τον Θεό! Όλοι δε τον υμνούσαν ως «αντιπρόσωπο του Θεού επί της γης». Κάποιος δε τόλμησε να τον ονομάσει «Αντί-Θεο της ανθρωπότητας»... έτσι στην συνείδηση πολλών άρχισε να ταυτίζεται ο πάπας με τον Χριστό, αφού δεν δίσταζαν να καλούν τον πάπα «σωτήρα», «κρεμάμενον επί του Σταυρού, ως ο Χριστός»...

Ο τιμώμενος από τον Παπισμό ως άγιος, **Ντον Μπόσκο**, εχαρακτήριζε τον πάπα «Θεό επί γης», συμπληρώνοντας: «Ο Χριστός ύψωσε τον πάπα υπεράνω των προφητών, του Προδρόμου Ιωάννου, των Αγγέλων. Ο Ιησούς ανέβασε τον πάπα στο ύψος του Θεού»... Ο ίδιος ο **Πίος Θ'** εθεωρείτο κάτοχος θαυματουργικής δυνάμεως. Καμιά δε αντίδραση δεν είχε την δύναμη να σταματήσει αυτή την παπομανία.

Δεκατέσσαρες γερμανοί επίσκοποι τόλμησαν να υποδείξουν με εμπιστευτικό τους έγγραφο (4 Σεπτ. 1869) τον κίνδυνο αυτών των εξελίξεων. Κανείς όμως δεν φαινόταν να έχει την διάθεση να τους ακούσει. Αντίδραση παρουσιάστηκε και στην Γαλλία. Αλλά μάταια. Το γενικό κλίμα ήταν καθαρά φιλοπαπικό.

Ο συγγραφέας θέτει στην συνέχεια μια ερώτηση: **Γιατί μόλις το 1870 έγινε η δογματοποίηση του παπικού αλαθήτου;** Πολλοί πιστεύουν ότι σε τούτο συνετέλεσε η πτώση της Εκκλησίας – Κράτους (του παπικού δηλαδή Κράτους). Η απώλεια κοσμικής δυνάμεως από τον Παπισμό οδήγησε στην αναζήτηση μιας πνευματικής υπεροχής. Θεωρεί όμως πιο βάσιμη την γνώμη, ότι τόσο ο πάπας, όσο και οι οπαδοί του αλαθήτου επιδίωξαν με το νέο δόγμα να επιφέρουν μία αλλαγή τάσεως μέσα στην τότε κοινωνία. Εναντίον των αρχών της Γαλλικής Επανάστασεως επεδιώχθη να θεμελιωθεί η αρχή της Αυθεντίας, σαν φράγμα στην αχαλίνωτη δημοσιογραφία. Στην προσπάθεια αυτή εύρισκαν βέβαια καταφύγιο και κοσμικά ενδιαφέροντα πολιτικού χαρακτήρος. Μαζί με τον πάπα και διάφοροι ιταλοί πρίγκηπες ήλπιζαν στη συντριβή της «Ιταλικής Επανάστασεως» και στην επιστροφή τους στην εξουσία. Είναι γεγονός όμως, ότι χωρίς την προσωπικότητα του πάπα **Πίου Θ'** είναι αδύνατο να καταλάβει κανείς την δογματοποίηση του παπικού αλαθήτου.

Γ. Προετοιμασία της Συνόδου

Το Β' κεφάλαιο τιτλοφορείται: «*Ο Χειρισμός της συζητήσεως για το αλάθητο*» (σελ. 24-72). Ο συγγραφέας παρουσιάζει με μια εξαιρετική περιγραφική και διαλεκτική δύναμη την πορεία των συζητήσεων πάνω στο καινοφανές δόγμα. Αρχίζει δε με τις αντιδράσεις ήδη μέσα στην ίδια την Κούρια. Στις 6 Δεκ. 1864, μετά από

ερώτηση του πάπα, μόνο ένας από τους 15 καρδινάλιους τάχθηκε υπέρ της ανακηρύξεως του νέου δόγματος. Η ιδέα συγκλήσεως Συνόδου μάλιστα έπεσε σαν κεραυνός. Η Σύνοδος όμως ήταν ιδιαίτερος πόθος του **Πίου Θ'** ... Έτσι σιγά-σιγά και η Κούρια προτίμησε να συνταχθή με τον πάπα. Έμειναν παρ' όλα αυτά και οι διαφωνούντες, για θεολογικούς ή πολιτικούς λόγους (π.χ. οι καρδινάλιοι **Φίλιππος Μαρία Γουϊντι, Γκ. Άντ. Χοενλόε-Σίλλιγκσφύρστ, Γκιούζ, Μπεράρντι, Καμίλλο ντι Πιέτρο, Ντομ. Καραάφα** κ.λπ.). ο καρδινάλιος **Αντονέλλι** αντιτάχθηκε για πολιτικούς λόγους. Λόγω μάλιστα της συστηματοποιήσεως της αντιδράσεως άρχισαν να αναδύονται φόβοι σχίσματος. Αποδεικνύεται λοιπόν – κατά τον συγγραφέα – ότι δεν ήταν η Κούρια η «κινούσα δύναμις» σχετικά με το νέο δόγμα.

Το δόγμα ήταν πάνω απ' όλα επιθυμία του πάπα. Στο πλευρό του στέκονταν περίπου 50 επίσκοποι – συνεργάτες του. Κάπου 130 εκδηλώθηκαν σαφώς κατά του δόγματος, γύρω στους 500 δε (επισκόπους) ήταν οι αδιάφοροι ή αναποφάσιστοι. Φανατικοί υποστηρικτές του πάπα ήσαν φυσικά οι Ιησουΐτες. Οι τελευταίοι χρησιμοποίησαν όλα τα εις την διάθεσή τους μέσα για τον προπαγανδισμό του δόγματος: κήρυγμα, εξομολογητήριο, δημοσιεύσεις, θρησκευτικούς συλλόγους. Βασικό τους όργανο ήταν το περίφημο περιοδικό του Βατικανού «Civiltà Cattolica». Δύο επιφανείς κληρικοί της εποχής, ο αρχιεπίσκοπος του Ουστμίνστερ **Χένρυ Έντουαρντ Μάννιγκ** και ο επίσκοπος του Ρέγκενσμπουργκ **Ιγνάτιος φον Σενεστράϊ** αναδείχθηκαν οι φανατικότεροι υποστηρικτές του αλαθήτου.

Η παπική Βούλα της 8 Σεπτ. 1868, με την οποία συντελείτο η νέα Σύνοδος (Α' Βατικανή), δεν έκανε καμιά νύξη για το αλάθητο. Έπρεπε να φανή τούτο ως αίτημα Κλήρου και Λαού. Έτσι στις 6 Φεβρ. 1869 η «Civiltà Cattolica» πήρε την σχετική πρωτοβουλία και παρουσίασε ως αίτημα των «γνησίων καθολικών» της Γαλλίας την ανακήρυξη του νέου δόγματος. (Πάντα η Γαλλία εμφανίζεται ως το «αγαπημένο παιδί» του Παπισμού, εν αντιθέσει προς την δύσκολη και ανυπότακτη Γερμανία!) Βέβαια όλα κατευθύνονταν από το Βατικανό. Έπρεπε όμως να υποκινηθούν και οι επίσκοποι σε μια πραγματική «σταυροφορία» υπέρ του αλαθήτου. Το πρώτο σε χρήση μέσο ήταν οι ποιμαντορικές εγκύκλιοι, που φυσικά έπαιρναν τη γραμμή τους από την Ρώμη. Η προσπάθεια ενισχυόταν έμμεσα από τον δισταγμό των αντιπάλων του νέου δόγματος να πάρουν φανερά μέρος στον αγώνα. Η Ρώμη όμως είχε κατορθώσει να δημιουργήσει φιλοπαπικό ρεύμα ισχυρό μέσα στις επαρχίες των διαφωνούντων επισκόπων. Έτσι παρουσιαζόταν το αλάθητο ως καθολικό λαϊκό αίτημα. Οι υποστηρικτές του αλαθήτου δέχονταν ιδιαίτερες τιμές από τον πάπα. Το

ίδιο και οι δημοσιογράφοι, που δημοσιογραφούσαν υπέρ της παπικής αξιώσεως, δέχονταν υψηλές τιμητικές διακρίσεις.

Η πιο επικίνδυνη αντίδραση στο σχεδιαζόμενο νέο δόγμα υπήρξε το έργο: «*Ο Πάπας και η Σύνοδος*», που δημοσίευσε στα γερμανικά ο καθηγητής της Εκκλησιαστικής Ιστορίας στο Μόναχο, **Ιγνάτιος Ντέλλιγκερ**, με το ψευδώνυμο «**Ιανός**». Στις 26 Νοεμ. 1869 όμως μπήκε το έργο στον **Πίνακα απαγορευμένων βιβλίων** (Index) του Βατικανού. Ο ανατολιστής θεολόγος **Πέτρος Λε Παζ Ρενούφ** εδημοσίευσε επίσης έρευνα για τον πάπα **Ονώριο** (625-638), που καταδικάστηκε από την ΣΤ' Οικουμενική Σύνοδο ως αιρετικός. Το σχετικό έργο του: «*Η καταδίκη του πάπα Ονωρίου*» (αγγλικά), πήρε επίσης μία θέση στον **Index** των απαγορευμένων βιβλίων! Την ίδια τύχη είχαν και άλλα έργα, που κλόνιζαν τα θεμέλια του σχεδιαζομένου παπικού αλαθήτου.

Έτσι άρχισε, κοντά στην παπική **πλειονοψηφία**, που ευνοούσε το αλάθητο, να δημιουργείται μια αντίπαλη **μειοψηφία**. Η πλειονοψηφία όμως έδειξε μεγαλύτερη δραστηριότητα και κατόρθωσε να πάρει τα όργανα της Συνόδου και τον εκκλησιαστικό Τύπο στα χέρια της. Μία (ειδικά οργανωμένη) «Διεθνής Επιτροπή», με ίντριγκες, υποσχέσεις και απειλές συγκέντρωνε οπαδούς για το νέο δόγμα. Οι σπουδαιότεροι παράγοντες των συνοδικών επιτροπών προέρχονταν εξ άλλου από τις παπικές «Κογκρεγκατσιόνες» της Ιεράς Εξετάσεως και του **Index**. Η εκλογή επίσης των μελών των θεολογικών επιτροπών γινόταν με ιδιαίτερη προσοχή και με βάση τη στάση τους έναντι των αξιώσεων του πάπα. Έτσι π.χ. εκλέχθηκε ως μέλος ο γνωστός ιστορικός **Καρλ Χέφελε**, καθηγητής της Τυβίγκης, όχι όμως και ο **Ιγνάτιος Ντέλλιγκερ**. Έτσι όμως μπόρεσε η θεολογικο-δογματική συνοδική επιτροπή να προετοιμάσει τα σχετικά κείμενα για το νέο δόγμα χωρίς καμμία αντίδραση!

Πριν ακόμη συγκεντρωθούν οι επίσκοποι στην Ρώμη, σ' αντίθεση με τις προηγούμενες Συνόδους, ο πάπας εξαπέλυσε στις 27 Νοεμ. 1869 μιαν εγκύκλιο με το «πρόγραμμα εργασιών» της Συνόδου. Τούτο όμως ήταν δικαίωμα των συνοδικών πατέρων. Οι αντιδράσεις δεν εμπόδισαν τον πάπα στις 20 Φεβρ. 1870 να «σκληρύνει» περισσότερο την ημερησία διάταξη με περιορισμούς στο θέμα των συζητήσεων, που προλάμβαναν και εμπόδιζαν τις αντιδράσεις. Κατεβλήθη μάλιστα ιδιαίτερη προσπάθεια, κανείς από τους αντιπάλους του νέου δόγματος να μη περιληφθή στις σχετικές συνοδικές επιτροπές. Για να εμποδισθή δε κάθε οργανωμένη αντίδραση, απηγορεύθη κάθε συγκέντρωση με περισσότερους από 15-20

επισκόπους... Έτσι κατόρθωσαν, όπως και με την χρήση άλλων μέσων, να κινούν τα νήματα των εργασιών της Συνόδου οι κηρυγμένοι οπαδοί του αλαθήτου.

Για να φανεί όμως το νέο δόγμα ως αίτημα των επισκόπων, οργανώθηκε μία συστηματική προσπάθεια συλλογής υπογραφών υπέρ του αλαθήτου. Μυστικά βέβαια. Ο αρχιεπίσκοπος **Μάννινγκ**, που είδαμε παραπάνω, έπαιξε και εδώ σπουδαιότατο ρόλο. Φυσικά ασκήθηκε ηθική πίεση πάνω στους επισκόπους, ιδιαίτερα σ' εκείνους που εξηρτώντο οικονομικά από το Βατικανό. Οι οπαδοί δε του αλαθήτου ήταν φυσικό να κατευθύνουν και τις εργασίες της Συνόδου. Μέσα σε λίγο χρόνο απέσπασαν 400 φιλικές ψήφους. Εν τούτοις και η αντίπαλη παράταξη, παρά την πίεση, μπόρεσε να συγκεντρώσει 137 υπογραφές, που απαιτούσαν να μη ψηφισθή το αλάθητο.

Η έναρξη της Συνόδου έγινε πανηγυρικά στις 8 Δεκ. 1869. Βέβαια, για λόγους τακτικής, το αλάθητο δεν συμπεριελήφθη από την αρχή στα θέματά της. Μετά την ψήφιση όμως της Διατάξεως για την «Καθολική Πίστη» ήλθε φυσιολογικά η σειρά του νέου δόγματος, να συζητηθή. Ο πάπας έριξε όλο το βάρος της επιρροής του υπέρ του νέου δόγματος, εμφανιζόμενος όλο και περισσότερο ως «κύριος της Συνόδου». Ουσιαστικά όμως δεν έγινε συζήτηση. Όλα είχαν εκ των προτέρων με κάθε λεπτομέρεια κανονισθή. Οι οπαδοί του αλαθήτου χαρακτήριζαν τους αντιπάλους των αιρετικών. Ο ίδιος ο πάπας διεκήρυττε, ότι μόνο Προτεστάντες και άπιστοι θα μπορούσαν να αρνηθούν το αλάθητο του! Απουσίαζε λοιπόν – παρατηρεί εύστοχα ο συγγραφεύς – το βασικότερο στοιχείο του διαλόγου, η διάθεση να ακούσει κανείς τα επιχειρήματα του αντιπάλου του.

Αλλά, όχι μόνο ψυχολογικοί, ακόμη και πρακτικοί λόγοι δεν ευνοούσαν την συζήτηση. Η ακουστική της αιθούσης ήταν κακή. Οι περισσότεροι συνοδικοί δεν μπορούσαν να καταλάβουν τι λεγόταν. Και αυτή η ημερησία διάταξη εμπόδιζε επίσης την ελεύθερη συζήτηση. Μόνο τα μέλη των επιτροπών είχαν το δικαίωμα να λάβουν αμέσως τον λόγο! Όλοι οι άλλοι έπρεπε να δηλώσουν μία ημέρα προηγουμένως, ότι θέλουν να λάβουν τον λόγο, εκαλούντο δε κατά σειρά προτεραιότητας να μιλήσουν. Απαγορεύθηκε όμως και η εκτύπωση των λόγων και έτσι κανείς δεν μπορούσε να στηριχθή σε κείμενα, για να αντικρούσει τεκμηριωμένα τους αντιπάλους του. Φάνηκε πια καθαρά: ο πάπας δεν ήθελε συζήτηση. Ένας επίσκοπος θα γράψει στο ημερολόγιό του: «*Ο πάπας πίστευε, ότι ήλθε κανείς στην Ρώμη μόνο, για να πει Αμήν*»... Οι βασικότεροι επίσης αντίπαλοι συνεχώς διακόπτονταν στις αγορεύσεις τους ή εμποδίζονταν να μιλήσουν περισσότερο, με την δικαιολογία, ότι δεν επιτρέπετο να

μιλεί κανείς κατά τέτοιο τρόπο για την Αγία Έδρα! Αληθινή μάλιστα θύελλα ξέσπασε, όταν ο επίσκοπος **Ιωσήφ Γεώργιος Στρόσμαγερ**, στις 22 Μαρτ. 1870, «τόλμησε» να πει, ότι και αρκετοί Προτεστάντες αγαπούσαν τον Χριστό. Όταν δε αρνήθηκε το δικαίωμα της πλειοψηφίας να επιβάλει την γνώμη της, χαρακτηρίστηκε «διάβολος» και «δεύτερος Λούθηρος»· τον ανάγκασαν δε να σιωπήσει, απειλώντας τον με ανάθεμα.

Ενδιαφέρουσα όμως είναι – κατά τον συγγραφέα – και η προσωπική δραστηριότητα του **Πίου Θ'** υπέρ του νέου δόγματος. Η απαίτησή του να ανακηρυχθεί αλάθητος φάνηκε ήδη το 1846, όταν στην εγκύκλιό του της 9 Νοεμ. 1846 δήλωσε έμμεσα την επιθυμία του αυτή. Σε νέα εγκύκλιό του (8 Δεκ. 1849) μίλησε για το «αξίωμά» του, που δεν επιδέχεται καμμιά μεταρρύθμιση.

Η ανακήρυξη δε του δόγματος της «*ασπίλου συλλήψεως της Θεοτόκου*» (1854) ήταν, όπως ελέχθη, η «πρόβα τζενεράλε» για την θεσμοποίηση και του αλαθήτου.

Ιδιαίτερα αντιπαθούσε ο πάπας τους αντιπάλους του αλαθήτου. Δεν έχανε ευκαιρία να τους κατηγορήσει, περιλούζοντάς τους με τα ταπεινωτικότερα λόγια. Από τις πολλές κωμικές αντιδράσεις του μπροστά στους αρνούμενους το αλάθητό του, που αναφέρει ο συγγραφέας (βλ. σελ. 54 ε.ε.), παραθέτομε μια πολύ χαρακτηριστική. Για τον καρδινάλιο **Γκούσταβ Άντολφ φον Χόενλόμε** έλεγε: «*Είναι τρελλός, αλλά άγγελος!*» Όταν δε ο πάπας τον παρατήρησε, διότι πολεμούσε το αλάθητο, ο καρδινάλιος έπεσε με ταπείνωση στα πόδια του πάπα. Τότε εκείνος τον έπιασε από το αυτί και του είπε: «*Γιατί αντιτίθεται έτσι στον Πατέρα σου, που τόσο σε αγάπησε και σε αγαπά;*»

Όχι σπάνια όμως έχανε το χιούμορ του ο πάπας και χρησιμοποιούσε απειλές... Έλαβε μάλιστα και ιδιαίτερα αυστηρά μέτρα εναντίον εκείνων, που δεν ήσαν πρόθυμοι να υπακούσουν, όπως λ.χ. ο **Ιωσήφ Άουντου**, ο χαλδαίος Πατριάρχης Βαβυλώνας και ο **Γρηγόριος Β'**, ελληνομελχίτης Πατριάρχης Αντιοχείας. Ο πρώτος μάλιστα έχασε τον θρόνο του λίγα χρόνια αργότερα!

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει η σύγκρουση του πάπα με τον καρδινάλιο **Γκουϊντι**. Στις 18 Ιουν. 1870 επικρατούσε στη Σύνοδο μεγάλη ένταση. Ο **Γκουϊντι** ήταν ο μόνος, που συνέχιζε να αντιτίθεται στο νέο δόγμα από τους παπικούς οφφικαλίους, υποστηρίζοντας ότι ο πάπας εξαρτάται από την Εκκλησία, και τότε μόνο είναι αλάθητος, όταν εκφράζει την εκκλησιαστική παράδοση. Γεμάτος οργή τον κάλεσε ο πάπας το ίδιο βράδυ, ελέγχοντάς τον δριμύτατα για την πρότασή του. Όταν ο **Γκουϊντι** παρατήρησε, ότι μίλησε ως μάρτυρας της παραδόσεως, ο πάπας

ξεστόμισε την περίφημη φράση: «*La tradition sono io!*» [*«Η παράδοση είμαι εγώ!»*]. ο **Γκουϊντι** αναγκάστηκε να υποχωρήσει βραδύτερα. Στις 18 Ιουλ. 1870 δε, έδωσε την πλήρη συγκατάθεσή του. Το σπουδαίο όμως είναι ότι ο καρδινάλιος αυτός έμεινε σχεδόν ολότελα άγνωστος, σαν σκόπιμα να αποφευγόταν κάθε λόγος γύρω απ' το όνομά του. Υπάρχουν βάσιμες μαρτυρίες όμως, ότι ο **Γκουϊντι** ήταν νόθος γιος του πάπα **Πίου Θ'**. άλλωστε, συχνά γίνεται λόγος στις πηγές για παιδιά του πάπα! Ίσως γι' αυτό – παρατηρεί ο συγγραφέας – καθυστερεί και η αγιοποίηση του **Πίου Θ'**.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στη συνέχεια αρχειακό υλικό, για να αποδείξει το ρόλο της παπικής αστυνομίας για την επιτυχία της Συνόδου. Οι πάντες ήσαν υπό παρακολούθηση: επίσκοποι, θεολόγοι, δημοσιογράφοι και πρεσβευτές. Ιδιαίτερα αστυνομευόταν το έργο του Τύπου. Λογοκρίνονταν επίσης όλα τα κείμενα. Γενική εντύπωση ήταν, ότι κανείς δεν μπορούσε να αισθάνεται ελεύθερος. Ιδιαίτερα δύσκολη έγινε η θέση των ανατολικών επισκόπων (Ουνιτών) και εκείνων, που είχαν υπογράψει την αίτηση για τη μη δογματοποίηση του α-λαθήτου. Ο ρόλος των παπικών πρέσβων (νουντσιών) ήταν επίσης σημαντικός για την διευκόλυνση του πάπα. Το ίδιο όμως σπουδαίος αποδείχθηκε και ο ρόλος του Τύπου, στον οποίο ο πάπας έδωσε ιδιαίτερη σημασία. Τα παπικά περιοδικά και εφημερίδες γνώριζαν τον τρόπο να επηρεάζουν κατάλληλα την κοινή γνώμη. Μία «Διεθνής Επιτροπή Τύπου» εξυπηρετούσε το έργο της Συνόδου, αντιμετωπίζοντας αποτελεσματικά τις επιθέσεις του φιλελεύθερου Τύπου.

Δ. Πάπας Πίος ο Θ'

Το τρίτο κεφάλαιο του βιβλίου (σελ. 73-95) ασχολείται με το πρόσωπο του πάπα **Πίου Θ'**, του κυρίου συντελεστού της ανακηρύξεως του νέου δόγματος. Ο πάπας αυτός είναι, κατά τον συγγραφέα, «*η κεντρική μορφή*» της Α' Βατικανής Συνόδου.

Ο **Τζιοβάννι Μαρία Μαστάϊ-Φερρέτι** – αυτό ήταν το κοσμικό του όνομα – γεννήθηκε στις 13 Μαΐου 1792, στα δύσκολα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασεως, σε μια μικρή πόλη κοντά στην Αγκώνα. Ήταν το τελευταίο από τα εννέα παιδιά της οικογενείας του. Στα 15 του χρόνια είχε την πρώτη κρίση επιληψίας. Μέχρι σχεδόν τα σαράντα του τον καταλάμβαναν παρόμοιες κρίσεις. Το 1816 αποφάσισε να εισέλθει στον κλήρο. Τρία χρόνια μετά, έπειτα από σύντομες θεολογικές σπουδές,

χειροτονήθηκε (1819). Παρά τις επιληπτικές του κρίσεις πήρε την άδεια της χειροτονίας. Τέθηκε όμως ως όρος να μην ιεουργεί ποτέ μόνος, αλλά πάντα μαζί με κάποιον άλλο ιερέα ή διάκονο. Μετά το 1825 σταματούν οι πληροφορίες για την επιληψία του. Οι δύο θείοι του (ο ένας επίσκοπος, ο άλλος «κανονικός» του Αγ. Πέτρου) τον βοήθησαν να κάμει σπουδαία εκκλησιαστική καριέρα. Το 1827 έγινε επίσκοπος του Σπολέτο, το 1832 επίσκοπος της Ιμόλα, το 1840 καρδινάλιος. Σχετικά νέος (54 ετών) έγινε το 1846 πάπας. Από το 1849 επανεμφανίζονται οι τάσεις για «λιποθυμία». Το έτος της Συνόδου (1870) γίνεται λόγος για νέες επιληπτικές κρίσεις. Άλλοι μιλούν για «στιγμαίες συνειδησιακές ενοχλήσεις». Οι επίσημες πηγές φυσικά σιωπούν, παρ' όλο που δεν μπορούν να αρνηθούν τις παλαιότερες επιληπτικές κρίσεις του πάπα. Η επιληψία όμως σφράγισε την ζωή του πάπα, γιατί χωρίς αυτή δεν επρόκειτο να γίνει ποτέ κληρικός.

Όταν στις 16 Ιουλ. 1846 εκλέχθηκε πάπας, ο λαός στήριξε πολλές ελπίδες πάνω του για μεταρρυθμίσεις. (Υπήρχε βέβαια το παπικό κράτος με αρχηγό-βασιλέα τον πάπα). Περίμεναν αμνηστεία των πολιτικών κρατουμένων, άρση της λογοκρισίας του Τύπου, κ.λπ. τον συνόδευε άλλωστε μια «κατασκευασμένη» φήμη περί φιλελεύθερου πάπα. Πράγματι λήφθηκαν μερικά μέτρα, αλλά ο πάπας δεν δέχθηκε να ταχθεί επικεφαλής στην προσπάθεια για ενοποίηση της Ιταλίας, ούτε να κηρύξει τον πόλεμο εναντίον της Αυστρίας. Ως αρχηγός του Παπισμού δεν θέλησε να εναντιωθεί σε ένα «καθολικό» Κράτος, όπως η Αυστρία. Έτσι έχασε πολλές συμπάθειες. Ο πρωθυπουργός του Βατικανού **Πελλεγκρίνο Ρότσι** δολοφονήθηκε. Ο ίδιος ο πάπας κατόρθωσε μεταμφιεσμένος να σωθή μέσα στη διπλωματική άμαξα του πρεσβευτή της Βαυαρίας. Τα γεγονότα του 1848 (επανάσταση στην Ιταλία) τον τραυμάτισαν βαθύτατα. Ποτέ δεν είχε υπάρξει βέβαια φιλελεύθερος. Από τότε όμως έγινε θανάσιμος εχθρός του Φιλελευθερισμού, που τον θεώρησε ως τον μεγαλύτερο κίνδυνο του Παπισμού. Σε αντίθεση τόνιζε συνεχώς περισσότερο τη δική του αυθεντία.

Πολλοί, μεταξύ των οποίων οι σημαντικότεροι επίσκοποι της εποχής, βλέπουν στο πρόσωπο του **Πίου** την μεγαλύτερη συμφορά της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας, ιδιαίτερα για τον ρόλο του στην Α' Βατικανή.

Εκτός όμως από την επιληψία και άλλα αίτια σφράγισαν ανεπανόρθωτα την προσωπικότητά του. Η «**θρησκευτικότητα**» του πάπα παρουσίαζε νοσηρά συμπτώματα. Πίστευε σε διηγήσεις για οράματα και προφητείες. Μερικοί μιλούν για ένα νοσηρό μυστικισμό του πάπα, χωρίς τον οποίο ο ρόλος του στην Α' Βατικανή

μένει εν πολλοίς ανεξήγητος. Πίστευε απροκάλυπτα, ότι του ανέθεσε ο Θεός την αποστολή να δογματοποιήσει το αλάθητο των παπών. Διεκήρυττε μάλιστα, ότι η Παναγία σε όραμα τον ενίσχυσε στην απόφασή του για το αλάθητο. Θεωρούσε την Θεοτόκο σύμμαχό του. Στις 5 Ιαν. 1870 είχε και ο **Ντον Μπόσκο** (άγιος από το 1934) ένα «όραμα», με το οποίο «απεκαλύπτετο». Ότι είχε έλθει η ώρα για την ανακήρυξη του αλαθήτου. Και άλλοι όμως «οραματιστές» έπαιξαν κάποιο σχετικό ρόλο στους κύκλους του πάπα. Πάνω απ' όλα όμως ο πάπας ομολογούσε, ότι *πίστευε* στο αλάθητό του. Επίσκοποι και διπλωμάτες που τον γνώρισαν μιλούν για *νοσηρό μυστικισμό* και *ιλλουμιναλισμό*.

Ιδιαίτερα όμως γίνεται λόγος για τον *δεσποτισμό* του. Τον κατηγορούσαν για έπαρση, αυτοέξαρση και εγωϊσμό. Άλλοι μιλούν για *ιδιοτροπίες* του, «*τρομερή ανυπομονησία*», «*ισχυρογνωμοσύνη*» και *τυφλό φανατισμό*. Άλλοι για «*την τυραννία του πάπα*». Τους αντιτιθέμενους στο αλάθητο θεωρούσε προσωπικούς εχθρούς του. Τους κατηγορούσε για άγνοια και αγνωμοσύνη. Τους αποκαλούσε μασόνους και όργανα της Στοάς. (Ήταν ακόμη εποχή διαστάσεως μεταξύ Μασονίας και Παπισμού). Πολλοί ομολογούσαν ότι είχε εκρηκτικούς θυμούς, με αποτέλεσμα πολλοί οφφικιάλοι του να πάθουν καρδιακή προσβολή, με συνέπεια ακόμη και τον θάνατο. Κυρίως όμως ήταν πτωχός σε συναισθήματα. Είχε μια καρδιά από πέτρα – θα πει ένας επίσκοπος. Ό,τι δεν τον αφορούσε, τον άφηνε τελείως αδιάφορο. Κατά τον συγγραφέα οι εκρήξεις της οργής του πάπα δεν ήταν «φτιαχτές». Το 1870 πέρασε μια περίοδο κρίσεως στην υγεία του. Παρουσιάζεται επίσης ως *υποκριτής*. Ιδιαίτερα όμως σφράγιζε την προσωπικότητά του η απουσία επαρκούς παιδείας θεολογικής. Στο θεολογικό, αλλά και το πολιτικό πεδίο ήταν κυριολεκτικά γυμνός.

Η ηλικία του επίσης την εποχή της Συνόδου δεν πρέπει να μείνει απαρατήρητη. Όταν άρχισε τις εργασίες της η Σύνοδος, ο πάπας ήταν 78 ετών. Έφερε μάλιστα όλα τα γνωστά συμπτώματα του γερωντισμού. Οι διανοητικές του ικανότητες ήταν ήδη μειωμένες. Μερικοί σύγχρονοί του μιλούν για «*παλιμπαιδισμό*». Έχανε την προσοχή του και ξεχνούσε. Οι λόγοι του άφηναν χειρίστη εντύπωση. Η φυσική αυτή και ψυχική κατάσταση του πάπα δεν ήταν δυνατό να αφήσει ανεπηρέαστη την όλη στάση του στο ζήτημα του αλαθήτου. Όλα δημιούργησαν μια *αρρωστημένη προσωπικότητα*, με τυφλό εγωισμό. Το 1886 ήδη είχε χρησιμοποιήσει τα λόγια του Χριστού: «*εγώ ειμι η οδός και η αλήθεια και η ζωή*», για τον εαυτό του. Αυτοπροβαλλόταν επίσης σαν θαυματουργός. Οι εφημερίδες της εποχής έγραφαν για περιπτώσεις που ο πάπας διέταξε παραλύτους να εγερθούν και να περπατήσουν,

χωρίς φυσικά αποτελέσματα. Μερικοί – κυρίως επίσκοποι – τον θεωρούσαν τρελλό. Και αν ακόμη πολλά από αυτά δεν ευσταθούν – καταλήγει ο συγγραφέας -, δείχνουν όμως, ποία εντύπωση δημιουργούσε ο πάπας σε όσους τον γνώριζαν από κοντά.

Ο συγγραφέας κλείνει το κεφάλαιο με την ομολογία, ότι ο πάπας αποτελούσε άλυτο πρόβλημα για τους συγχρόνους του, που δεν ήξεραν πώς να τον αντιμετωπίσουν. Πώς να αντιμετωπίσουν τις έμμονες ιδέες του. Πολλοί επίσκοποι κυριολεκτικά αρρώστησαν στην Σύνοδο. Άλλοι την εγκατέλειψαν πρόωρα, μη μπορώντας να συνεχίσουν. Μερικοί έβλεπαν την Σύνοδο σαν μια «τραγική κωμωδία»!

Ε. Η ελευθερία της Α' Βατικανής

Το Δ' κεφάλαιο (σελ. 96-111) έχει για τίτλο το ερώτημα: «*Πρώτη Βατικανή – μία ελεύθερη Σύνοδος;*» Μετά την δραστηριότητα του πάπα, προ και κατά την Σύνοδο, το πρόβλημα της δυνατότητας να εργασθή η Σύνοδος ελεύθερα είναι πράγματι από τα περισσότερα σπουδαία. Κατά την διάρκεια της Συνόδου εκυκλοφόρησαν διάφορα φέϊγ-βολάν, που μιλούσαν για έλλειψη ελευθερίας. Αυτό αποκάλυπτε επίσημα δήλωση, που δόθηκε στους συνοδικούς στις 16 Ιουλ. 1870. Πράγματι, κατά την διάρκεια των εργασιών, πολλές φωνές ακούστηκαν εναντίον της Συνόδου. Ήδη από αυτή την έναρξη έγιναν διαμαρτυρίες για το Πρόγραμμα εργασιών της Συνόδου, που μεγάλωναν με την πρόοδο των εργασιών. Η μειοψηφία αισθανόταν καθαρά να πιέζεται από την παπική πλειοψηφία. Χαρακτηριστικά κάποιος είπε: «*Υπάρχει ελευθερία λόγου, αλλά όχι ελευθερία συζητήσεως*»! Κατά πολλούς όμως όχι μόνο η μειοψηφία πιεζόταν, αλλά και αυτή η πλειοψηφία ενεργούσε υπό πίεση, διότι το μεγαλύτερο μέρος των επισκόπων εξαρτιόταν οικονομικά από το Βατικανό, και έτσι δεν μπορούσαν να προβάλουν αντίρρηση στον πάπα. Πάλευαν μεταξύ συνειδήσεως και επιβιώσεως, όπως είπε χαρακτηριστικά κάποιος επίσκοπος. Θαυμάσια όμως διατύπωσε το πρόβλημα ο επίσκοπος **Αρνύ Μαρέ** (καθηγητής στη Σορβόννη): Η πλειοψηφία – είπε – δεν μπορούσε να είναι ελεύθερη, αφού δεν ήταν ελεύθερη η μειοψηφία...

Πολλοί επίσκοποι πίστευαν, ότι τα νέα δόγματα του παπικού πρωτείου και αλαθήτου προσέβαλλαν την θεία τάξη της Εκκλησίας και αποδυνάμωναν το

επισκοπάτο. Έτσι όμως έχανε και η Εκκλησία την αξιοπιστία της προς τον κόσμο. Ο επίσκοπος **Βίλχελμ Εμμάνουελ Φράιχερ φον Κέττελερ** χαρακτήρισε το όλο ζήτημα «έγκλημα κατά της Εκκλησίας και της ανθρωπότητας»! Γενική γνώμη ήταν στην μειοψηφία, ότι δεν επρόκειτο για Σύνοδο. Μιλούσαν για κωμωδία, που τέλειωνε ως τραγωδία. Παρ' όλες βέβαια τις ενστάσεις δεν γινόταν λόγος για σχίσμα. Κάτι τέτοιο φαινόταν αδιανόητο. Ο πάπας όμως επέμενε στην απόφασή του. Βέβαια σήμερα γίνεται από τους υπερμάχους του Παπισμού δεκτή η ελευθερία της Συνόδου. Τουλάχιστον – ισχυρίζονται – δεν υπήρχε τόση ανελευθερία, ώστε να παραβλάπτεται η οικουμενικότητά της. Ο συγγραφέας παραθέτει τη σχετική επιστημονική συζήτηση (σελ. 107 ε.ε.). Το συμπέρασμά του δε είναι, ότι οπωσδήποτε έλειπε στη Σύνοδο η δυνατότητα συζητήσεως, διαλόγου. Δεν παύει όμως να πιστεύει – και να αποδεικνύει – ότι και η εσωτερική ελευθερία απουσίαζε.

Η κοσμική εξουσία των παπών και του Παπισμού κηδεύεται. (Σκίτσο της εποχής, που απηχεί τα αισθήματα του ρωμαϊκού λαού και τις ταραχές που ξέσπασαν κατά την ανακομιδή των λειψάνων του πάπα Πίου Θ' δέκα χρόνια μετά τον θάνατό του)

ΣΤ. Ο διάλογος για το αλάθητο

Στο Ε' κεφάλαιο εξετάζει ο συγγραφέας τα επιχειρήματα υπέρ και κατά του παπικού αλαθήτου, όπως διατυπώθηκαν βέβαια στη Σύνοδο (σελ. 112-138). Από την

αρχή φάνηκαν καθαρά δύο αντιτιθέμενες μεταξύ τους απόψεις: η μειοψηφία προέβαλλε ισχυρές αντιρρήσεις κατά του αλαθήτου. Η πλειοψηφία αντίθετα θεωρούσε δυνατή τη δογματοποίησή του. Μία τρίτη ομάδα με συμβιβαστικές τάσεις προσχώρησε γρήγορα στην πλειοψηφία.

Για τους αντιπάλους του νέου δόγματος η Α΄ Βατικανή Σύνοδος ήταν αγώνας συνειδήσεως. Το πρόβλημα γι' αυτούς ήταν: είναι ο πάπας ως πρόσωπο ή μαζί με το επισκοπάτο αλάθητος; Η μειοψηφία θεωρούσε «απολύτως αναγκαία» την συμφωνία του επισκοπάτου γι' αυτό, η πλειοψηφία όμως «σχετικώς αναγκαία». Κατά τους τελευταίους ο πάπας, όταν μιλεί «από καθέδρας» για ζητήματα πίστεως και ήθους, είναι *αφ' εαυτού* αλάθητος, ανεξάρτητα από την συγκατάθεση επισκόπων και Εκκλησίας! Για την μειοψηφία όμως κλονιζόταν έτσι η ίδια η αξιοπιστία της Εκκλησίας.

Βέβαια και οι δύο μερίδες επικαλούνταν διάφορα επιχειρήματα. Οι υποστηρικτές του αλαθήτου «εύρισκαν» στηρίγματα στην Αγία Γραφή. Προ πάντων, όμως, εχρησιμοποίησαν την μαρτυρία των χωρίων: Ματθ. 16, 18-19· Λουκ. 22, 32 και Ιωάνν. 21, 15-17. Το σπουδαιότερο κατ' αυτούς ήταν το πρώτο. Ο συγγραφέας αναλύει τα χωρία σύμφωνα με το πνεύμα των υποστηρικτών του αλαθήτου (σελ. 115 ε.ε.), παραβάλλοντας όμως πάντα την τότε ερμηνεία προς το πνεύμα της συγχρόνου μας ερμηνευτικής της Βίβλου. Βέβαια και πάλι φαίνεται επηρεασμένος από την φιλελεύθερη προτεσταντική ερμηνευτική, αλλά και εδώ πρόκειται για περίπτωση, που βγαίνει από τον κύκλο του κυρίου θεματός μας, που είναι το αλάθητο του πάπα.

Χρησιμοποιήθηκαν βέβαια από τους υποστηρικτές του αλαθήτου και άλλα επιχειρήματα. Πρώτα από την παράδοση της Εκκλησίας, που την θεωρούσαν πιστή μάρτυρα του αλαθήτου. Οι αντίπαλοι απαντούσαν, ότι στα πρώτα 800 χρόνια της εκκλησιαστικής ιστορίας καμμιά τέτοια μαρτυρία δεν βρίσκεται. Μόνο από τον μεσαίωνα εμφανίζεται μια σχετικά διδασκαλία, που όμως μέχρι τον 16^ο αι. κανείς πάπας δεν την έκαμε δεκτή. Κυρίως οι αντίπαλοι του αλαθήτου χρησιμοποίησαν την γνωστή θέση του Αγίου **Βικεντίου Λειρίνου** (450) ότι: «καθολικόν» είναι «ό,τι πανταχού, πάντοτε και υπό πάντων επιστεύθη». Οι υποστηρικτές όμως απαντούσαν, ότι αν για κάθε δόγμα έπρεπε να ισχύουν και οι τρεις αυτές προϋποθέσεις, τότε δεν θα υπήρχε κανένα δόγμα σχεδόν. Μόνο η αρχαιότητα, κατ' αυτούς, έχει σημασία, όχι όμως η καθολικότητα και κοινή συμφωνία. Συζητήθηκαν επίσης οι γνώμες των Πατέρων **Ειρηναίου** (της Λυών), **Αμβροσίου** και **Αυγουστίνου**, από τους οποίους υποστηρικτές του αλαθήτου απομόνωναν χαρακτηριστικές φράσεις. Ακόμη

συζητήθηκαν οι προηγούμενες Οικουμενικές Σύνοδοι. Βέβαια οι υποστηρικτές του αλαθήτου αδιαφορούσαν τελείως για την ιστορία. Έτσι εντελώς ανιστόρητα διεκήρυτταν, ότι ο πάπας απ' αρχής παρουσιάζεται ως «*Κύριος των Συνόδων*». Τούτο ίσχυε – κατ' αυτούς – ήδη από την Αποστολική λεγομένη Σύνοδο (49 μ.Χ.) των Ιεροσολύμων! Στηρίγματα ζήτησαν επίσης σ' όλες τις Συνόδους από την Νίκαια (325 μ.Χ.) μέχρι εκείνη του Τριδέντου (1545-1563). Για τις «αντιπαπικές» όμως συνόδους της Κωνσταντίας (1414-18) και της Βασιλείας (1431-37 ή 1448) φυσικά δεν έκαναν κανένα λόγο... Κατ' αυτούς μεγαλύτερη αποδεικτική σημασία είχαν η Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως του 869-70 (κατά του **Φωτίου**), η Β' της Λυών (1284) και η της Φερράρας-Φλωρεντίας (1439). Η μειοψηφία όμως αποδείκνυε ότι ακριβώς το αντίθετο ίσχυε. Γιατί στην μεν πρώτη από αυτές τις Συνόδους ασκήθηκε πίεση, για τις άλλες όμως δεν μπορεί να γίνει κανένας λόγος, αφού για τους Ορθοδόξους ισχύουν ως ψευδοσύνοδοι, παρ' όλο που και καμιά τους δεν διακήρυξε το αλάθητο του πάπα.

Κατά τον συγγραφέα η αντίθεση των δύο παρατάξεων στην κρίση τους για την παράδοση της Εκκλησίας οφειλόταν στο γεγονός, ότι και οι μεν και οι δε είχαν δική τους αντίληψη και ερμηνεία της ιστορίας. Κατά την πλειοψηφία στους 3 πρώτους αι. η αντιμετώπιση και εξαφάνιση των αιρέσεων οφειλόταν στον πάπα, διότι δεν υπήρχαν Σύνοδοι ακόμη! Οι Οικουμενικές Σύνοδοι εξ άλλου δέχονταν πάντοτε ασυζητητί (!) την γνώμη του πάπα. Το αλάθητο διδάχθηκε στην Εκκλησία από την αρχαιότητα, άρα δεν αποτελεί μια προσωπική γνώμη, αλλά πίστη!

Από την άλλη πλευρά η μειοψηφία τόνιζε την σημασία των Συνόδων στην αρχαία Εκκλησία και την απουσία κάθε μαρτυρίας για το αλάθητο των παπών. Η απόφαση της Συνόδου βάρυνε και όχι η αυθεντία του πάπα. Οι επίσκοποι της Ρώμης ζητούσαν από την Σύνοδο να εγκρίνει τις αποφάσεις τους, δεν δίστασαν δε διάφορες Σύνοδοι να απορρίψουν παπικές απόψεις. Είναι φανερό – συνεχίζει ο συγγραφέας – ότι η πλειοψηφία στηριζόταν tacite (σιωπηλώς) στην εικόνα, που δίνουν για την Εκκλησία οι ψευδοϊσιδώρειες διατάξεις. Πρόκειται όμως για πλαστογράφηση της ιστορίας, που – δίκαια – δεν μπορούσε να δεχθή η μειοψηφία.

Ως επιχείρημα για το αλάθητο χρησιμοποίησαν οι υποστηρικτές του και τις γνώμες και τη διδασκαλία των ίδιων των παπών. Κατ' αυτούς, σ' όλους τους αιώνες, οι πάπες δίδαξαν το αλάθητό τους ή ενήργησαν βάσει αυτού. Ο Πίνακας αρχίζει με τον **Πέτρο** και κλείνει με τον **Πίο τον Θ'**. Η μειοψηφία όμως επανέλαβε, ότι μέχρι τον 16^ο αι. κανείς πάπας δεν δέχθηκε φανερά μια τέτοια διδασκαλία.

Αντίθετα υπάρχουν αρκετά παραδείγματα, που αποδεικνύουν ακριβώς το αντίθετο. Π.Χ. στην έριδα για το βάπτισμα των αιρετικών μεταξύ πάπα **Στεφάνου Α'** (254-57) και **Κυπριανού** Καρχηδόνας (†258) υπερίσχυσε η (ορθόδοξη) άποψη του **Κυπριανού** (ότι το βάπτισμα των αιρετικών δεν είναι ισχυρό). Εξ άλλου ο πάπας **Ονώριος** (625-638) καταδικάστηκε ως αιρετικός. Ως αιρετικός επίσης αναφέρεται στην ιστορία και ο πάπας **Λιβέριος** (352-366) και ο **Βιργίλιος** (537-555). Τα ιστορικά επιχειρήματα των αντιπάλων του αλαθήτου δείχνουν την απουσία ιστορικής συνειδήσεως στους οπαδούς του αλαθήτου.

Οι σημερινές ιστορικές έρευνες δικαιώνουν απόλυτα την μειοψηφία. Στην περίπτωση μάλιστα της διενέξεως μεταξύ **Στεφάνου** και **Κυπριανού** αποδεικνύεται, ότι ο δεύτερος όχι μόνο το αλάθητο, αλλά και αυτό το «πρωτεϊον» του πάπα Ρώμης είχε απορρίψει.

Οι οπαδοί του αλαθήτου επικαλέστηκαν, περαιτέρω, γνώμες μεγάλων θεολόγων της Δύσεως. Κατ' αυτούς όλες οι Θεολογικές Σχολές (Αυγουστινιανοί, Θωμιστές, Σκοτιστές, Φραγκισκανού) εδίδαξαν το αλάθητο. Η μειοψηφία είχε βέβαια και εδώ τα αντεπιχειρήματά της. Με έμφαση μάλιστα τόνιζε, ότι ο **Ακινάτος**, μολονότι στηριζόμενος στις ψευδοϊσιδώρειες διατάξεις δέχθηκε το παπικό πρωτεϊο, δεν μπορεί να θεωρηθή κήρυκας του αλαθήτου. Το πρόβλημα αυτό δεν είναι κεντρικό θέμα της διδασκαλίας του. Στην απαίτηση έπειτα των υποστηρικτών του νέου δόγματος να θεσμοποιηθή το αλάθητο, διότι είναι «καθολική διδασκαλία» της Εκκλησίας, απαντούσαν οι αντίπαλοί τους, ότι η περί αλαθήτου διδασκαλία μπορεί να γίνει δεκτή ως γνώμη μιας σχολής, όχι όμως και να ισχύσει ως δόγμα.

Σε μια έρευνα επίσης για την γεωγραφική θεμελίωση του αλαθήτου δέχθηκαν ασυζητητί οι οπαδοί του αλαθήτου ως μάρτυρες του νέου δόγματος την παπική Ανατολή, την Γιουγκοσλαβία, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο. Η μειοψηφία απαντούσε όμως, ότι το δόγμα αυτό απέρριπταν Ιταλία, Ισπανία, Ουγγαρία, Αγγλία, Ηνωμένες Πολιτείες και Καναδάς. Η Πορτογαλία επίσης. Η μεγαλύτερη όμως επίθεση κατά του νέου δόγματος προερχόταν από την Ιρλανδία, τη Γαλλία και τη Γερμανία.

Περαιτέρω και οι δύο παρατάξεις στηρίχθηκαν και σε θεωρητική θεμελίωση των απόψεών τους. Κατά την πλειοψηφία η Εκκλησία ως Κοινωνία, που στα θέματα της πίστεως δεν μπορεί να πλανηθή, πρέπει να έχει μιαν αλάθητη κεφαλή, ένα αλάθητο διαιτητή. Κατά την μειοψηφία όμως τότε θα είχε η Εκκλησία ένα διπλά

αλάθητο: στο αναμφισβήτητο αλάθητο της Εκκλησίας θα προστιθόταν και το ατομικό αλάθητο του πάπα!

Η πλειοψηφία έφθασε όμως σε σημείο να υποστηρίζει το εξωφρενικό, ότι και αυτή η σταύρωση του Πέτρου με το κεφάλι προς το έδαφος δείχνει, ότι ο Πέτρος είναι το θεμέλιο της Εκκλησίας... (Γνώμη του πάπα **Λέοντος Θ'**, 1049-1054, που επανέλαβε στην αρχή των συζητήσεων ο επίσκοπος **Λουδοβίκος-Πίος** του Πουατιέ).

Άλλο επιχείρημα της πλειοψηφίας ήταν, ότι αφού ο πάπας έχει παγκόσμιο πρωτείο δικαιοδοσίας και την υπέρτατη διδακτική εξουσία, **πρέπει** να είναι και αλάθητος. Κατά την μειοψηφία όμως πρωτείο και αλάθητο είναι άσχετα μεταξύ τους. Προσέθεταν δε, ότι, αν ο πάπας είναι αλάθητος ανεξάρτητα από την συμφωνία του επισκοπάτου, τότε ποιος θα είχε το δικαίωμα να τον κρίνει, αν έπεφτε σε αίρεση;

Πολύ ορθά παρατήρησε ο Κοσμήτωρ της Σορβόνης επίσκοπος **Αρνύ Μαρέ** στις 3 Ιουν. 1870, ότι, η Βατικανή Σύνοδος αποδεικνυόταν *de facto* ανώτερη του πάπα, αφού έπρεπε να αποφασίσει για την δογματοποίηση του αλαθήτου του! Η αντίδραση στην θέση αυτή ήταν ισχυρότατη. Ο καρδινάλιος **Μπίλιο** κατηγόρησε τον **Μαρέ** ανοικτά, ότι αδικεί την Αγίαν Έδρα. Κατ' αυτόν η Σύνοδος δεν δίνει στον πάπα δικαιώματα, αλλ' αναγνωρίζει τα ήδη υπάρχοντα δικαιώματα του πάπα.

Η εκτέλεση των ιταλών επαναστατών Γκιοζέππε Μόντι και Γκαετάνο Τονιέτι είναι η τελευταία απόφαση του πάπα Πίου Θ' καθώς παπικό κράτος καταρρέει και πραγματοποιείται ενώ τα ιταλικά στρατεύματα εκπορθούν τα ρωμαϊκά τείχη (Σκίτσο του 1871).

Z. Σύνοδος και ιστορία

Στο κεφάλαιο ΣΤ' (σελ. 139-149) ερευνάται η (συνοδική) συζήτηση για το αλάθητο επί τη βάσει της ιστορικής επιστήμης. Κατά τον συγγραφέα ο αριθμός των επιχειρημάτων και αντεπιχειρημάτων για το αλάθητο ξεπερνά το θαυμαστό σύνολο των 200! Η όλη υπόθεση όμως έχει μόνο φαινομενική σοβαρότητα· στην ουσία πρόκειται για μια φάρσα.

Η πλειοψηφία, στηριζόμενη στην παράδοση και στην Γραφή, για να αποδείξει το αλάθητο ως εκκλησιαστική πίστη, επικαλείται *tacite* (σιωπηλώς) την μαρτυρία της Ιστορίας. Τα επιχειρήματα όμως της πλειοψηφίας δεν συμφωνούν με την ιστορική πραγματικότητα, διότι στηριζόταν σε κείμενα μη γνήσια, νοθευμένα, (π.χ. Ψευδοϊσιδώρειες Διατάξεις κ.λπ.). Μπορεί βέβαια να μη χρησιμοποιούσαν οι της πλειοψηφίας απ' ευθείας παρόμοια κείμενα, στήριζαν όμως τις γνώμες τους σε απόψεις θεολόγων, που είχαν χρησιμοποιήσει σαν βάση τα κείμενα αυτά. Επίσης τα επιχειρήματα της πλειοψηφίας έπασχαν από αναχρονισμό: έβλεπαν το παρελθόν υπό το πρίσμα του παρόντος. Ήδη όμως είχε επικρατήσει στους κόλπους του Παπισμού μια εσφαλμένη και ιστορικά απόβλητη γνώμη περί παραδόσεως. Από τα μέσα κυρίως του 19^{ου} αι. καλλιεργήθηκε συστηματικά η άποψη, ότι αυτό που διδάσκει η Εκκλησία (ο Παπισμός εν προκειμένω) ισχύει ως θεία παράδοση. Έτσι άλλωστε «εδογματίσθη» η «*άσπιλος σύλληψις της Θεοτόκου*» το 1854. Η βάση του συλλογισμού ήταν: αφού η Εκκλησία σήμερα πιστεύει και διδάσκει την άσπιλο σύλληψη, πρέπει η «αλήθεια» αυτή να έχει και προηγουμένως πιστευθεί και κηρυχθεί... Το δόγμα αυτό έλαβε κατόπιν υποβολής σχετικής ερωτήσεως στους επισκόπους 546 θετικές και 56 αρνητικές απαντήσεις, τις τελευταίες ιδίως από καθηγητές της Γερμανίας. Χωρίς καμμία όμως συζήτηση έγινε δεκτό.

Ο αρχιεπίσκοπος του Ουεστμίνστερ **Μάννινγκ** μάλιστα διατύπωσε κατά την διάρκεια της Συνόδου τη θεωρία, ότι υπήρχε αντίθεση μεταξύ παραδόσεως και ιστορίας. Η παράδοση είναι θεία, η ιστορία ανθρώπινη. Η παράδοση δεν μπορούσε με βάση την ιστορία ούτε να επιβεβαιωθεί, ούτε να απορριφθεί. Η διδακτική εξουσία – εγγυητής της εκκλησιαστικής παραδόσεως – είναι υπέρ την ιστορία και ανεξάρτητη από αυτήν. Μόνο λοιπόν η διδακτική εξουσία της Εκκλησίας μπορεί να αποφασίσει,

τι είναι παράδοση. Στον **Μάννιγκ** και στον κύκλο του άλλωστε αποδίδεται η φράση: «*Το δόγμα ενίκησε την ιστορία!*».

Οι αντίπαλοι του αλαθήτου είχαν μία εντελώς διαφορετική σχέση με την ιστορία. Όχι μόνο αναγνώριζαν την σημασία της ιστορικής επιστήμης, αλλά φρόντιζαν να στηρίζονται σε γνήσια κείμενα, ιδιαίτερα προερχόμενα από τους πρώτους αιώνες. Στην Σύνοδο έλαβαν άλλωστε μέρος γνωστοί ιστορικοί (**Χέφελε, Ράουσερ, Μαρρέ, Ντέλλιγκερ** κ.λπ.). Ο **Ιγνάτιος φον Ντέλλιγκερ** ήταν ο σπουδαιότερος πολέμιος του αλαθήτου για καθαρά ιστορικούς λόγους. Κατ' αυτόν η Εκκλησία δεν είχε το δικαίωμα να δογματοποιήσει κάτι, που δεν απαντά ούτε στην Γραφή, ούτε στην παράδοση. Αυτός θα διακηρύξει: «*Ιστάμεθα επί του σταθερού εδάφους της ιστορίας, των μαρτυριών, των γεγονότων*».

Και ένας άλλος επιφανής ιστορικός, ο επίσκοπος **Ιωσήφ Χέφελε**, ακολούθησε τον **Ντέλλιγκερ** στην επιστημονική αντίδραση κατά του αλαθήτου. Επίσης ο καρδινάλιος **Τζων Χένρυ Νιούμαν** χαρακτήρισε το αλάθητο σκάνδαλο, όπως επίσης τον τρόπο δογματοποίησής του. Βέβαια αργότερα (1875) διαφοροποίησε την στάση του έναντι του **Ντέλλιγκερ**, που έμεινε συνεπής μέχρι τέλους. Γενικά στην Α' Βατικανή το ζήτημα της ιστορικής εξέλιξης του δόγματος δεν έπαιξε τον παραμικρό ρόλο. Νομίσθηκε αντίθετα, ότι η «μαγική» φράση «*εκ καθέδρας*» μπορούσε να διορθώσει κάθε αδυναμία του νέου δόγματος. Μόνον οι «εκ καθέδρας» αποφάνσεις του πάπα είναι αλάθητες. Άλλο βέβαια, αν και αυτή η φράση ήταν ολότελα άγνωστη στην παράδοση μέχρι τον 16^ο αι. Έτσι, καλυμμένο πίσω από την αοριστία των όρων, πιστεύθηκε ότι το αλάθητο δεν θα μπορούσε να έλθει σε αντίθεση προς την ιστορία. Με πολλή ειρωνεία και χιούμορ είπε κάποιος σύγχρονος: «*Όλες οι αλάθητες αποφάνσεις είναι πράγματι αληθινές, καμμία απόφαση όμως δεν είναι πραγματικά αλάθητη!*»!

Η. Η επιβολή του νέου δόγματος

Ο τίτλος του κεφαλαίου Ζ' είναι: «*Πως επεβλήθη το νέο δόγμα*» (σελ. 150-197). Όσο πλησίαζε η ημέρα της ψηφίσεως του νέου δόγματος, τόσο πλήθαιναν οι διαρροές των συνοδικών. Άλλοι «αρρώστησαν» απότομα, άλλοι αναχώρησαν εσπευσμένα. Το αποτέλεσμα μιας ψηφοφορίας έδωσε, στις 13 Ιουλ. 1870, 88 αρνητικές ψήφους και 62 που ψήφισαν «ναι», αλλά με επιφυλάξεις. «Ναι» έδωσαν μόνο 451 επίσκοποι, δηλαδή ούτε οι μισοί από τους 1084, που είχαν δικαίωμα

συμμετοχής στη Σύνοδο και λιγότεροι από τα 2/3 των παρόντων κατά την έναρξη της Συνόδου (700). Κατά την τελευταία όμως συνεδρία της Συνόδου (18 Ιουλ. 1870) ο αριθμός των θετικών ψήφων έφθασε τις 535. Ήδη όμως είχαν αναχωρήσει 55 επίσκοποι της αρνητικής μειοψηφίας που από σεβασμό προς τον «Άγιον Πατέρα» δεν κάθισαν να ψηφίσουν στην τελευταία συνεδρία. Κατά την ψήφιση του νέου δόγματος ξέσπασε πάνω από τον Άγιο Πέτρο σφοδρή καταιγίδα. Για άλλους αυτό ήταν δείγμα της θείας οργής, για άλλους όμως δείγμα θείας ευνοίας...

Με την ψήφιση του νέου δόγματος η μειοψηφία, όπως ήταν επόμενο, έχασε την συνοχή της και διασπάσθηκε. Εν τούτοις μερικοί επίσκοποι αποφάσισαν να συνεχίσουν την αντίσταση, προσβάλλοντας την ίδια την οικουμενικότητα της Συνόδου. Γρήγορα όμως, συνεπεία διαφόρων γεγονότων, κατέρρευσε η αντίσταση. Η Ρώμη έθεσε σε κίνηση ένα ολόκληρο σύστημα, για να υποτάξει τους αντιτιθεμένους. Έτσι στα τέλη του 1871, εκτός από μερικές εξαιρέσεις, όλη η μειοψηφία είχε υποταχθή. Τα χρησιμοποιηθέντα μέσα ήταν διωγμοί διαφόρων ειδών π.χ. απολύσεις. Η οργή του πάπα δεν έκαμε εξαιρέσεις. Η «κάθαρση» άρχισε από το ίδιο το Βατικανό. Ο παπικός Τύπος έπαιξε και εδώ ένα σημαντικό ρόλο, ιδιαίτερα για τους λιγότερο εξαρτημένους από το Βατικανό επισκόπους και καρδινάλιους. Και σ' αυτή την σκληροτράχηλη Γερμανία είχε το Βατικανό επιτυχία, με την διαίρεση των επισκόπων της Γερμανικής Συνόδου στην Φούλντα (τέλος Αυγούστου 1870). Πολλοί πρώην πολέμιοι του αλαθήτου τώρα δέχθηκαν όχι μόνο το παπικό αλάθητο, αλλά και την οικουμενικότητα και ελευθερία της Α' Βατικανής. Γενική όμως πίστη ήταν, ότι οι επίσκοποι στη Σύνοδο της Φούλντας θυσίασαν την εντιμότητα και τις πεποιθήσεις τους...

Η ρωμαϊκή Κούρια επίσης χρησιμοποίησε διάφορα μέσα, για να υποτάξει τους αντιτιθεμένους. Ο υποκινητής όμως όλων των σκληρών μέτρων ήταν ο ίδιος ο πάπας. Κυρίως υποχρεώνονταν όσοι είχαν γράψει εναντίον του νέου δόγματος να ανακαλέσουν, όπως π.χ. π Κοσμήτωρ της Θεολογικής Σχολής της Σορβόννης **Μαρέ**. Άλλοι επίσκοποι έχασαν το θρόνο τους. Στις σελ. 165-177 του βιβλίου βρίσκει κανείς πολύ σχετικό υλικό. Οι περισσότεροι επίσκοποι, που υποτάχθηκαν, βρήκαν ως δικαιολογία, ότι αφού αποφάνθηκε μια Οικουμενική Σύνοδος, η έριδα είχε ουσιαστικά λήξει (πρβλ. την περιβόητη, αποδιδόμενη στον ι. **Αυγουστίνο**, φράση: «*Roma locuta est. Causa finita est*»). Πολλοί δυναμικοί αντίπαλοι του αλαθήτου δήλωσαν τελικά υποταγή από φόβο μη μείνουν μόνοι. Άλλοι υποτάχθηκαν από το φόβο της δημιουργίας σχίσματος, όπως π.χ. ο ιστορικός **Χέφελε**.

Βρέθηκε όμως και ο μετριοπαθής δρόμος της θεολογικής «ερμηνείας» του νέου δόγματος σαν κάποια λύση. Πολλοί επίσκοποι προσπάθησαν αρχικά να περιορίσουν κατά το δυνατόν τις περιπτώσεις των αλαθήτων παπικών αποφάσεων. Έτσι θα αποφευγόταν η σύγκρουση με την ιστορία. Σπουδαιότερο όμως ήταν γι' αυτούς να συνδυάσουν το αλάθητο του πάπα με την όλη Εκκλησία. Μολονότι η Σύνοδος διακήρυξε σαφώς, ότι ο πάπας είναι «αφ' εαυτού» αλάθητος, χωρίς δηλαδή την συγκατάθεση της Εκκλησίας, επιδίωξαν να εξαρτήσουν τον πάπα από την συμφωνία της Εκκλησίας. Σ' αυτήν την ομάδα ανήκαν ο **Χέφελε**, ο **Μαρέ** κ.ά. Ο **Μαρέ** προσπάθησε ν' αποδείξει, ότι η Σύνοδος δεν αναγνώρισε κανένα προσωπικό ή απόλυτο αλάθητο του πάπα.

Νεότεροι θεολόγοι (**Χ. Φρις**, **Κλ. Σατζ**) θα υποστηρίξουν, ότι η Α' Βατικανή απέριψε μόνο την ανάγκη της εκ των υστέρων επιδοκιμασίας της Εκκλησίας. Πάντως ο **Μαρέ** δεν έπαυσε να έχει αμφιβολίες για την ορθότητα μιας τέτοιας θεωρίας, γι' αυτό και απέφυγε να δημοσιεύσει τις θέσεις του.

Η Ρώμη δεν ήταν βέβαια ικανοποιημένη με τις ερμηνευτικές αυτές προσπάθειες. Σκοπός της ήταν η καθολική αναγνώριση του νέου δόγματος. Τον Οκτώβριο του 1870 ο πάπας **Πίος Θ'** ίδρυσε, στα πλαίσια της Ιεράς Εξετάσεως, μία ειδική επιτροπή «για όλες τις υποθέσεις της Βατικανής Οικουμενικής Συνόδου και της συγχρόνου καταστάσεως της Ρώμης». Εκείνο που επιδιωκόταν ήταν η υποταγή των αντιφρονούντων. Καθηγητές και επίσκοποι προτίμησαν να συμφωνήσουν. Γρήγορα όμως διαπιστώθηκε, ότι η συγκατάθεση πολλών δεν ήταν ειλικρινής, αλλά διπλωματικής φύσεως. Κίνδυνος σχίσματος όμως δεν υπήρχε λόγω της κυριαρχούσας γενικής θρησκευτικής αδιαφορίας. Κανείς επίσης επίσκοπος δεν φαινόταν διατεθειμένος να αντισταθή μέχρι τέλους. Ακόμη και η αντίδραση των καθηγητών, παρά τον αρχικό δυναμισμό της, αδυνάτησε κατόπιν. Πολλοί ήσαν εκείνοι, που ενώ δεν πίστευσαν ποτέ στο νέο δόγμα, δεν τολμούσαν να αντισταθούν. Δεν έλλειψαν όμως οι συνεπείς καθηγητές. Μέσα σε λίγο χρόνο στις γερμανόφωνες περιοχές αφορίστηκαν 20 θεολόγοι και φιλόσοφοι καθηγητές. Τα 2/3 των καθολικών ιστορικών των γερμανικών Πανεπιστημίων εγκατέλειψαν την Εκκλησία. Στο Μόναχο 5 ιστορικοί έκαμαν αυτό το βήμα. Και σε άλλες χώρες συνέβη το ίδιο. Κύριο επιχείρημά τους δεν ήταν βέβαια ο ανελεύθερος και αντι-οικουμενικός χαρακτήρας της Συνόδου, αλλά η αντίφαση του δόγματος προς την ιστορία. Πρωταγωνιστές αυτού του αγώνα ήσαν ο **Ιγνάτιος φον Ντέλλιγκερ** του Μονάχου, ο **Γιόχαν φον**

Σούλτε της Πράγας και οι **Γιόζεφ Λάγκεν** και **Φραντς Ρόυς** στην Βόννη. Οι επίσκοποι βέβαια έκριναν σκόπιμο να καλούν τους καθηγητές σε υποταγή...

Πριν ακόμη τελειώσει η Σύνοδος, οι οπαδοί του α-λαθήτου αποφάσισαν να γραφεί η ιστορία της. Τον Ιούνιο του 1870 ο **Πίος Θ'** κάλεσε τον «κανονικό» **Ευγένιο Τσεκόνι** από την Φλωρεντία στη Ρώμη. Ο **Τσεκόνι** είχε ήδη αναλάβει την υπεράσπιση της Συνόδου της Φλωρεντίας. Εκφράσθηκε όμως από πρόσωπα του Βατικανού η γνώμη, ότι ο **Τσεκόνι** έδωσε μόνο το όνομά του, ενώ την ιστορία την έγραψαν στην πραγματικότητα οι Ιησουίτες. Το έργο του **Τσεκόνι** περιλαμβάνει 4 ογκώδεις τόμους. Ο εκ των αντιπάλων του δόγματος αρχιεπίσκοπος **Βιντσέντσο Τιτσάνι**, παρά το ογκώδες υλικό, που είχε συγκεντρώσει, δεν εδημοσίευσε ποτέ την ιστορία, που σχεδίαζε να γράψει. Μετά το θάνατό του (1892) το Βατικανό αγόρασε τα χειρόγρατά του! Μέχρι σήμερα όμως λείπει μια ιστορία της Συνόδου αυθεντική, δηλαδή στηριζόμενη στις πηγές.

Οι πιέσεις του Βατικανού επέδρασαν και στην τύχη των αρχείων των συνοδικών πατέρων. Αρκετοί επίσκοποι της μειοψηφίας έκαυσαν (!) ό,τι σχετικό με την Σύνοδο είχαν γράψει, ακόμη και την αλληλογραφία τους. Το ίδιο έκαναν όμως και πολλοί από τους επισκόπους της πλειοψηφίας. Στο αρχείο των Ιησουϊτών λείπει λ.χ. η αλληλογραφία από την Γερμανία των ετών 1860-1870. Ίσως να καταστράφηκε, πριν από την είσοδο των ιταλικών στρατευμάτων στην Ρώμη. «Χάθηκε», επίσης, το ημερολόγιο της «Civiltà Cattolica» από το 1860-1890, που πολλά θα είχε να πει για τον ρόλο των Ιησουϊτών στη Σύνοδο... Η παπική αστυνομία επίσης έκαυσε ένα μεγάλο μέρος του μυστικού αρχείου της, πριν από την κατάληψη της Ρώμης από τα ιταλικά στρατεύματα. Το αρχειακό υλικό επίσης, που σώθηκε, κατά την μαρτυρία του συγγραφέα μένει απρόσιτο. Τον Δεκέμβριο του 1966 επέτρεψε το Βατικανό τη μελέτη του αρχείου της εποχής του **Πίου Θ'**. Γρήγορα, όμως, το αρχείο αυτό έκλεισε τις πύλες του! Τρεις υπάλληλοι του αρχείου είχαν ετοιμάσει την έκδοση ενός λεπτομερούς καταλόγου. Το 1969 ο πάπας **Παύλος ΣΤ'** ανήγγειλε την ετοιμαζόμενη κριτική έκδοση των Πρακτικών της Συνόδου. Θα προηγείτο όμως η έκδοση του Καταλόγου. Και ο μεν Κατάλογος δεν δημοσιεύθηκε ποτέ, η έκδοση δε των Πρακτικών ήταν ένα πρόσχημα, για να μείνει απρόσιτο το Αρχείο. Αλλά και η χρήση του υπολοίπου υλικού σχετικά με τον **Πίο Θ'** δυσχεραίνεται.

Χαρακτηριστικότερο όμως είναι ότι δύο κεντρικά όργανα της Ρωμαϊκής Κούρια κρατούν πεισματικά τα αρχεία τους για ολόκληρο τον 19^ο αι. κλειστά. Η

«Επιτροπή για τις ιδιαίτερες υποθέσεις της Εκκλησίας» και η «Επιτροπή Πίστεως», δηλαδή η διάδοχος της Ιεράς Εξετάσεως.

*Θ. Εκκλησιαστικές
και κοινωνικές συνέπειες*

Σπουδαιότατο είναι το κεφάλαιο Η'. Ο τίτλος του: «Συνέπειες στην Κοινωνία και Εκκλησία» (σελ. 198-234). Σ' αυτό εκτίθενται με την ίδια αποδεικτική δύναμη οι συνέπειες του νέου δόγματος, εκκλησιολογικές και κοινωνικές. Οι οπαδοί του αλαθήτου υπερτόνισαν, φυσικά από τη σκοπιά τους, την σημασία του νέου δόγματος. Πίστευαν, ότι με την κατ' αυτό τον τρόπο έξαρση της παπικής αυθεντίας, θα απελευθέρωναν την κοινωνία από τον φιλελεύθερο και δημοκρατικό πνεύμα. Επίσης, ότι θα ωφελούσαν το παπικό κράτος. Γρήγορα, όμως, απογοητεύθηκαν. Μία ημέρα μετά το τέλος της Συνόδου ξέσπασε ο γερμανο-γαλλικός πόλεμος.

Οι γαλλικές δυνάμεις άφησαν ανυπεράσπιστο τον πάπα. Έτσι η ιταλική κυβέρνηση της Φλωρεντίας βρήκε την ευκαιρία να λύσει το «ρωμαϊκό πρόβλημα». Στις 20 Σεπτ. 1870 τα στρατεύματα της ενωμένης Ιταλίας κτύπησαν την Porta Pia. Κάτι τέτοιο ήταν για τον πάπα απίστευτο. Διέταξε τον στρατηγό του **Χέρμαν Κάντσελερ** να προβάλει συμβολική αντίσταση, στην οποία όμως έχασαν τη ζωή τους περίπου 70 άνθρωποι, 49 ιταλοί και 20 παπικοί στρατιώτες. Για τραγική ειρωνεία το παπικό αλάθητο, που δογματίστηκε για να στηρίξει την κοσμική δύναμη του πάπα, επιτάχυνε την κατάρρευσή της. Τα ευρωπαϊκά Κράτη φοβήθηκαν με το νέο δόγμα επεμβάσεις του Βατικανού στον πολιτικό χώρο και έτσι ούτε η Γαλλία, ούτε η Αυστρία, ούτε η Γερμανία θέλησαν να βοηθήσουν τον πάπα να ανακτήσει τα απολεσθέντα εδάφη.

Η κατάκτηση όμως της Ρώμης δεν ήταν η μόνη απογοήτευση για τον πάπα και τους οπαδούς του. Λίγο μετά το τέλος της Συνόδου η Αυστρία διέλυσε το Κονκορδάτο της με το Βατικανό, που ίσχυε από το 1855, με πρόφαση τα νέα δόγματα (πρωτείο και αλάθητο). Στη Γερμανία ξέσπασε, ως συνέπεια του νέου δόγματος, «αγώνας πολιτισμού» (Kultur – Kampf) ιδιαίτερα στην Πρωσία, την Έσση και τη Βάδη. Και στην Ελβετία το νέο δόγμα όξυνε τις σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας.

Το τραγικότερο και μεγαλύτερο όμως εκκλησιαστικό γεγονός, που προκάλεσε η Α' Βατικανή, ήταν η δημιουργία της **Παλαιοκαθολικής Εκκλησίας**. Πολλοί

καθολικοί – κυρίως καθηγητές της Θεολογίας και Ιστορίας – αποσχίσθηκαν. Έμειναν μεν πιστοί στην παλαιά καθολική τους πίστη, αρνήθηκαν όμως τα νέα παπικά δόγματα. Γι' αυτό πήραν το όνομα Παλαιοκαθολικοί. Παλαιοκαθολικές κοινότητες συστάθηκαν στην Γερμανία, Αυστρία και Ελβετία. Σήμερα αριθμούνται στις γερμανόφωνες χώρες περίπου 100.000 Παλαιοκαθολικοί.

Κρίση στις σχέσεις Εκκλησίας – Πολιτείας προκάλεσε η Σύνοδος και στη Γαλλία, που οδήγησε στον πλήρη χωρισμό τους το 1906. Οι συνέπειες επεξετάθησαν και στην ίδια την Ιταλία. Οι Καθολικοί αποξενώθηκαν από την πολιτική ζωή, γιατί το δόγμα του αλαθήτου τους δημιούργησε συναισθήματα αυταρκείας και αυταρεσκείας. Ο λαός επίσης απομακρύνθηκε από την Εκκλησία. Τούτο απέδειξε η ανακομιδή των λειψάνων του **Πίου Θ'** (13 Ιουλ 1881). Μπροστά από τον άγ. Πέτρο είχαν συγκεντρωθή ομάδες, που φώναζαν: «*Ζήτω η Ιταλία! Θάνατος στον πάπα. Στο ποτάμι το γουρούνι. Στον Τίβερι το ψοφίμι!*». Η πομπή πετροβολήθηκε, με την ανοχή μάλιστα της αστυνομίας.

Με το δόγμα του αλαθήτου η Εκκλησία αποδείχθηκε οπισθοδρομική και εμπόδιο στην πρόοδο. Η παραγνώριση της Ιστορίας είχε τις συνέπειές της. Παρ' όλα αυτά η σχεδόν κοινή αποδοχή του νέου δόγματος ήταν αρκετή να ικανοποιήσει την Κούρια. Κάθε προσπάθεια όμως να συμφιλιωθή ο «μοντερνισμός» με τον Παπισμό μετά τη Σύνοδο κατέστη αδύνατη. Την διαμορφωθείσα κατάσταση επιχείρησε να διορθώσει ο νέος πάπας **Λέων ΙΓ'**. Πολλοί σπουδαίοι παπικοί θεολόγοι συνεργάστηκαν στην κατεύθυνση αυτή (**Lagrange, Ducesne** κ.λπ.).

Το πρόβλημα όμως, που ανέκυψε, βασικά ήταν η σχέση επιστήμης, και μάλιστα ιστορίας, προς το διδακτικό αξίωμα της Εκκλησίας. Υπάρχει αυτονομία της επιστήμης και των εκπροσώπων της και μέσα στην Εκκλησία, ή πρέπει να υποτάσσονται τα δύο αυτά στην εκκλησιαστική αυθεντία; Ήδη, όπως είδαμε, το πρόβλημα αυτό είχε απασχολήσει βασικά την Α' Βατικανή. Οι προσπάθειες όμως του **Λέοντος ΙΓ'** δεν εκαρποφόρησαν. Ο διάδοχός του **Πίος Ι'** έκαμε ουσιαστική στροφή στον συντηρητισμό. Στις 8 Σεπτ. 1907 καταδίκασε ο πάπας αυτός με σχετική εγκύκλιό του την τάση για φιλελευθερισμό με σοβαρά μέτρα (παρακολούθηση καθηγητών, λογοκρισία των έργων τους, απαγόρευση φοιτήσεως των κληρικών σε κοσμικά πανεπιστήμια κ.λπ.).

Τότε αρχίζει και η κατασκοπευτική δραστηριότητα του Μονσινιόρε **Ουμπέρτο Μπενίνι**. Ο φόβος της αιρέσεως εδημιούργησε στο Βατικανό αληθινό πανικό. Ο **Μπενίνι** συνέστησε το «*Sodalitium Pianum*», μια μυστική υπηρεσία για

την καταπολέμηση του κρυπτο-μοντερνισμού. Κάθε μέλος της έπρεπε να είναι οπαδός του Παπισμού, του κληρικαλισμού, εναντίον του μοντερνισμού, της ελευθερίας, των επαναστάσεων και του θρησκευτικού και κοινωνικού φιλελευθερισμού. Η υπηρεσία είχε να αγωνισθή για την αυθεντία, την παράδοση και την τάξη, κατά του φιλελευθερισμού, του δημοκρατικού πνεύματος και του συνδικαλισμού. Έτσι αναπτύχθηκε ένα δίκτυο μυστικής κατασκοπείας εντός και εκτός της Εκκλησίας. Τα μέλη της υπηρεσίας διατηρούσαν ψευδώνυμα. Ο ίδιος ο **Μπενίνι** χρησιμοποιούσε 12 ψευδώνυμα! Η υπηρεσία λειτούργησε μέχρι το 1921. Ο **Μπενίνι** όμως δεν έπαυσε το «ωραίο» του έργο. Μεταξύ 1920-30 έπαιξε ενεργότατο ρόλο στο ιταλικό φασιστικό καθεστώς. Έγινε πληροφοριοδότης της ιδιωτικής Γραμματείας του Μουσολίνι και καταδότης της φασιστικής αστυνομίας OVRA, που ήταν η ιταλική Γκεστάπο. Όλες αυτές οι εξελίξεις είναι κατά τον συγγραφέα συνέπειες του Πνεύματος της Α' Βατικανής.

Η Α' Βατικανή ισχυροποίησε τον συγκεντρωτισμό της Ρώμης. Έτσι διευκολύνθηκε και η δημιουργία ενιαίου κώδικος Κανονικού Δικαίου, που μέχρι τώρα έλειπε από την παπική Εκκλησία. Ο πάπας, ενήργησε χωρίς φυσικά να ερωτήσει τους επισκόπους, ίδρυσε μάλιστα ο ίδιος και τις σχετικές επιτροπές. Ο καθηγητής του Κανονικού Δικαίου και κατόπιν (1914 ε.) Πρωθυπουργός του Βατικανού, καρδινάλιος **Πιέτρο Γκάσπαρρι**, διεύθυνε τις εργασίες μέχρι τέλους του έργου. Ο νέος Κώδιξ ολοκληρώθηκε το 1917 και από το επόμενο έτος τέθηκε σε εφαρμογή. Τα νέα δόγματα (πρωτείο και αλάθητο) έγιναν τώρα άρθρα του Κανονικού Δικαίου. Κάθε αντίδραση ήταν πια αδύνατη. Όλα φαίνονταν τώρα αυτονόητα, ακόμη και το ότι οριζόταν, ότι ο πάπας είχε μόνος το δικαίωμα να συγκαλεί μια Οικουμενική Σύνοδο, να την διευθύνει, να ορίζει το πρόγραμμα των εργασιών της και να επικυρώνει τις αποφάσεις της. Ο παπο-κεντρικός χαρακτήρας του νέου Κανονικού Δικαίου έμεινε χωρίς αντιδράσεις. Οι παλαιότερες διαμαρτυρίες είχαν πια ξεχασθή. Ο νέος Κώδιξ είναι καρπός της παπικής απολυτότητας.

Από την εποχή του πάπα **Βενεδίκτου ΙΕ'** ο αντιμοντερνιστικός αγώνας άρχισε να υποχωρεί. Η Εκκλησία είχε τώρα να αντιμετωπίσει άλλα προβλήματα, που ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος είχε δημιουργήσει. Ολοκληρωτικά καθεστώτα ήλθαν στην επιφάνεια. Το Βατικανό επέδειξε άκρως συμβιβαστική στάση απέναντί τους. Τόσο στην Ιταλία, όσο και στην Γερμανία συνήψε Κονκορδάτα. Το 1929 έγιναν οι συμφωνίες του Λατερανού με τον **Μουσολίνι** και ιδρύθηκε το «Κράτος του Βατικανού». Το 1933, έξι μήνες μετά την ανάληψη της εξουσίας, ο αρχηγός του

Ναζισμού **Χίτλερ** συνήψε Κονκορδάτο με το Βατικανό. Και στις δύο περιπτώσεις η Ρώμη δεν edίστασε να θυσιάσει τα καθολικά κόμματα. Τα δύο Κονκορδάτα συνοδεύονταν από αποδυνάμωση κάθε αντιστάσεως εναντίον του ολοκληρωτισμού, του Φασισμού και του Ναζισμού. Ο καρδινάλιος **Μίχαελ φον Φάουλχάμπερ** στη Γερμανία έγινε υμνητής του Ναζισμού!

Ο Παπισμός όμως συμφώνησε με τον Φασισμό, γιατί είχαν πολλά κοινά. Π.χ. τον αντιμοντερνισμό, τον αντιφιλελευθερισμό, τον αντισοσιαλισμό, τον αντικομμουνισμό και το έντονο αντιλαϊκό πνεύμα. Η **παπική αυθεντία**, καρπός της Α' Βατικανής, είχε στενή εσωτερική σχέση με την ιδέα του **πολιτικού ολοκληρωτισμού**. Διαπρεπείς παπικοί, όπως ο καθηγητής της Δογματικής **Μίχαελ Σμάους**, τόνιζαν με πάθος την σχέση Παπισμού – Ναζισμού. Ο εκκλησιαστικός ιστορικός **Γιόζεφ Λορτς** έκανε το ίδιο. Έβλεπε μάλιστα Παπισμό και Ναζισμό σ' έναν κοινόν αγώνα εναντίον του μπολσεβικισμού, του φιλελευθερισμού και του ρελατιβισμού... Κοινό της παπικής και ναζιστικής ιδεολογίας ήταν ακόμη ο αντιδημοκρατισμός. Υπήρχαν Καθολικοί που διέκριναν μία ευθείας γραμμή από το δόγμα του αλαθήτου στην ολοκληρωτική πολιτεία.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η αλλαγή των πνευμάτων επέτρεψε τις θεολογικές συζητήσεις με θέμα τα παπικά δόγματα. Πρώτοι οι γάλλοι θεολόγοι, εκπρόσωποι της «νέας θεολογίας», έθεσαν υπό έλεγχο τα νέα παπικά δόγματα. Τέτοιοι είναι ο **Κογκάρ**, ο **Ντε Λυμπάκ**, ο **Ντε Σαρντέν** και στο γερμανόφωνο χώρο ο **Όττο Κάρρερ** και ο **Καρλ Ράνερ**. Αργότερα εμφανίσθηκαν και άλλοι. Ο πάπας **Πίος ΙΒ'** χρησιμοποίησε πάλι αυστηρά μέτρα. Αποκορύφωμα ήταν η εγκύκλιος «*Humani Generis*» (12 Αυγ. 1950) σχετικά με «*μερικές πεπλανημένες απόψεις, που απειλούσαν να υπονομεύσουν τα θεμέλια της καθολικής διδασκαλίας*». Ο **Πίος** κατηγορούσε τους θεολόγους για «σχετικοποίηση» των δογμάτων.

Ο **Πίος ΙΒ'** επιδίωξε επανειλημμένα να κάμει χρήση της εξουσίας του και του αλαθήτου του. Το ζήτημα του αλαθήτου συνέχισε όμως να προκαλεί συζητήσεις. Ο πάπας θέλησε να επεκτείνει την δικαιοδοσία του και σε πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα, μιμούμενος σε τούτο το παράδειγμα του **Πίου Ι'**. Αρνήθηκε αυστηρά την συνεργασία καθολικών με μη καθολικούς πολιτικούς από φόβο νοθεύσεως της διδασκαλίας του Παπισμού. Εναντίον δε του **Ντε Γκάσπαρρι**, που ευνοούσε μια συνεργασία με αριστερά κόμματα, υποστήριξε ο **Πίος** ένα αντικομμουνιστικό κέντρο, το «*Δεξιό Μέτωπο*». Η εποχή του **Πίου ΙΒ'** έπασχε από στροφή στον συντηρητισμό.

Άνεμος φιλελευθερισμού άρχισε να πνέει μόνο με την άνοδο του **Ιωάννου ΚΓ'** στον παπικό θρόνο και την σύγκληση της Β' Βατικανής.

Τίποτε δεν μπορούσε όμως να χαρακτηρίσει καλύτερα την ιστορία της εποχής του **Πίου ΙΒ'** από την ανακήρυξη του νέου δόγματος της «μεταστάσεως» της Παναγίας (1950). Ήταν μια αδιάσειστη απόδειξη για την παπική αυτοσυνειδησία περί κατοχής του πληρώματος της εξουσίας. Βέβαια ο πάπας ρώτησε προηγουμένως τους επισκόπους, και οι περισσότεροι απάντησαν θετικά. Μερικοί μόνο εξέφρασαν δισταγμούς. Αντιρρήσεις και πάλι ανέκυψαν από την πλευρά των καθηγητών. Επιστημονικά πολέμησε το νέο δόγμα ο γνωστός πατρολόγος του Βύρτσμπουργκ **Μπέρτολντ Αλτάνερ**. Όλοι όμως – και αυτός ο **Αλτάνερ** – δέχθηκαν κατόπιν το νέο δόγμα με υποταγή. Συνέβη δηλαδή και εδώ, ό,τι και στην Α' Βατικανή.

Η απόφαση του πάπα **Ιωάννου ΚΓ'** να συγκαλέσει την Β' Βατικανή (στις 25 Ιαν. 1959) σήκωσε ένα κύμα προσδοκιών και ελπίδων για ανανέωση. Ο πάπας άλλωστε διακήρυττε, ότι η Εκκλησία δεν είναι μουσείο και ότι πρέπει να ανοίξει τα παράθυρα για να μπει αέρας και φως στο εσωτερικό της. Η ρωμαϊκή Κούρια όμως κυριεύθηκε από αγωνία και φόβο. Περισσότερο από την Α' Βατικανή φάνηκε η Β' να είναι επικίνδυνη γι' αυτούς. Γι' αυτό ήλπιζε η Κούρια να επιτύχει την «κατάλληλη» σύνθεση των συνοδικών επιτροπών. Ο πάπας, όμως, στάθηκε στο πλευρό των ανανεωτικών δυνάμεων. Ήταν πρόθυμος για μια *«μεταρρύθμιση στην κεφαλή και στα μέλη»*. (Αυτό είναι ένα αίτημα, που ήδη από τον ιε' αι. κυριαρχεί στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία).

Στο μέσο της Συνόδου όμως απεβίωσε ο **Ιωάννης ΚΓ'**. Ο νέος πάπας, **Παύλος ΣΤ'**, ακολούθησε αρχικά τα βήματα του προκατόχου του. Όχι όμως για πολύ, γιατί γρήγορα άλλαξε τακτική, εκτοξεύοντας προειδοποιήσεις, περιορισμούς, απαγορεύσεις. Το εγχείρημα του φάνηκε πολύ επικίνδυνο! Απαγόρευσε στους επισκόπους να συζητήσουν καυτά προβλήματα, όπως η αγαμία του κλήρου, η διάταξη περί μεικτών γάμων, ο έλεγχος των γεννήσεων. Μεταξύ άλλων επίσης ανακήρυξε την Θεοτόκο «Μητέρα της Εκκλησίας», αντίθετα προς την γνώμη της πλειοψηφίας. Με την εγκύκλιό του δε «*Mysterium Fidei*» χάραξε πορεία, που δεν συμφωνούσε με το πνεύμα της Συνόδου. Το σπουδαίο είναι, ότι ασκήθηκε και εδώ μια τέτοια πίεση, ώστε να μη γίνει καμμία συζήτηση για την Α' Βατικανή.

Η Κούρια φρόντισε, ώστε η διδασκαλία για το παπικό πρωτείο και το αλάθητο να γίνει δεκτή απλώς μαζί με την Α' Βατικανή.

Στη Σύνοδο βέβαια συζητήθηκε πολύ το ζήτημα της σχέσεως πάπα και επισκοπάτου. Αλλά, όπως παρατηρεί ο συγγραφέας, τα ωραία λόγια ήταν περισσότερα από τα έργα! Γιατί δεν ακολούθησε καμιά θεσμική – δομική αλλαγή. Οι μεταγενέστερες επισκοπικές Σύνοδοι αποδεικνύουν, πόσο λίγο μπορεί να γίνει λόγος για «συλλογική διακυβέρνηση» στους κόλπους του Παπισμού...

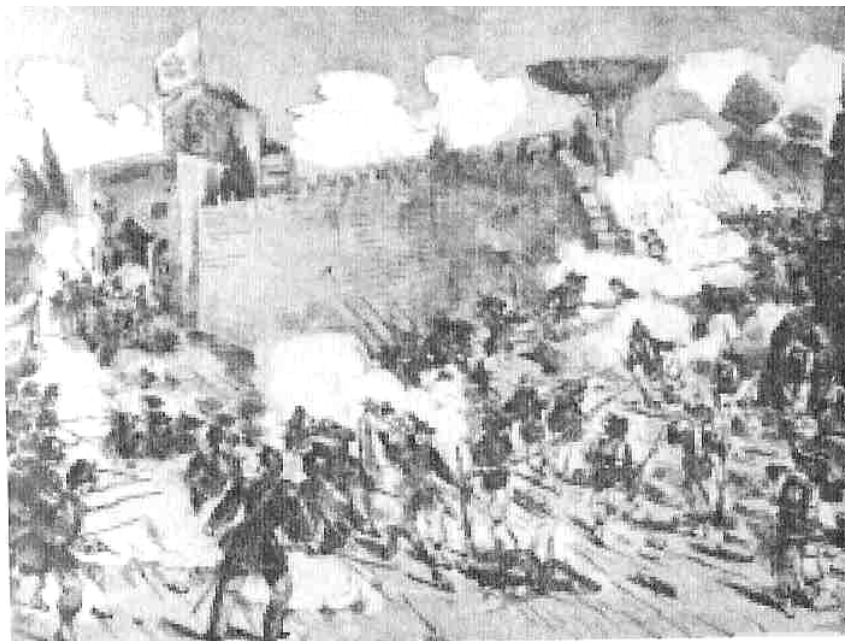
Το 1970 όμως, 100 χρόνια μετά την Α' Βατικανή, άρχισε μια από τις μεγαλύτερες θεολογικές συζητήσεις. Θέμα και πάλι το αλάθητο του πάπα. Το λάθος για το ότι δεν έγινε συζήτηση στην Β' Βατικανή βαρύνει τον πάπα **Παύλο ΣΤ**, που έδειξε αρκετή έλλειψη τόλμης. Και μετά τη Σύνοδο έλαβε πολύ συντηρητικά μέτρα. Π.χ. διορισμοί συντηρητικών επισκόπων και μελών της Κούρια, ενίσχυση της θέσεως των Νουντσίων (παπικών πρέσβων), μυστική επεξεργασία ενός «συντάγματος» της Εκκλησίας, αντιθέτου προς το πνεύμα της Συνόδου, λήψη ιεροεξεταστικών μέτρων εναντίον θεολόγων, μέτρα κατά της ολλανδικής κατηχήσεως, μέτρα κατά του ζητήματος του διαζυγίου, εμμονή στη αγαμία του κλήρου (πρβλ. την σχετική εγκύκλιο: «Sacerdotalis Coelibatus»), το «Credo» του πάπα (1968), το «ντεκρέτο» για τους μικτούς γάμους (1970), μέτρα που ευνοούσαν τον συγκεντρωτισμό και την γραφειοκρατία του Βατικανού κ.λπ.

Η εγκύκλιος όμως που προκάλεσε τις μεγαλύτερες συζητήσεις, αντιδράσεις και αμφισβητήσεις ήταν η γνωστή περί προλήψεως των γεννήσεων («*Humanae Vitae*»). Η εγκύκλιος αυτή, που συνάντησε την αντίθεση της πλειοψηφίας των παπικών συμβούλων, στηριζόταν στην πίστη του πάπα στο αλάθητό του ως υπέρτατου διδασκάλου της Εκκλησίας: Ο πάπας ήλθε φυσικά σε αντίθεση με την συνείδηση του πληρώματος, σε μια περιοχή μάλιστα που οι «υπήκοοί του» είχαν περισσότερη πείρα από τον ίδιο τον πάπα...

Το έδαφος λοιπόν, είχε προετοιμασθή, για να εμφανισθή μετά από λίγο το έργο του παπικού θεολόγου **Χανς Κυνγκ**, «*Αλάθητος*;» (1970). Ήδη όμως ο ολλανδός επίσκοπος **Φράνσις Σιμόν** (1968) είχε εκφράσει αμφισβητήσεις για την ορθότητα του παπικού αλαθήτου. Η γερμανική και η ιταλική επισκοπική Σύνοδος εξέτασε το ζήτημα, που δημιουργούσε τώρα ο **Κυνγκ** με το βιβλίο του, ο οποίος όμως υποστηριζόταν από πολλά προοδευτικά στοιχεία του Παπισμού. Μετά από μακρές συζητήσεις και διχογνωμίες η «Επιτροπή της Πίστεως» σταμάτησε τη διαδικασία το 1975. Προσωρινά βέβαια.

Η γνώμη του **Κυνγκ** φυσικά απερρίφθη, δεν έγινε λόγος όμως για καταδίκη του μεγάλου θεολόγου, διότι η Επιτροπή εξέφρασε την ελπίδα, ότι ο **Κυνγκ** θα δεχθή

πάλι τις επίσημες παπικές θέσεις. Η αλήθεια είναι, ότι δεν τιμωρήθηκε ο **Κυνγκ**, διότι τα όπλα του είναι πολύ ισχυρά: δημοφιλής, με μεγάλη επιρροή στον θεολογικό κόσμο. Ότι είχε όμως ο **Κυνγκ** να πει, το είπε. Ο προβληματισμός, εις τον οποίο εισήγαγε τον θεολογικό κόσμο σχετικά με το δόγμα του αλαθήτου, είναι πολύ δυνατός, ώστε να μη επιτρέπει πια αδιαφορία. Μια οριστική δε αντιμετώπιση του προβλήματος σύμφωνα με τις νεότερες εξελίξεις θα ήταν αποφασιστική για την διευθέτηση των σχέσεων της Εκκλησίας και κόσμου.

Τα ιταλικά στρατεύματα γκρεμίζουν τα ρωμαϊκά τείχη κοντά στην Porta Pia, στις 20 Σεπτ. 1870, εκπορθώντας και καταλύοντας το παπικό κράτος.

I. Η ιδεολογία του αλαθήτου

«Α' Βατικανή Σύνοδος και Κριτική της Ιδεολογίας» είναι ο τίτλος του Θ' κεφαλαίου (σελ. 235-244). Κατά τον συγγραφέα, βάσει των όσων λέχθηκαν παραπάνω, το δόγμα περί αλαθήτου πάπα δεν είναι παρά μια ιδεολογία. Μια θεωρία δηλαδή που δεν έχει κανένα στήριγμα στην πραγματικότητα και που με την εμφάνιση, την εξάπλωση και συντήρησή της συνάπτονται κοινωνικά ενδιαφέροντα. Το δόγμα αυτό έχει όλα τα χαρακτηριστικά της ιδεολογίας. Τα κοινωνικά συμφέροντα εμποδίζουν την ανεύρεση της τόσο εύκολης αλήθειας.

Τούτο συνέβη κατ' εξοχήν στην Α' Βατικανή. Η αυθεντία του πάπα *έπρεπε* να ισχυροποιηθή πάση θυσία, ώστε να καταστεί δυνατή η υποστύλωση της παλαιάς ιεραρχικής τάξεως στην Εκκλησία και την κοινωνία. Ο σκοπός υπαγόρευσε την

χρήση των μέσων. Η ανακήρυξη του αλαθήτου δεν θα ήταν δυνατή, αν γινόταν ελεύθερη συζήτηση. Έτσι ασκήθηκε πίεση. «*Με βία και καταναγκασμό*», έγραφε ο **Ντέλλικερ**, «*επετεύχθησαν τα νέα δόγματα. Με βία και καταναγκασμό πρέπει να κρατηθούν περαιτέρω*».

Με την ανακήρυξη όμως του αλαθήτου δημιουργήθηκε ένα νέο είδος ιδεολογίας. Το δόγμα δεν αναφέρεται σε μία συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά καλύπτει ολόκληρο το διδακτικό αξίωμα της Εκκλησίας, που έτσι τοποθετείται πάνω από κάθε ιδέα κριτικής. Έτσι ο πάπας μένει έξω από κάθε δυνατότητα ενστάσεως. Η διδασκαλία περί αλαθήτου καταντά, λοιπόν, Μετα-ιδεολογία ή ιδεολογικοποίηση μια Ιδεολογίας...

Ο Παπισμός με αυτές τις ενέργειες κατέληξε σε αδιέξοδο, από το οποίο δεν μπορεί να βγει, αν δεν θυσιάσει κάτι από την καθιερωμένη αυθεντία του. Όχι μόνο δεν κατέστη δυνατό να ασφαλισθή το διδακτικό αξίωμα της Εκκλησίας, αλλά έτσι περιήλθε σε μείζονα κίνδυνο. Γιατί είναι η αξιοπιστία της Εκκλησίας, που με αυτό τον τρόπο, διακυβεύεται.

Εξ ίσου επικίνδυνο είναι και το θεσμικό αδιέξοδο, στο οποίο το νέο δόγμα οδήγησε την Εκκλησία. Ο πάπας μπορεί να κάμει το κάθε τι ερήμην των επισκόπων. Η κορυφή απομονώνεται και απολυτοποιείται. Μια αλλαγή της καταστάσεως αυτής δεν έγινε μέχρι σήμερα, ούτε όμως φαίνεται δυνατή, διότι θα έπρεπε – βάσει του παπικού συστήματος – προέλθει από μέρους κάποιου πάπα. Τούτο όμως η ιστορία αποδεικνύει αδύνατο.

Το βασικό όμως αίτιο του αλαθήτου αποδεικνύεται ότι είναι η ολοκληρωτική απαίτηση (διεκδίκηση) της αληθείας. Μια άλλη προϋπόθεση του νέου δόγματος, όπως και για κάθε ιδεολογία, είναι η αποξένωση από την πραγματικότητα (απουσία εμπειρίας). Μία ακόμη αδυναμία της ιδεολογίας – και του νέου δόγματος – είναι ότι οι πραγματικές προϋποθέσεις (όπως εδώ η αυτομαρτυρία της Εκκλησίας, κυρίως όμως των παπών) έμειναν στο σκοτάδι.

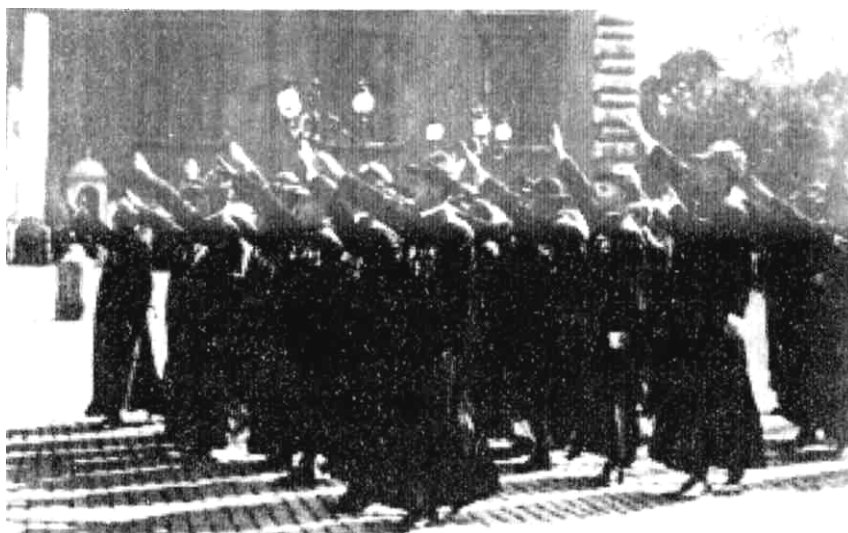
Από την άλλη πλευρά οι επίσκοποι δεν μπορούσαν να διακρίνουν στην Σύνοδο τους σκοτεινούς μηχανισμούς. Περιορίστηκαν στην επιφάνεια και δέχθηκαν ένα κατασκευάσμα, με την ικανοποίηση ότι μένουν έτσι πιστοί στην παράδοση!

Η «ιδεολογία του αλαθήτου» τότε μόνο μπορεί να λειτουργήσει κανονικά, όταν μένει έξω από κάθε αμφισβήτηση. Ένας τέτοιος κίνδυνος όμως ελλοχεύει πάντα. Έτσι εξηγείται όλος εκείνος ο μηχανισμός, που ζητά να προφυλάξει το δόγμα από κάθε δυνατή κριτική. Ο μηχανισμός αυτός αρχίζει από αυτόν τον καθορισμό του

δόγματος. Αφήνεται κατ' αρχήν ανοικτό στην ερμηνευτική το ζήτημα, πότε είναι ο πάπας αλάθηντος. Το δόγμα του αλαθήτου καταντά ένας «κενός τύπος» (Leer-formel), που δεν μπορεί να προσδιορίσει σαφώς τα όρια του αλαθήτου. Το ότι έτσι μπορεί να οδηγηθή κανείς σε παρεξηγήσεις διαφόρων μορφών είναι αναμφισβήτητο. Αυτό δε έχει συμβεί πολλές φορές μέχρι τώρα. Π.χ. να θεωρείται και το σύνηθες διδακτικό αξίωμα του πάπα αλάθητο, κάτι που όμως ποτέ δεν αναγνωρίσθηκε ως δόγμα. Βέβαια για την Κούρια και τον εκκλησιαστικό μηχανισμό τέτοιες «αλάθητες» αποφάσεις είναι πολύ σπουδαιότερες, από τις σπάνιες «εκ καθέδρας» παπικές διακηρύξεις...

Από την άλλη πλευρά το δόγμα του αλαθήτου ενισχύει το ερμηνευτικό μονοπώλιο του πάπα. Ο πάπας αναδεικνύεται ανεξάρτητος από την συμφωνία της Εκκλησίας. Οι αποφάσεις του είναι ανέκκλητες. Το σπουδαιότερο όμως, στο οποίο απέβλεπε η Ρώμη, ήταν η παραδοχή του αλαθήτου· η ερμηνεία του είχε γι' αυτήν δευτερεύουσα σημασία. Άλλωστε μέχρι σήμερα βρήκε το αλάθητο πάμπολλες ερμηνείες. Για την επιβολή όμως του δόγματος χρησιμοποιήθηκαν όλα τα δυνατά μέσα, από τα ελαφρύτερα μέχρι τα βαρύτερα. Βασικός σκοπός ήταν να εμποδισθή η επιστημονική κριτική. Σ' αυτό ακριβώς βοηθεί και ο αποκλεισμός των σχετικών αρχείων. Η τακτική αυτή όμως έχει δυσμενείς συνέπειες. Πίστη και γνώση οδηγήθησαν σε ανυπόφορη ένταση.

Αλλά και η θέση της Εκκλησίας στην κοινωνία κλονίσθηκε. Όλο και περισσότερο απομονώνεται. Η αξιοπιστία και η επίδρασή της στην κοινωνία συνεχώς περιορίζονται, μεταβάλλεται δε σιγά-σιγά σε μια «σέκτα» με απώλεια κάθε δυναμικής στο χώρο της κοινωνίας. Και αυτός είναι ο μεγαλύτερος κίνδυνος στην υπόθεση αυτή.

Ιταλοί στρατιωτικοί ιερείς χαιρετούν με τον φασιστικό χαιρετισμό εμπρός στο Quirinal (έδρα των βασιλέων) στη Ρώμη.

ΙΑ'. Μετά εκατό χρόνια

Το τελευταίο κεφάλαιο (Γ', σελ. 245-269), με τον τίτλο: «*Εκατό χρόνια μετά τον θάνατο του Πίου Θ'*», αποτελεί ένα είδος epilόγου στο βιβλίο. Ο συγγραφέας αναφέρεται στην προσπάθεια αγιοποίησεως του δημιουργού του αλαθήτου, πάπα **Πίου Θ'**. Παρά τις προσδοκίες μερικών κάτι τέτοιο ακόμη δεν επιτεύχθηκε. Γιατί; Ήδη το 1907 είχαν αρχίσει οι σχετικές με την αγιοποίηση του **Πίου Θ'** ενέργειες. Γρήγορα του δόθηκε βέβαια ο τίτλος «*Διάκονος Θεού*», δεν ανακηρύχθηκε όμως άγιος. Στις 2 Οκτωβρίου 1962 η ειδική επιτροπή ανέβαλε τη λήψη αποφάσεως. Από τα 19 μέλη τα 13 ζήτησαν «*περαιτέρω ιστορική έρευνα*». Στις 28 Μαΐου 1963, λίγο πριν τον θάνατο του **Ιωάννου ΚΓ'** – θερμού υποστηρικτού της αγιοποίησεως του **Πίου Θ'** – έγινε μια δεύτερη συνεδρία της Επιτροπής. Ο πάπας **Παύλος ΣΤ'** ενέκρινε στις 6 Ιουλ. 1963 την απόφαση, ότι χρειαζόταν περαιτέρω έρευνα. Μετά την Β' Βατικανή, όμως, οι συντηρητικοί κύκλοι του Βατικανού ευνοούν την αγιοποίηση του **Πίου Θ'**, και θεωρούν την αντίθεσή του εναντίον του φιλελευθερισμού ως υποδειγματική στάση έναντι του πνεύματος της εποχής του, αλλά και της δικής μας. Οι ίδιοι κύκλοι δεν χάνουν ευκαιρία να εξάρουν τη σημασία του αλαθήτου. Ιδρύθηκε μάλιστα και επιτροπή με τον τίτλο «*Πίος Θ'*», που εκδίδει ομώνυμο περιοδικό και οργανώνει συνέδρια με θέμα τον πάπα. Η επιτροπή ταυτίζεται με το πνεύμα του **Πίου** και αφήνει να φανεί, ότι ο Ποντίφηξ εκείνος είναι ακόμη ζωντανός! Πανηγυρικοί τόνοι, που αποτελούν προήχημα της αγιοποίησεώς του... Οι φίλοι του πάπα αυτού έδωσαν το πανηγυρικότερο χρώμα, που μπορούσαν, στον εορτασμό της 100ής επετείου του θανάτου του, στις 7 Φεβρ. 1978. Αρκεί να σημειωθεί η συμμετοχή 15 καρδινάλιων, πολυαρίθμων αρχιεπισκόπων και επισκόπων και μεγάλου αριθμού πιστών στον τάφο του. Τις εορτές θα έκλεινε ο ιταλός Πρωθυπουργός **Τζούλιο Αντρεόττι** στο πρωθυπουργικό μέγαρο με πανηγυρική διάλεξη για τον **Πίο Θ'** ως πάπα και αρχηγό Κράτους! Η δολοφονία όμως του **Άλντο Μόρο** (Aldo Moro) δεν επέτρεψε την πραγματοποίηση της τελετής αυτής. Στην οργανωτική επιτροπή ανήκαν ο **Αντρεόττι** και ο Ιταλός Υπουργός Εξωτερικών, **Αρνάλντο Φορλάνι**.

Ο συγγραφέας βλέπει στην προσπάθεια αγιοποίησεως του πάπα, όπως και στον εορτασμό της μνήμης του, εκκλησιαστικο-πολιτική σημασία. Η προβολή του

είναι το καλύτερο όπλο κατά της φιλελεύθερος παρατάξεως του Ρωμαιοκαθολικισμού, αλλά συγχρόνως και προσέγγιση των συντηρητικών στοιχείων. Αλλά και τα υπάρχοντα εμπόδια για την αγιοποίηση του πάπα δεν φαίνονται να παίζουν σημαίνοντα ρόλο. Γιατί φυσικά υπάρχουν στη δράση του μερικά σκοτεινά σημεία. Π.χ. μέχρι το 1870, δηλαδή μέχρι την είσοδο των ιταλικών στρατευμάτων στη Ρώμη, ο **Πίος** είχε κλείσει τους Εβραίους σε γκέτο. Το 1858 έδωσε στην παπική αστυνομία διαταγή να απαγάγει τον νεαρό γιο (17 ετών) της πλούσιας εβραϊκής οικογένειας **Μορτάνα** από την Βολωνία και να τον κλείσει εσωτερικό σε χριστιανικό σχολείο, διότι προ ολίγου χρόνου είχε βαπτισθή χριστιανός. Η υπόθεση αυτή προκάλεσε τέτοια αναστάτωση στους φιλελεύθερους κύκλους της Ιταλίας, ώστε να παραβάλλεται αργότερα με την «υπόθεση Ντρέυφους». Ο πάπας αρνήθηκε να δεχθή τις παρακλήσεις της οικογένειας και να ξαναδώσει τον νεαρό γιο τους, απαντώντας με σαρκασμό και πάθος. Δύο χρόνια μετά ο πάπας παρουσίασε στους Εβραίους της Ρώμης τον νεαρό **Μορτάνα** με τη στολή του σεμιναρίστα. Το ίδιο σκληρός φάνηκε απέναντι στους Προτεστάντες, που προπαγάνδιζαν την πίστη τους. Διέταξε την φυλάκισή τους. Το 1868 διέταξε τον δημόσιο αποκεφαλισμό των ιταλών επαναστατών **Μόντι** και **Τονιέτι** για αναρχική ενέργεια. Δυο μόλις δε μέρες πριν από την κατάληψη της Ρώμης (18 Σεπτ. 1870) τιμωρήθηκε ως τελευταίος πολίτης του παπικού Κράτους με απαγχονισμό κάποιος **Πάολο Μούτσι**. Παρ' όλ' αυτά μερικοί βλέπουν στον πάπα **Πίο Θ'** «ιδιαιτέρα εκκλησιαστική αποστολή, την οποία είχε λάβει από την θεία Πρόνοια»...

Έτσι καταλαβαίνει κανείς, γιατί η ογκώδης έρευνα του συγγραφέα, για την οποία έγινε στην αρχή λόγος, συνάντησε τόσο μεγάλη αντίδραση στους επισήμους εκκλησιαστικούς κύκλους. Αρκετοί εκκλησιαστικοί – καθηγητές, δημοσιογράφοι – ανέλαβαν με δημοσιεύματά τους να περιορίσουν την σημασία των ερευνών του **Χάσλερ**. Εν τούτοις στους ευρύτερους κύκλους του πληρώματος το έργο βρήκε απήχηση. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του συγγραφέως:

«Συχνότερη ήταν η επιδοκιμασία σε εκείνους, που ως μη Καθολικοί ή Λαϊκοί μπορούν να αισθάνονται ελεύθεροι απέναντι στον καταναγκασμό του διδακτικού αξιώματος της Εκκλησίας» (σελ. 256).

Άλλωστε και οι αντιδράσεις βοηθούν στην συνειδητοποίηση του γεγονότος, ότι ο συγγραφέας θίγει κάποιο «πολύ λεπτό» σημείο του παπικού οικοδομήματος. Επίσης

(με την βοήθεια και των ερευνών του **Χάσλερ**) αρχίζει να συμφιλώνεται κανείς με την ιδέα, ότι η Εκκλησία στην πρώτη χιλιετία αγνοούσε το αλάθητο και ότι και στους μετέπειτα αιώνες τίποτε σχετικό δεν καθορίσθηκε. Πως λοιπόν θα μπορέσει κανείς να δικαιολογήσει της δογματοποίησή του μόλις το 1870; Ο συγγραφέας προτίθεται σε νέα εργασία του να εκθέσει με λεπτομέρειες τη συζήτηση, που προκάλεσαν μέχρι τώρα οι εργασίες του γύρω από τον **Πίο Θ'**, την Α' Βατικανή και το αλάθητο.

Βασικό όμως μένει και το πρόβλημα των πηγών της ιστορίας της Συνόδου, που μέχρι σήμερα στηρίζεται στις πηγές των νικητών (των οπαδών του αλαθήτου). Γι' αυτό ο συγγραφέας προσπάθησε να αφήσει να ακουστούν και οι αντίπαλοί της – οι ηττημένοι. Εδώ φαίνεται πόσο μεγάλο κακό δημιουργεί ο αποκλεισμός των αρχείων, όπως π.χ. του αρχιεπισκόπου **Βιντσέντσο Τιτσάνι**.

Στη συνέχεια (σελ. 257 ε.) ο συγγραφέας απαντά στην παρατήρηση, ότι δεν έπρεπε να πάρει η έρευνά του την μορφή «θέσεως» (δημιουργίας θεολογικού ζητήματος). Σωστά όμως παρατηρεί, ότι σημασία δεν έχει τόσο πως στοιχειοθετείται μία θέση, αλλά τι αυτή προσφέρει. Θεωρεί δε τις «θέσεις» και στην ιστοριογραφία αναγκαίες, διότι διαφορετικά δεν θα προχωρούσε κανείς σε μια βαθύτερη ανάλυση, θα περιοριζόταν σε μια απλή περιγραφική έκθεση. Όσο για την μορφή, ότι χρησιμοποιεί όρους ξένους προς την εποχή την οποία ερευνά (π.χ. «ιδεολογία»), απαντά, ότι και οι έννοιες «αρχαιότητας» ή «μεσαίων», που χαρακτηρίζουν σήμερα ιστορικά μια εποχή, ήταν άγνωστοι στην εποχή, στην οποία αναφέρονται! Επίσης απαντά στις αιτιάσεις μερικών, ότι κακώς επιδίωξε να αναλύσει την προσωπικότητα του **Πίου Θ'** με βάση την ψυχολογική και την ψυχιατρική (σελ. 258 ε.). Ορθά παρατηρεί, ότι πρωταρχική σημασία έχει ο ρόλος του πάπα στην ανακήρυξη του δόγματος. Και το ερώτημα, κατά πόσον η Σύνοδος ήταν ελεύθερη, ήγειρε φυσικά συζητήσεις (σελ. 261 ε.). παρατηρεί όμως, ότι οι μέχρι τώρα συζητήσεις δεν απέδωσαν κάτι το αποφασιστικής σημασίας. Τέλος αναφέρεται (σελ. 264 ε.) στο πρόβλημα σχέσεως Θεολογίας και Ιστορίας, για να καταλήξει (σελ. 267) στην σχετική ανάλυση με το ερώτημα: «*Αναθεώρηση της Α' Βατικανής Συνόδου;*».

Παρά τις ποικίλες θέσεις, που έχουν εκφρασθή αναφορικά προς το παπικό αλάθητο, είναι αναμφισβήτητο, ότι τούτο παίζει μεγάλο (αρνητικό) ρόλο στην μεταρρύθμιση της Εκκλησίας και στην Οικουμενική Κίνηση. Κυρίως όμως πρόκειται για σύγκρουση του πνεύματος της αυθεντίας και εκείνου της ελευθερίας. Όπως δε παρατηρεί ο **Χανς Κύνγκ** σε σχετικό δημοσίευσμά του, το έργο του **Χάσλερ** αποδεικνύει πλην άλλων, ότι η συζήτηση για το αλάθητο δεν τελείωσε. Η Δυτική

Εκκλησία δεν μπορεί να ξεπεράσει εύκολα αυτό το πρόβλημα. Ο **Υβ Κογκάρ** προχωρεί περισσότερο, υποστηρίζοντας την ανάγκη μιας αναθεώρησης (Re-Rezeption) των παπικών δογμάτων της Α' Βατικανής. Το ζήτημα, κατ' αυτόν, πρέπει να εξετασθή οικουμενικά, από διαχριστιανική ομάδα. Ανάλογες προτάσεις κάνει και ο παλαιοκαθολικός καθηγητής **Βέρνερ Κόππερς**. Ο συγγραφέας παρατηρεί σ' αυτά: Όλο και περισσότερο γίνεται κατανοητό, ότι το δόγμα του παπικού αλαθήτου δεν βρίσκει στήριγμα ούτε στη Γραφή, ούτε στην εκκλησιαστική ιστορία. Αν όμως η Α' Βατικανή δεν ήταν ελεύθερη, τότε δεν είναι «Οικουμενική Σύνοδος». Τότε όμως οι αποφάσεις της στερούνται κύρους και ισχύος. Έτσι όμως μένει ανοικτός ο δρόμος για μια αναθεώρησή της και διαγράφεται στον ορίζοντα μια διέξοδος στο αδιέξοδο, στο οποίο η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει περιέλθει εξ αιτίας της Συνόδου. Το ερώτημα όμως, που θέτει είναι ουσιαστικής σημασίας: Μήπως ζητούμε από την «Εκκλησία» κάτι πολύ μεγάλο; Μπορεί να ομολογήσει ποτέ, ότι μία Σύνοδος της έχει πλανηθή, ότι το 1870 ελήφθη μια πλανημένη απόφαση; Ερωτά όμως εν συνεχεία: ***Γιατί να μην είναι ο πάπας Ιωάννης Παύλος Β' ο τελευταίος «αλάθητος» πάπας; Αν παίρνει στα σοβαρά την συλλογικότητα του επισκοπάτου, θα ήταν δυνατό, σε μια Γ' Βατικανή Σύνοδο να διορθωθεί ό,τι έγινε εσφαλμένα στην Α' Βατικανή.*** Συνεχίζει όμως στο ίδιο ύφος των ερωτήσεων (μιμούμενος τον **Κυνγκ**): Και η σχετική με μια τέτοια ενέργεια απώλεια αυθεντίας; Μήπως μια τέτοια σκέψη καθιστά κάθε αναθεώρηση αδιανόητη; Δεν είναι πολύ πιο έξυπνο, να ερμηνεύεται περαιτέρω το δόγμα, προσαρμοζόμενο στις νέες καταστάσεις; Μήπως όμως έτσι χάνει πολύ περισσότερα η Εκκλησία;

Ο συγγραφέας δείχνει την γνησιότητα του φρονήματός του, όταν ως ειλικρινής πιστός και επιστήμων συμπληρώνει: «*Μία αναθεώρηση θα είχε το μεγάλο πλεονέκτημα της εντιμότητας!*». Κλείνει δε την θαρραλέα έκθεσή του με τη φράση: «*Πρέπει να ελπίζεται, ότι θα φθάσει το πράγμα στην επιθυμητή απροϋπόθετη (απροκατάληπτη) έρευνα, για να έλθει στο φως η αλήθεια, η όλη αλήθεια. Γιατί μόνο για την αλήθεια λέγεται, ότι ελευθερώνει!*»...

ΙΒ. Κυνγκ και Χάσλερ:

κοινό μέτωπο!

Αυτό είναι το περιεχόμενο του πολύκροτου βιβλίου του **Χάσλερ**. Και μόνον το ότι μπορεί κανείς να μας εισαγάγει ως Ορθοδόξους στην σύγχρονη προβληματολογία της χριστιανικής Δύσεως του δίνει ξεχωριστή σημασία. Την σπουδαιότητά του για την συμβολή του στην μακρά και ατέλειωτη έριδα γύρω από το παπικό αλάθητο επισημαίνει και ο καθηγητής **Χανς Κουνγκ** στην *Εισαγωγή*, που έχει γράψει για το έργο αυτό (σελ. XIII – XXXVII), με τον τίτλο: «*Η νέα κατάσταση της έριδας για το αλάθητο*». Ο **Κουνγκ** αξιολογεί την προσφορά του **Χάσλερ** – οπαδού του κατ' ουσίαν – υπό το πρίσμα της σημερινής καταστάσεως του θεολογικού διαλόγου για τα δόγματα της Α' Βατικανής.

Δεν μπορούμε να επεκταθούμε σε λεπτομερή αναφορά στις παρατηρήσεις του **Κουνγκ**, διότι πολλά από όσα ο **Χάσλερ** γράφει επαναλαμβάνονται, έστω κριτικότερα, και εκεί. Κυρίως ο **Κουνγκ** τονίζει το γεγονός, ότι εργασίες, όπως αυτή του **Χάσλερ**, βοηθούν την Εκκλησία, δεν πρέπει δε να θεωρηθούν ως πολεμική και επίθεση εναντίον της. Άρα συμβάλλουν στην ανανέωσή της. Είναι δε γνωστό, πόσο ρόλο παίζει στον Παπισμό γενικά στον χριστιανισμό της Δύσεως, η έννοια «ανανέωση», τόσο που να επιδιώκεται με κάθε θυσία.

Κρίνοντας ο **Κουνγκ** το βιβλίο του συμπατριώτη του **Χάσλερ** δεν παραλείπει να προσθέσει δικές του κριτικές παρατηρήσεις από τη δική του πείρα στον αγώνα εναντίον του αλαθήτου. Έτσι σημειώνει τα δικά του συμπεράσματα, που συνοψίζονται στις ακόλουθες βασικές θέσεις: Όσο σπουδαίο είναι το ερώτημα: «*πως ο πάπας έγινε αλάθητος*;», άλλο τόσο σπουδαίο είναι το ερώτημα: «*πως θα μπορέσει ο πάπας και πάλι χωρίς αλάθητο να είναι πάπας*». Είναι βέβαια φανερή η προσπάθεια του **Κουνγκ** – που, όπως παλαιότερα έσπευσε να δηλώσει, δεν παύει να είναι πιστό τέκνο της Εκκλησίας του – να διασωθή ο παπικός θεσμός, γιατί και γι' αυτούς ακόμη τους δυναμικούς πολέμιους του αλαθήτου, είναι αδιανόητη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία χωρίς πάπα. Ίσως ζυμωμένοι με την παπιστική παράδοσή τους, όπως είναι, να μη μπορούν να συλλάβουν, ότι η αιτία όλου του κακού είναι ο πάπας ως πάπας. Υποστηρίζει, λοιπόν, ότι μπορεί κάλλιστα να υπάρξει μη αλάθητος πάπας. Ένας τέτοιος πάπας θα έπαιζε σημαντικότερο ρόλο στην υπόθεση της ανανεώσεως και των οικουμενικών σχέσεων. Ο πάπας θα εύρισκε την πραγματική του λειτουργία στην διακονία της Εκκλησίας. Έτσι ένα «πρωτείο διακονίας» θα ήταν σπουδαιότερο από το «πρωτείο τιμής» (γρ. «εξουσίας»). Άρα η άσκηση κριτικής πάνω σε τόσο ζωτικά θέματα, όπως το αλάθητο, κάθε άλλο παρά σε αυτοκαταστροφή της Εκκλησίας μπορεί να οδηγήσει. Τουναντίον βοηθεί στην ανανέωσή της.

ΙΓ. Κριτικές παρατηρήσεις

1. Το βιβλίο αυτό του **Α. Μπ. Χάσλερ** έρχεται να προστεθεί στη σειρά των έργων εκείνων, που γράφονται από δυτικούς χριστιανούς με αυξημένο το αίσθημα της ευθύνης και αξιοπρέπειας, αλλά και του σεβασμού προς την αλήθεια. Γι' αυτό δεν θα είναι υπερβολή, αν το χαρακτηρίσαμε ως μία από τις μεγαλύτερες προσφορές στον χριστιανισμό σήμερα και θετικότετη υπηρεσία στη δυτική χριστιανοσύνη, που εξακολουθεί να παραπαίει σε μια μακραίωνη συσκότιση του αποκεκαλυμμένου γνησίου τρόπου υπάρξεως της Εκκλησίας, και να πνίγεται στο αδυσώπητο χάος ενός θλιβερού ανθρωποκεντρισμού, που εκφράζεται ως Παπισμός ή Προτεσταντισμός. Βέβαια δεν γνωρίζουμε, αν αντικρούοντας το παράλογο του παπικού αλαθήτου ο συγγραφέας δέχεται τον φωτισμό της πατερική Ορθοδοξίας ή δεν επαναλαμβάνει την τραγική πορεία της Διαμαρτυρήσεως του 16^{ου} αι., που δεν ενδιαφέρθηκε τόσο για την επιστροφή στην υπαρκτική αλήθεια, αλλά για την μονομερή εξουθένωση του Παπισμού, που συνιστά πράγματι μία από τις τραγικότερες αναιρέσεις της ευαγγελικής αληθείας. Σε εποχές, όπως η δική μας μάλιστα, που εν ονόματι μιας συμβατικής ενότητας πολιτικού – διπλωματικού χαρακτήρα σχετικοποιείται ανεπανόρθωτα η χριστιανική αλήθεια και γίνεται αναρυθρίαστα δεκτός ο συμφυρμός και η σύγκραση αλήθειας και αιρετικής πλάνης, το βιβλίο του **Χάσλερ** αποκτά ιδιαίτερη σημασία. Γιατί έρχεται να δώσει την καλύτερη απάντηση σ' εκείνους, που από αφέλεια ή σκοπιμότητα, από αθωότητα ή δόλο, αμνηστεύουν την τρομερή αλλοίωση, που επέφερε στον Χριστιανισμό ο Παπισμός και «γυμνή τη κεφαλή» διακηρύσσουν το δυνατόν ενώσεως της Ορθοδοξίας με το παπικό έκτρωμα, όπως εξακολουθεί να παραμένει μέχρι σήμερα.

2. Το βιβλίο του **Χάσλερ** πραγματοποιεί μια τολμηρή ανατομία των εξελίξεων του παπικού οικοδομήματος κατά τα τελευταία 150 χρόνια, υπό το πρίσμα των αγώνων για την επίτευξη της δογματοποίησεως του αλαθήτου. Το «δόγμα» αυτό αποτελεί την αποκορύφωση της μακράς διαδικασίας αλλοτριώσεως του Χριστιανισμού στο χώρο της παπικής χριστιανοσύνης. Αν δηλαδή προηγουμένως υπήρχε κάποια δυνατότητα προσεγγίσεως Παπισμού – Ορθοδοξίας, με την

εκκλησιαστική θεσμοποίηση του αλαθήτου το χάσμα έγινε κυριολεκτικά αγεφύρωτο. Με το δόγμα αυτό ο πάπας ξεπερνά τα όρια του πρωτείου, που παρά τον αντιχριστιανικό του χαρακτήρα δεν παύει να «κρατά» τον πάπα *μέσα* στην Εκκλησία, και τον τοποθετεί *πάνω από* την Εκκλησία. Στην πραγματικότητα τον απομονώνει και τον αποξενώνει από την Εκκλησία, δηλαδή τον βγάζει *έξω από* την Εκκλησία. Εδώ έγκειται και η τραγικότητα των φανατικών οπαδών του αλαθήτου, που με το δόγμα αυτό εξημίωσαν ανεπανόρθωτα τη δυτική χριστιανοσύνη και την ιερά υπόθεση της ενότητας. Όπως χαρακτηριστικά εσημείωσε ο Άγιος **Νεκτάριος Πενταπόλεως**:

«Δια του δόγματος του αλαθήτου η Δυτική Εκκλησία απώλεσε την πνευματικήν της ελευθερίαν, απώλεσε τον στολισμόν αυτής, εκλονίσθη εκ βάθρων, εστερήθη του πλούτου της Χάριτος του Αγίου Πνεύματος, της παρουσίας του Χριστού· από πνεύματος δε και ψυχής κατέστη άναυδον σώμα...» Ενεκρώθη δηλαδή.

Με το αλάθητο αλλοτριώθηκε τελεσίδικα η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία σε «ιδεολογία» και «κοσμοθεωρία», σε «καθεστώς» και «σύστημα» εγκοσμιοκρατικό, σ' αυτό που εκφράζει ο όρος «Παπισμός», με την ειδική απόχρωση, που παίρνει στον χώρο της κοινωνιολογίας κάθε –ισμός. Βέβαια ήδη με την εκκοσμίκευσή του και την πολιτικοποίησή του ο Παπισμός είχε αποκτήσει τραγικά εγκοσμιοκρατικό χαρακτήρα. Η καταξίωση όμως του «παπικού συστήματος» συντελέσθηκε στην Α' Βατικανή. Γι' αυτό, όσο και αν ο συγγραφέας αρνείται το αλάθητο ως εκκλησιαστικό δόγμα, όσο και αν τονίζει, ότι κάτι τέτοιο ήταν άγνωστο στην αρχαία Εκκλησία, πουθενά δεν αφήνει έστω κάπως να νοηθή, ότι η γνησιότητα, για την οποία αγωνίζεται βρίσκεται στην Ορθοδοξία, παρά την αθλιότητα βέβαια πολλές φορές των προσώπων. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό, ότι ενώ επανειλημμένα αναφέρεται σε μη παπικούς πολεμίους του αλαθήτου, αγνοεί τους ορθοδόξους θεολόγους – και αυτούς της ρωσικής διασποράς, που κινούνται στον δικό του γεωγραφικό χώρο. Ο αγώνας συνίσταται στο να σώσει τον Ρωμαιοκαθολικισμό, δηλαδή την Εκκλησία του – και σ' αυτό φαίνεται πράγματι πιστό της τέκνο. Επίσης εδώ αποκαλύπτεται το άδικο των επικριτών του, γιατί και ο **Χάσλερ**, όπως και ο **Κυνγκ**, δεν καταδικάζουν τον Παπισμό ως όλο, αλλά κάποια – γι' αυτούς εξωφρενική – απαίτησή του. Αν μάλιστα λάβουμε υπ' όψει, ότι υπερβολικά τονίζεται η αστοχία της παπικής εγκυκλίου «*Humanae Vitae*» (σχετικά με την πρόληψη των γεννήσεων) και ότι αυτήν συνεχώς

και οι δύο επικαλούνται, για να κλονίσουν την ιδέα του παπικού αλαθήτου, καταλαβαίνουμε, ότι στο βάθος δεν έχουν γνήσια ορθοδοξο-πατερικά εκκλησιολογικά κριτήρια, αλλά ανθρωπολογικά – ανθρωπιστικά, και κοινων(ιολογ)ικές προϋποθέσεις στο στοχασμό τους. Κρίνουν δηλαδή περισσότερο ως άνθρωποι «του αιώνας τούτου» και λιγότερο ως ενσυνείδητοι φορείς του αρχαιο-εκκλησιαστικού - πατερικού – ορθοδόξου πνεύματος.

Γι' αυτό και παρά την σοφία τους και οι δύο δεν φαίνεται να διακρίνουν μεταξύ Εκκλησίας και πάπα. Θύματα και αυτοί του καταθλιπτικού βάρους της παπικής τους παραδόσεως δεν μπορούν να απελευθερωθούν – αποδεσμευθούν από την έννοια «πάπας». Διότι, αν γινόταν τούτο, θα ήταν εύκολο να αντιληφθούν, ότι η παρουσία του παπικού θεσμού καθ' εαυτόν συνιστά την ουσιαστικότερη αλλοτρίωση της «Εκκλησίας» τους. Το αλάθητο, όπως άλλωστε τονίσθηκε ιδιαίτερα και στην Α' και στην Β' Βατικανή, είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με το «πρωτείο». Εν τούτοις και ο **Κυνγκ** και ο **Χάσλερ** προσπαθούν να «διασώσουν» τον πάπα από έναν καταποντισμό, που του επιφέρει το αλάθητο. Αυτό δείχνει η ερώτηση: Δεν μπορεί να υπάρξει **πάπας μη αλάθητος**; Το δικό μας αντερώτημα είναι: Μπορεί να υπάρξει **Εκκλησία** όπου υπάρχει **πάπας**;... Γιατί και αν ακόμη προβληθή η ένσταση ότι από τον κύκλο του **Κυνγκ** και των ομοφρόνων του προβάλλεται ένα «πρωτείο διακονίας» και όχι «εξουσίας», πάλι λόγος για «πρωτείο» γίνεται, πουθενά δε για (δημοκρατική) ισότητα και συνοδική ομοτιμία όλων των επισκόπων της Εκκλησίας! Ούτε ως απλή υποψία φαίνεται να περνά από τους σημερινούς παπικούς, απλούς πιστούς και σοφούς καθηγητές, ότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και γενικά ο δυτικός χριστιανισμός είναι αιχμάλωτος του Παπισμού και δηλητηριάζεται θανατηφόρα από το παπικό πνεύμα, που εκκληρονόμησε και ο Προτεσταντισμός ως τέκνο του Παπισμού, με μόνη την διαφορά, ότι στην θέση του ενός πάπα ετοποθέτησε μυρίους πάπες (κάθε «πιστός» αυτοανακηρύσσεται αλάθητος και πάπας), και στην ατομοκρατία του ενός αντέταξε τον προσωπικό ατομικισμό του κάθε ανθρώπου. Στην παπική διδακτορία ρωμαϊκού τύπου δηλαδή αντιπαρέθεσε ο Προτεσταντισμός την δικτατορία του χριστιανικού προλεταριάτου!... Η ρίζα όμως του κακού είναι το παπικό πρωτείο, που οδήγησε αναπόφευκτα στο παπικό αλάθητο. Όπως ορθά εν προκειμένω ομολογούν ο **Χάσλερ** και ο **Κυνγκ**, όπου επικρατεί η πίστη στον «ελέω Θεού» άρχοντα, λανθάνει και η έννοια του αλαθήτου, κύριο χαρακτηριστικό της απολυταρχίας από την απώτατη αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Είναι μάλιστα σπουδαίο, ότι ο **Χάσλερ** εργάζεται τώρα στη Ρώμη πάνω στο θέμα: Λατρεία των Ηγετών

(Δικτατόρων) στα ολοκληρωτικά – φασιστικά καθεστώτα. Αν η εργασία αυτή λάβει και αναγκαία εκκλησιολογική διάσταση, θα έχει ασφαλώς πολλά να προσφέρει στην θεολογία, στην ιστορία αλλά και στην Εκκλησία...

3. Μια αναπόφευκτη αδυναμία, που διαβλέπει κανείς στο έργο του **Χάσλερ**, και τα παράλληλα έργα άλλων συγγραφέων, είναι η προσπάθεια να ρίψουν όλα τα βάρη σε ένα πρόσωπο, στον μέντορα του αλαθήτου πάπα **Πίο Θ'**. Βέβαια γράφεται επανειλημμένως, ότι υπήρχε μια πλειονοψηφία, που ευνοούσε την παπική απόφαση και μια μειοψηφία, που φάνηκε τόσο χλιαρή και «νομοταγής», ώστε γρήγορα να καταρρεύσει. Άρα η ευθύνη μοιράζεται σε όλη την ιεραρχία (βέβαια όχι και στο ανυποψίαστο συνήθως για ό,τι συμβαίνει πλήρωμα...). Ο τονισμός όμως, με κάθε επιστημονικό μέσο, της προσωπικής ευθύνης του πάπα, δείχνει μιαν ενδόμυχη προσπάθεια να γίνει αυτός ο «αποδιοπομπαίος τράγος», για να μπορέσει να απαλλαγεί η ρωμαιοκαθολική οικογένεια από το «μιάσμα» και την «γελοιότητα» του παπικού αλαθήτου. Αυτό όμως δείχνει ότι διαφεύγει την αντιληπτική ικανότητα (τουλάχιστον...) των συγχρόνων μας Ρωμαιοκαθολικών, ότι ο Παπισμός δεν νοσεί ως ένα πρόσωπο, αλλά ως καθίδρυμα. Ότι Παπισμός και Εκκλησία είναι έννοιες ολότελα ασυμβίβαστες μεταξύ τους. Ότι Παπισμός είναι η επιβίωση και «εκκλησιαστική» αναγνώριση και καταξίωση κάθε είδους ολοκληρωτισμού – απολυταρχίας. Αν δεν πέσει, λοιπόν, ο εφιαλτικός ογκόλιθος του Παπισμού ως συστήματος, δεν μπορεί ο Ρωμαιοκαθολικισμός να αναπνεύσει τον αέρα της εν Χριστώ ελευθερίας. Η τόσο παραπλανητική για πολλούς και από τους Ορθοδόξους αποδοχή υπάρξεως «μυστηρίων», «ιερωσύνης», λατρείας κ.λπ. στο χώρο του Παπισμού, δεν σημαίνει αναπόφευκτα, ότι εκφράζουν την έννοια της Εκκλησίας. Διότι και μεγάλες αρχαίες αιρέσεις είχαν πολλά από τα vestigial (γνωρίσματα) αυτά, αλλά έμειναν «ιδεολογικά κατασκευάσματα» και αναιρέσεις της εκκλησιαστικής αληθείας (π.χ. Μαρκιωνιτισμός, Αρειανισμός κ.λπ.).

4. Το κεντρικό σημείο του προβλήματός μας είναι άρα ο Παπισμός, η ρίζα όλων των συγχρόνων κακών στον εκκλησιαστικό και κοινωνικό χώρο (πρβλ. σχέση Παπισμού – Προτεσταντισμού με αστισμό, σύγχρονη αθεΐα, φασισμό κ.λπ.). Όπως ορθότατα σημειώνει ο π. **Γεώργιος Καψάνης**, Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους:

«Η παρέκκλιση του Παπισμού δεν συνίσταται μόνον εις την χρήση διαφόρου διοικητικού συστήματος ή διαφόρων εκκλησιαστικών εθίμων, αλλ' ότι πρόκειται περί μιας βαθύτερας αλλοιώσεως του ευαγγελικού πνεύματος».

Από δογματικής πλευράς ο Παπισμός είναι ένας «νεοαρειανισμός» (κατά τον αείμνηστο π. **Ι. Πόποβιτς**). Εκκλησιολογικά στον Παπισμό «η Εκκλησία εκπίπτει εις νομικόν ίδρυμα παροχής της σωτηρίας και της κτιστής Χάριτος». Εκκλησιαστικά – κοινωνικά η διαφοροποίηση του Παπισμού συνίσταται στο ότι η «τριαδικά συνοδική αρχή αντικατεστάθη δια της αντιτριαδικής ολοκληρωτικής συγκεντρωτικής αρχής». Έτσι:

«ο Παπισμός κατήντησε κοσμικόν κράτος με στρατόν, με οικονομίαν, διπλωματίαν. Μέχρι σήμερον το Βατικανόν είναι κράτος, ασκεί διπλωματίαν και επηρεάζει την διεθνή οικονομίαν δια συμμετοχής εις μεγάλας εταιρείας και επιχειρήσεις» (Βλ. την σπουδαία μελέτη του π. Γεωργίου Καψάνη, «Ορθόδοξος παράδοσις και Παπισμός», Άγιον Όρος 1979, έκδ. «Ορθ. Τύπου»).

5. Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθή στο Η' κεφάλαιο της εργασίας (σελ. 198 κ.ε.), όπου φαίνεται καθαρά η διασύνδεση του Παπισμού ως απολυταρχικού συστήματος με τις ολοκληρωτικές δυνάμεις του Φασισμού και Ναζισμού. Όλ' αυτά βέβαια είναι ως ιστορία πλήρως γνωστά. Σημασία έχει εδώ η τονιζόμενη από τον συγγραφέα **εσωτερική σχέση** του Παπισμού με τον κάθε μορφής ολοκληρωτισμό και την κάθε λογής δικτατορία. Τούτο συμβαίνει, γιατί ο Παπισμός είναι στην ουσία του η συνεπέστερη μορφή δικτατορίας με εκκλησιαστική καταξίωση. Η χειρότερη δε μορφή απολυταρχίας – ολοκληρωτισμού και δικτατορίας είναι ως γνωστόν η σφετεριζόμενη την άνωθεν προέλευση, την «ελέω Θεού» καταγωγή. Το εγκληματικό δε στην περίπτωση του Παπισμού, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα, είναι η δι' αυτού ταύτιση του χριστιανισμού στη Δύση με διάφορα πολιτικά, αστικής προελεύσεως κόμματα, με σαφείς φασιστικές ή δικτατορικές τάσεις, και έτσι δικαιολογείται η πανηγυρική επιβεβαίωση της εντυπώσεως του Λαού, ότι ο Χριστιανισμός ευνοεί τον ολοκληρωτισμό. Δεν αρνούμεθα βέβαια την σύμπραξη πολλών «χριστιανών» με φανερά ή κρυφά αντιχριστιανικές δυνάμεις, αλλά εδώ εννοούμε την ανάμειξη του Χριστιανισμού ως Εκκλησίας – Οικοδομήματος με τις δυνάμεις αυτές.

Στην συνάφεια αυτή είναι κατ' αρχήν πολύ διαφωτιστικό το έργο των R. Timel και P. Wilbacher, «*Wie christlich sind die christlichen Parteien*», Βιέννη 1970, σελ. 296. Επίσης πρβλ. την πρόσφατη διένεξη στην πατρίδα μας, που ενσαρκώθηκε στα έργα: Λιλής Ζωγράφου, «*Αντιγνώση. Τα δεκανίκια του καπιταλισμού*», Αθήνα 1974· και, απάντηση σ' αυτό, πρωτ. Ε. Κ. Μαντζουνέα, «*Είναι ο Χριστιανισμός τα δεκανίκια του καπιταλισμού;*», Αθήνα 1977.

Ο Παπισμός είναι από την ίδια του την φύση ολοκληρωτικός – δικτατορικός – φασιστικός. Γιατί είναι αναίρεση της τριαδικής – συνοδικής ουσίας της εκκλησιαστικής κοινωνίας. Γιατί ο Παπισμός είναι τάση και κατάσταση του πεπτωκότος ανθρώπου. Είναι μια άλλη συγκεκριμένη έκφραση του δεσποτισμού ως καταστροφής της εννοίας της κοινωνίας και επικράτηση του ενός πάνω από άλλους, αντίθετα προς το θέλημα του Θεού για την απόλυτη «ισότητα» και «αδελφοσύνη» όλων των ανθρώπων (βλ. π.χ. Πράξ. 17, 26 ε.). Όπου λοιπόν επικρατεί ως πνεύμα και τάση ο Παπισμός – δεσποτισμός, εκεί εμφανίζεται αναπότρεπτα και ουσιαστική στροφή προς την δικτατορία, και ευνοούνται τα δικτατορικά καθεστάτα. Είναι λοιπόν το παπικό πνεύμα, που και κοινωνικά νοθεύει την γνήσια δημοκρατικότητα της Εκκλησίας – Χριστιανισμού, και που συντηρεί στον κόσμο την απολυταρχία και τη βία, ανεξαρτήτως πολιτικού χρώματος και γεωγραφικού χώρου...

6. Θα πρέπει ακόμη να εξαρθούν δύο άλλα σημεία, διότι συνιστούν ουσιώδη προσφορά της μελέτης του **Χάσλερ**.

Το **πρώτο** είναι η δεόντως εξαιρουμένη καταπάτηση, διαστρέβλωση και παραμόρφωση από την Α' Βατικανή και τους υποστηρικτές της της ιστορίας και της ιστορικής επιστήμης. Πόσο αισθητό έγινε τούτο αποδεικνύει το γεγονός, ότι οι καθηγητές της Εκκλησιαστικής Ιστορίας ήταν και είναι οι βασικότεροι αντίπαλοι του αλαθήτου, με πρώτο τον **Ιγνάτιο Ντέλλιγκερ**, τον αρχηγό του Παλαιοκαθολικισμού. Η αποστροφή εξ άλλου της Α' Βατικανής για την ιστορία (θα μπορούσαμε να μιλούμε και για απέχθεια) οδηγεί τη σκέψη σε μια παράλληλη στάση, που αν και όχι *expressis verbis* ισχύει στους κόλπους του συγχρόνου μας Οικουμενισμού. Όπως εύκολα διαπιστώνει κανείς, στους οικουμενιστικούς κύκλους καλλιεργείται συστηματικά – αδιόρατα βέβαια και επιφυλακτικά – ένα πνεύμα αντι-ιστορισμού. Συνεχώς εξαιρείται ο στοχασμός (θεολογικο-φιλοσοφικός) και η (φιλοσοφική) ερμηνεία των κειμένων, όχι όμως και η συστηματική αναφορά στο παρελθόν της ζωής της Εκκλησίας.

Η σπουδή για μια όσο το δυνατόν στενότερη προσέγγιση, που συνοδεύεται από έντονη διάθεση ελαχιστοποίησης των δογματικών διαφορών, οδηγεί στην απροθυμία προβολής της ιστορίας, διότι έτσι κατ' ανάγκην υπογραμμίζονται οι διαφορές. Βέβαια προβάλλονται οι δυσκολίες συμφωνίας των διαφόρων αργιστί ιστορικών ερμηνειών και η κατ' ανάγκην παραμέρισή τους, χάριν της ενότητας. Η επιδιωκόμενη όμως πολύ συχνά νέα ερμηνεία, υπό πνεύμα έντονα οικουμενιστικό, διαφόρων σημαντικών ιστορικών γεγονότων, δείχνει ότι, και στον οικουμενιστικό χώρο επαναλαμβάνεται η ίδια διαλεκτική διαδικασία, που παρατηρήθηκε και στην Α' Βατικανή. Εκεί το επιδιωκόμενο ήταν το παπικό αλάθητο, εδώ η ένωση με κάθε μέσο!

Το **δεύτερο** σημείο είναι η τραγική απάτη εκείνων, που πίστευαν ότι η επιβολή του αλαθήτου θα έσωζε το ετοιμόρροπο παπικό οικοδόμημα. Λίγες μέρες μετά το τέλος της Α' Βατικανής κατελήφθη η Ρώμη από τον ιταλικό στρατό! Μια κάποια αντιστοιχία των σκέψεων εκείνων βλέπει κανείς πάλι στη σημερινή βεβιασμένη και αθεμελιώτη πορεία του Οικουμενισμού, κατά την οποία επιδιώκεται η προσέγγιση (ας μη πούμε: ένωση) με στόχο διάφορα κοσμικής και διπλωματικής φύσεως οφέλη. Πέρα δε από εκείνους, που κινούμενοι μέσα στο χώρο της ηγεσίας των οικουμενιστικών ομάδων «γνωρίζουν καλά», προς τα που οδεύουν τα πράγματα, οι πολλοί μαθαίνουν να βλέπουν τον Οικουμενισμό υπό το πρίσμα του διαρκώς προβαλλομένου αιτήματος της παγχριστιανικής και πανανθρώπινη ενότητας. Ο καθ' όλα βέβαια ευκαίσιος και ευλογημένος αυτός σκοπός δυστυχώς «αγιάζει» τα μέσα, και έτσι μιλούμε όλοι για ένωση χωρίς να ξεκαθαρίζουμε το ερώτημα: Ναι, αλλά πάνω σε ποια βάση; Και αυτό ισχύει περισσότερο για μας, τους λεγομένους Ορθοδόξους. Είναι δυνατή και επιτρεπτή μια παγχριστιανική ένωση χωρίς τους αγίους μας Πατέρες, τους Ομολογητές και Οσίους μας; Είναι δυνατή μια ένωση χωρίς την συγκατάθεση του Αγ. **Γρηγορίου Παλαμά**, του Αγ. **Μάρκου Ευγενικού**, του Αγ. **Κοσμά του Αιτωλού**, του Αγ. **Νικοδήμου του Αγιορείτου**, του Αγ. **Νεκταρίου Πενταπόλεως**; Διότι δυοίν θάτερον: ή εκείνοι είναι έξω του ορθοδόξου τρόπου σκέψεως ή εμείς. Τρίτον δεν χωρεί... Ή εκείνοι έκαμαν λάθος, χαρακτηρίζοντας τον δυτικό χριστιανισμό ως αίρεση, παραχάραξη της αληθείας και αλλοτρίωση της εκκλησιαστικής παραδόσεως, ή εμείς είμεθα αγιότεροι, σοφότεροι και δικαιότεροι εκείνων. Και τα δύο να ισχύουν δεν γίνεται...

Βρέθηκαν π.χ. κάποιοι να ισχυρισθούν, ότι οι όροι «αίρεση» και «αιρετικός» παλαιότερα αναφέρονταν στους μη χριστιανούς (αλλοδόξους) και όχι στους

(δυτικούς) ετεροδόξους. Η νέα αυτή «ερμηνεία» που επιβεβαιώνει και το παραπάνω λεχθέν περί τεχνητής αρνήσεως της ιστορίας, ήταν ολότελα άγνωστη – όπως η ιστορία αποδεικνύει – την εποχή μάλιστα, που εμφανιζόταν σε όλη της την οξύτητα και σοβαρότητα η διαφοροποίηση του δυτικού χριστιανισμού από την Ορθοδοξία (9^{ος} αι., 11^{ος} αι., 14^{ος} αι., 16^{ος} αι., 18^{ος} αι. κ.ε.).

7. Μετά από αυτά φθάνουμε σε ένα κρίσιμο σημείο, που αγγίζει την σημερινή μας στάση έναντι της Δύσεως και μάλιστα του Παπισμού. Ο εγκαινιασθείς από τον Πατριάρχη **Αθηναγόρα** «διάλογος της αγάπης» έφθασε σε ανεπίτρεπτα σημεία. (Μυστηριακή διακοινωνία χωρίς πανορθόδοξο απόφαση και πριν από την ένωση. «Επιστροφή» παπικών στην Ορθοδοξία όχι με μόνο έστω χρίσμα, αλλά με μια απλή ομολογία και εξομολόγηση. Παπικοί ιερείς γίνονται δεκτοί από την Ορθοδοξία με την ιερωσύνη των, ως να μεταθέτονταν από την μία ορθόδοξη ενορία στην άλλη... Οι συμπροσευχές και μάλιστα με λειτουργικά άμφια έγιναν, κυρίως στην Δύση, κάτι το πολύ συνηθισμένο κ.λπ.). Οπότε ερωτά κανείς: Σε ποια λογική βάση γίνονται όλ' αυτά; Με ποια πανορθόδοξη απόφαση; Να γιατί, λοιπόν, η προετοιμαζομένη Πανορθόδοξος Σύνοδος, ενώ τόσο ενδιαφέρον έδειξε για το θέμα «των πηγών» (!) της πίστεως και την νηστεία (!) άφησε τα «βαρύτερα του νόμου», δηλαδή το θεολογικό ξεκαθάρισμα με τον Παπισμό και τον Προτεσταντισμό, ορίζοντας με βάση την ορθόδοξη εκκλησιολογία την ουσία τους. Αλλά και αν ακόμη οι «βεβιασμένες» αυτές ενέργειες γίνονται καλή τη πίστει έχουν κανένα έρεισμα; Δυστυχώς όχι.

άλλαξε τίποτε στην εσωτερική δομή του Παπισμού και μετά την Β' Βατικανή; Όχι. Το ομολογούν πρώτα οι ίδιοι οι παπικοί, όπως στην παραπάνω ανάλυση του βιβλίου του **Χάσλερ** είδαμε. Ο Παπισμός μένει! Οι εξωτερικές ενέργειες, όπως η επίσκεψη του πάπα στην Πολωνία, δεν είναι παρά προπετάσματα καπνού για την συσκότιση των πνευμάτων. Παρ' όλο που τέτοιες ενέργειες επιτυγχάνουν να ενισχύσουν τον Παπισμό, παρουσιάζοντας κοινωνικό και φιλόανθρωπο ένα «σύστημα» τυφλής δικτατορίας και απολυταρχίας. Όπως ο π. **Γ. Καψάνης** γράφει:

«Δια να είμεθα δίκαιοι πρέπει να είπωμεν, ότι παρατηρείται εις ωρισμένους δυτικούς θεολόγους, κληρικούς και λαϊκούς, κάποια αναζήτησις της γνησίας εκκλησιαστικής πίστεως και ζωής. Αι μεμονωμένοι όμως αύται αναζητήσεις δεν ηδυνήθησαν να επηρεάσουν τον παπικόν εκκλησιαστικόν οργανισμόν εις τοιούτον σημείον, ώστε να ημπορή να ομιλήση τις δια κάποιαν ελπιδοφόρον

άνοιζιν, η οποία θα επέτρεπεν εις τους ορθοδόξους να αισιοδοξούν. Αντιθέτως μάλιστα υπάρχουν όχι μόνον ενδείξεις αλλά και αποδείξεις περαιτέρω σκληρόνσεως του Ρωμαιοκεντρικού παπικού ολοκληρωτισμού...».

Στη συνέχεια δε, παραθέτει σπουδαιότητες και αναμφισβήτητες αποδείξεις – δηλώσεις των ιδίων των τελευταίων παπών. (Τέτοιες αποδείξεις βλ. στο βιβλίο του Αναστ. Κ. Πιερίου, «*Η ένωση των Εκκλησιών και τα ‘σημεία των καιρών’*». Εν Αθήναις 1979, σελ. 27 ε.ε., 30 ε.ε.).

Αλλά και αυτός ο **παπικός θεσμός**, που βασικά ενδιαφέρει το κρινόμενο βιβλίο, τι είναι μέχρι σήμερα κατά την επίσημη πίστη του Ρωμαιοκαθολικισμού; Σύμφωνα με τα επίσημα κείμενά του ο πάπας, ως κορυφή της πυραμίδος του παπικού συστήματος, είναι: Επίσκοπος Ρώμης, Αντιπρόσωπος (Βικάριος) Ιησού Χριστού, Διάδοχος των Αποστόλων – Πριγκήπων, Υπερτάτη Κεφαλή της Παγκοσμίου Εκκλησίας, Πατριάρχης της Δύσεως, Προκαθήμενος της Ιταλίας, Αρχιεπίσκοπος και Μητροπολίτης της Επαρχίας Ρώμης, **Ηγεμών του Κράτους του Βατικανού**, Ύπατος Διδάσκαλος, Νομοθέτης, Δικαστής, Διοικητής. Διατηρεί Υπουργεία, Υπουργούς και Πρωθυπουργό στο Κράτος του – μικρογραφία βέβαια του παλαιού τεραστίου παπικού Κράτους, αλλά πάντως Κράτος. Ορίζει επίσης Πρεσβευτές (Νούντσιοι) στις διάφορες χώρες και κλείνει μαζί τους πολιτικές συμφωνίες – Κονκορδάτα. Διαθέτει στρατό – φρουρά (έστω λεγομένη «τιμητική») και είναι ο κύριος των πολιτών του Βατικανού. «Πολίτης του Βατικανού» βέβαια δεν γίνεται κανείς με την γέννησή του, ούτε από τον τόπο κατοικίας του. Είναι τίτλος, που δίνεται – σήμερα – από τον πάπα!

Όσο και αν ισχυρίζονται μερικοί, ότι τα λόγια έχασαν πια την σημασία τους λόγω των πολιτικών εξελίξεων και σημερινών κοινωνικών μεταβολών, ερωτάται: Ως χριστιανοί είναι δυνατόν να παίζουμε με τις λέξεις; Με αυτή την έννοια κάθε βλασφημία μπορεί να θεωρηθή αθώο λογοπαίγνιο! Το Ευαγγέλιο όμως μας λέγει: «*Έστω δε ο λόγος υμών ναι ναι, ου ου*» (Ματθ. 5, 47). Είναι δυνατόν επίσης να θεωρηθή η δομή αυτή του Ρωμαιοκαθολικισμού ως απλώς εσωτερική του «υπόθεση», όπως επανειλημμένως έχει λεχθή και γραφή; Όταν λοιπόν γίνεται λόγος περί ενώσεως και προετοιμασίας «*θεολογικού διαλόγου*», είναι δυνατόν να συζητεί καν κανείς περί τοιούτων βημάτων, ενώ δέχεται ως συζητητή της Ορθοδοξίας, ως πνευματικού μεγέθους, ένα ολότελα κοσμικό και αντικοινωνικό σύστημα; Κάθε ένωση πραγματική προϋποθέτει ως γνωστόν την σύγκραση ομοειδών πραγμάτων...

8. Το βιβλίο του **Χάσλερ**, και το πολύτιμο υλικό που χρησιμοποιεί, πείθει ότι ο Παπισμός βάλλεται ένδοθεν και καταρρέει εσωτερικά. Γι' αυτό και τόσες καταβάλλονται προσπάθειες για την υποστύλωση του, για την διάσωσή του. Στους υποστηρικτές του ανήκουν όλοι εκείνοι, που ποτισμένοι από ένα νοσηρό συντηρητισμό προσπαθούν να διασώσουν μαζί με τον Παπισμό την απολυταρχία και τον δεσποτισμό στο σημερινό κόσμο. Είναι τα υπολείμματα του σκοτεινού μεσαίωνα! Είναι όμως και όλοι εκείνοι, οι οποίοι στην συντήρηση του Παπισμού βλέπουν να διαιωνίζεται η αλλοίωση του Χριστιανισμού και η υπονόμευσή του στα μάτια των Λαών της γης, που έτσι μαθαίνουν να δέχονται τον Χριστιανισμό ως το στήριγμα της βίας και απολυταρχίας!

Το ερώτημα όμως είναι : Τι κάνουμε εμείς ως Ορθόδοξοι απέναντι στον Παπισμό; Έχουμε αντιληφθή, ότι του δίνουμε το καλύτερο στήριγμα και τον δικαιώνουμε στα μάτια της οικουμένης; Τι άλλο είναι η μορφή της αλληλογραφίας, που από την εποχή του **Αθηναγόρα** έχει εγκαινιασθή μεταξύ Βατικανού και Κωνσταντινουπόλεως;

Τι άλλο κάνουμε, όταν με κάθε ευκολία ονομάζουμε τον πάπα (ως πάπα...): «*αδελφόν εν Χριστώ*», «*αγιώτατον αδελφόν της πρεσβυτέρας Ρώμης*», «*αδελφόν πρώτον τη τάξει*», και τον αναγνωρίζουμε «*εν τη κοινωνία πίστεως και αγάπης*»; Τι άλλο παρά τυφλή αναγνώριση του **Παπισμού** αποτελούν οι παρόμοιες εκδηλώσεις;

Ενώ δηλαδή η μόνη δυνατότητα να ακούσει ο Παπισμός, αλλά και ο υπόδουλος στην παποσύνη Χριστιανισμός της Δύσεως την αλήθεια, είναι από το στόμα της συγχρόνου μας Ορθοδοξίας, ερχόμεθα εμείς οι εκπρόσωποί της να καταξιώνουμε και αναγνωρίζουμε τον Παπισμό, θυσιάζοντας στην σκοπιμότητα την υπαρκτική μας αλήθεια. Η αναγνώριση του Παπισμού, όπως είναι, από μας τους Ορθοδόξους συνιστά διαστροφή μέσα μας, στα λόγια και τα έργα μας, της ορθοδόξου αγιοπατερικής παραδόσεως, καθόλου λιγότερο κατακριτέα από εκείνη που συντελέσθηκε στους κόλπους του Παπισμού στο πέρασμα τόσων αιώνων.

9. Το βιβλίο του **Χάσλερ** είναι μια ηχηρή νότα από την πολυφωνική κραυγή της υποδουλωμένης στον Παπισμό και τα προϊόντα του δυτικής χριστιανοσύνης. Μια λυτρωτική κραυγή – αναζήτηση της υπαρκτικής αληθείας. Απλώνουν με απόγνωση τα χέρια οι αδελφοί μας αυτοί – θύματα μιας στυγνής κοσμικής δικτατορίας – και ζητούν από μας βοήθεια.

Τι θα κάνουμε; Θα απαντήσουμε στο τραγικό κάλεσμά τους με την αλήθεια της πίστεως και παραδόσεώς μας; Τα πράγματα δεν δείχνουν να έχουμε αυτή την διάθεση. Ηγετικά πρόσωπα, θεολογικά και εκκλησιαστικά ανυποψίαστα, προχωρούν σε ουσιαστικές έναντι του Παπισμού παραχωρήσεις.

Η σύναξη «Κονκορδάτου» (= αναγνώριση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας ως Κράτους) δεν έχει ακόμη υλοποιηθεί. Γίνεται όμως πολύ λόγος, και πολλά πράγματα από απλές διαδόσεις καταντούν μια μέρα πραγματικότητα! Αλλά τότε θα επαναλάβουμε το ασυγχώρητο έγκλημα, που διαπράξαμε το 1438, πάλι απέναντι στον δυτικό χριστιανισμό, την υπόδουλη και τότε στον πάπα δυτική χριστιανοσύνη.

Και τότε μας κάλεσαν από δύο πλευρές. Μας κάλεσαν οι αντι-παπικοί Ρωμαιοκαθολικοί, που με την Σύνοδό τους στην Βασιλεία (1431-37/1448) αγωνίζονταν να απελευθερωθούν από την παπική καταδυνάστευση και να αποτινάξουν τα δεσμά της παπικής τυραννίας. Μας κάλεσε όμως και ο πάπας (**Ευγένιος Δ΄**, 1431-1447) που με την Σύνοδο Φερράρας – Φλωρεντίας προσπαθούσε να σώσει το «βασίλειο» και την εξουσία του πάνω στη δυτική χριστιανοσύνη. Και μεις – οι Βυζαντινοί τότε πρόγονοί μας – ταχθήκαμε στο πλευρό του πάπα και αφήσαμε, ως μη ώφειλε, τους δυτικούς χριστιανούς αδελφούς μας αβοήθητους. Αυτό ήταν το έγκλημά μας! Άλλο αν η «ένωση» λόγω του Αγίου **Μάρκου** και μερικών «ξεροκέφαλων» μοναχών δεν έγινε, και έτσι αρνηθήκαμε στους δυτικούς χριστιανούς αδελφούς μας βοήθεια και βοηθήσαμε τον τύραννό τους και μαζί την τυραννία.

Μπρος στην ίδια ιστορική ευθύνη βρισκόμαστε ως Ορθοδοξία, αλλά και ως Έθνος, ως Λαός, ως Κράτος αυτή τη στιγμή. Τώρα που συνάπτονται πολιτικές συμφωνίες (έστω όχι Κονκορδάτο απ' ευθείας), που προετοιμάζεται ο «θεολογικός διάλογος» με το Βατικανό. Ο σύγχρονος δυτικός κόσμος – και αυτοί οι Ρωμαιοκαθολικοί – όταν ακούουν να γίνεται λόγος για «πρωτείο» και «αλάθητο», γελούν με περιφρόνηση. Οι πολλοί τα θεωρούν ως κατάλοιπα ενός τυφλού μεσαιωνισμού. Αρκετοί όμως μπορούν να καταλάβουν πόσο τρομερή αλλοίωση της ευαγγελικής αληθείας συνιστούν τα δύο αυτά «δόγματα».

Το βιβλίο του **Χάσλερ** μας θέτει το αδυσώπητο δίλημμα: Θα τολμήσουμε (Μάρκ. 15, 43) να απαντήσουμε στους δυτικούς χριστιανούς αδελφούς μας, προσφέροντάς τους, την Ορθόδοξη αλήθεια και ζωή, και βοηθώντας τους να αποτινάξουν το ζυγό του Παπισμού, ή θα επαναλάβουμε την κατά το 1438 αχαρακτήριστη συμπεριφορά μας απέναντί τους; Νομίζω ότι το δίλημμα αυτό δεν αφορά μόνο την εκκλησιαστική μας Ιεραρχία και εμάς του ειδικούς –

«επαγγελματίες» - θεολόγους, αλλά σ' ολόκληρο το ορθόδοξο πλήρωμα. Κάθε Ορθόδοξος πιστός καλείται από το Θεό – και προκαλείται από την ιστορία – να αναλάβει την δική του ευθύνη.

Πρωτ. Γεώργιος Δ. Μεταλληνός

Αθήναι, 4 Ιουλίου 1979

[Σημείωση 24 Αυγούστου 2001: Αν αυτά γράφονταν το 1979, είναι ευνόητο τι έπρεπε να γραφή σήμερα, που (ακόμη και) η Εκκλησία της Ελλάδος αναγνώρισε τον Παπισμό ως Εκκλησία και Κράτος κατά την πρόσφατη επίσκεψη του Πάπα στην Αθήνα.]

Οι πέντε Ήπειροι της γης προσκυνούν τον πάπα Πίο Θ', όπως από τα χρόνια του αποστόλου Πέτρου – κατά την επιγραφή στον παπικό θρόνο.

Παράρτημα

Ο π. Γεώργιος Μεταλληνός τον Ιανουάριο 1980 έστειλε στον Α. Β. Hasler το παρόν πόνημά του και ο τελευταίος του απάντησε με το ακόλουθο γράμμα του (σε μετάφραση):

«Ρώμη, 9 Φεβρουαρίου 1980.

Αιδεσιμώτατε π. Δρ. Μεταλληνέ,

Το Γράμμα σας και η εκτενής Βιβλιοκρισία σας μου έδωσαν μεγάλη χαρά. Αισθάνομαι όμως ντροπή, γιατί τόσο καθυστερημένα σας απαντώ· ήμουν όμως ασθενής· έμεινα επί εβδομάδες στο Νοσοκομείο και βρήκα το γράμμα σας της 2ας Νοεμβρίου μόλις προ ολίγων ημερών, όταν κατόρθωσα να μεταβώ και πάλι στο Μόναχοⁱ. Λοιπόν ελπίζω, ότι θα με συγχωρήσετε, γιατί δεν ήταν δυνατόν να γίνει αλλιώς.

Δυστυχώς δεν δύναμαι να διαβάσω νεοελληνικά· απλώς έχω επί τεσσεράμισι έτη σπουδάσει αρχαία ελληνικά· τούτο όμως δεν είναι αρκετό, για να διαβάσω το μικρό βιβλίο σας. Είμαι όμως βέβαιος ότι δεν με έχετε παρανοήσει, διότι και σεις αναζητείτε την αλήθεια, όπως επίσης, διότι και σεις επιθυμείτε επιστροφή στο πρωταρχικό χριστιανικό μήνυμα.

Όταν είδα το εκτενές κείμενό σας, μου ήλθε η σκέψη: Γιατί δεν θα ήταν δυνατόν να μεταφρασθή ολόκληρο το βιβλίο, στην ελληνική; Το παπικό αλάθητο άπτεται ασφαλώς ενός όλως κεντρικού σημείου των σχέσεων Ορθοδοξίας και (Ρωμαιο)καθολικισμού. Επίσης, μία όλως ιδιαίτερη επικαιρότητα έχει λάβει το θέμα λόγω των εξελίξεων στην (Ρωμαιο)καθολική Εκκλησία. Γνωρίζετε πιθανώς, ότι ο **Καθηγητής Χανς Κονγκ κατεδικάσθη προ πάντων λόγω της Εισαγωγής** (που έγραψε) για το βιβλίο μουⁱⁱ. Σεις δε θα είσθε ο ιδεώδης μεταφραστής.

Ίσως μπορείτε πράγματι να κάμετε κάποιον Εκδοτικό Οίκο στην Ελλάδα να δείξει για το ζήτημα αυτό ενδιαφέρον. Είναι ευνόητο, ότι θα έχετε την πλήρη υποστήριξη εκ μέρους μου και εκ μέρους του Εκδοτικού Οίκου Piperⁱⁱⁱ. Φαντάζομαι, ότι πράγματι μία ελληνική μετάφραση δεν θα έμενε χωρίς αποτέλεσμα. Θα μπορούσε ασφαλώς να βοηθήσει, ώστε να αναγκασθή η Ρωμαϊκή Κουρία να αντιληφθή, ότι πρέπει να συζητηθή και πάλι το όλο πρόβλημα της Α' Βατικανής Συνόδου^{iv}...

Στον προσεχή χρόνο θα είναι μάλλον δυνατόν να μου γράψετε στη διεύθυνσή μου στη Ρώμη. Θα αισθανθώ ιδιαίτερη χαρά να λάβω γρήγορα γράμμα σας.

Αφού σας ευχαριστήσω ακόμη μια φορά για την εκτενή σας εργασία και το γράμμα σας, που μου ήταν πολύ διαφωτιστικό, και σας ευχηθώ κάθε ευλογία, διατελώ με πολύ εγκαρδίους χαιρετισμούς.

Δικός σας

A.B. Hasler»

Στις 11 Φεβρουαρίου, μετά δύο ημέρες δηλαδή, ο A.B. Hasler έστειλε στον π. Γεώργιο το ακόλουθο σημείωμα, που φανερώνει το χιούμορ του και τα αισθήματά του για τον τόπο της διαβιώσεώς του.

«Ρώμη, 11 Φεβρουαρίου 1980.

Αξιότιμε πάτερ Δρ. Μεταλληνέ,

Μόλις διάβασα στην Εφημερίδα, ότι δύο ώρες, αφότου έρριξα το γράμμα μου για σας σε ένα γραμματοκιβώτιο του Βατικανού, εκλάπησαν στη Ρώμη τρεις ταχυδρομικοί σάκκοι του Βατικανού με αλληλογραφία σε μία ένοπλη ληστεία.

Επειδή φοβούμαι, ότι και το γράμμα μου για σας βρίσκεται μέσα σ' αυτούς', επιτρέψτε μου να σας στείλω, και πάλι μία, έστω κακή, φωτοτυπία του. Σ' αυτήν εδώ την 'αγία' Πόλη μπορούν όλα να συμβούν!

Με θερμούς χαιρετισμούς

Δικός σας

August Bernhard Hasler

«Έχω το αλάθητο;... δεν έχω το αλάθητο;... έχω το αλάθητο;... δεν το έχω;...» (Γελοιογραφία της εποχής)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ π. Γ.Δ.Μ.

ⁱ Ο Α.Β. Hasler εργαζόταν τότε ερευνητικά στη Ρώμη για τη σύνταξη εκτενούς μελέτης με θέμα: *«Η λατρεία των Δικτατόρων στα ολοκληρωτικά καθεστάτα»*, αρχίζοντας από τον Πεισίστρατο και φθάνοντας ως τον Παπισμό. Δεν πρόλαβε όμως να την ολοκληρώσει, διότι τον πρόλαβε ο θάνατος.

ⁱⁱ Η εισαγωγή του Η. Küng στο βιβλίο του Hasler καταλαμβάνει 25 σελίδες και εκθέτει συνοπτικά τις τελευταίες εξελίξεις στον Δυτικό Κόσμο ως προς το ζήτημα του «αλαθήτου», με μία δυναμικώτατη ορολογία κατά του παπικού δόγματος, που κατέστησε τον Παπισμό αληθινή παναίρεση. Είναι απόλυτα βέβαια, ότι ο Η. Küng καταδικάσθηκε από το Βατικανό, όχι για τις αναμφισβήτητες δογματικές αποκλίσεις του, αλλά κυρίως για την δριμύτατη κριτική του στο παπικό αλάθητο, που κλονίζει όλο το οικοδόμημα του Παπισμού.

ⁱⁱⁱ Το βιβλίο του Α.Β. Hasler απάντησε μεγάλη αντίδραση από τους συντηρητικούς κύκλους του Παπισμού. Η γερμανική Εφημερίδα «Rheinischer Merkur» (φ. 28 Σεπτ. 1979, αρ. 39, σ. 25), δημοσίευσε κριτική του βιβλίου με τον χαρακτηριστικό τίτλο: *«Υβρις προς τη Ρώμη. Οι σκοτεινές ιστορίες του Χάσλερ για το αλάθητο»*. Κατά τον συντάκτη της κριτικής Mathias Buschkühl ο Χάσλερ ήθελε να προσφέρει την ιστορική υποδομή στην θεολογική κριτική κατά του Αλαθήτου του διδασκάλου του Η. Küng. Η εφημερίδα τονίζει ιδιαίτερα, ότι η αντιπαπική πολεμική δεν ταιριάζει

στην εποχή του Οικουμενικού Διαλόγου, όπου το δόγμα του Αλαθήτου προσεγγίζεται απροκατάληπτα!

^{iv} Η διδακτορική διατριβή του A.B. Hasler ασχολείται ειδικά με την ιστορική όψη της δογματοποίησης του αλαθήτου, φέρει δε τον τίτλο: «*Pius IX (1846-1878), Päpstliche Unfehlbarkeit und I. Vatikanisches Konzil. Dogmatisierung und Durchsetzung einer Ideologie*». Τόμοι 2, Stuttgart, 1977, σσ. 627.

^v Το γράμμα δεν χάθηκε. Έτσι το έλαβα... δύο φορές.